

Treball Final de Grau

La construcció de la identitat nacional israeliana

Estudis: Grau en Història

Branca de coneixement: Història contemporània

Àmbit general: Formació d'identitats i conflictes

Tutor: Joaquim Nadal Farreras

Alumne: Aarón Sánchez Tolosa

Índex de continguts

Portada.....	1
Índex.....	2
Presentació del treball.....	3
Nacions i Nacionalismes (Marc teòric).....	7
La configuració de la pluralitat ètnica.....	16
La invenció de la llengua nacional.....	37
La separació «Sinagoga-Estat».....	58
Sió i Sionismes.....	75
Conclusions.....	110
Bibliografia.....	117

Presentació del Treball

“Nosotros, los israelíes, demostramos muy poca comprensión hacia los israelíes que no pertenecen a nuestro “grupo” o a nuestra “tribu”. ¡Con que rabia y con qué desprecio tratamos los auténticos sufrimientos de los israelíes que no son como “nosotros”! Como si nuestro prolongado y automático rechazo a reconocer el más mínimo sufrimiento de los palestinos -no fuera caso que afectara a nuestra integridad- hubiera terminado haciendo mella en nuestro recto entendimiento y en nuestro natural instinto de familia. Así, progresivamente, se ha ido debilitando la simpatía y la solidaridad que muchos israelíes sienten hacia otros grupos de su comunidad. Así se ha desarrollado la profunda hostilidad entre laicos y religiosos, entre nuevos inmigrantes, inmigrantes de antiguo e israelíes de nacimiento, entre pobres y ricos, entre judíos israelí y árabes israelíes. Así se ha menoscabado la cohesión social y cívica, y la identificación con el Estado y sus objetivos. Así se ha erosionado un valor judío básico, el de beneplácito recíproco. Así los israelíes han perdido lentamente uno de los bienes más preciados de un pueblo: el sentimiento de identidad nacional.”¹

David Grossman

Escriptor i pacifista israelià

Aquest TFG es basa en l'anàlisi de la formació històrica d'identitats i conflictes del món contemporani. Prenent com a referència el debat historiogràfic sobre l'origen modern de Nacions i Nacionalismes. A efectes d'aquest marc conceptual, desenvolupo l'estudi de cas sobre la configuració de la identitat nacional israeliana.

Recordo amb certa nostàlgia el primer curs de Història a la Universitat de Girona, quan a l'assignatura de Món Actual, el professor Àngel Duarte ens va encarregar a tots els alumnes un treball sobre la relació entre l'Estat d'Israel i el Panarabisme de Nasser. Puc dir amb absoluta sinceritat, que considero la temàtica escollida en aquest Treball de Final de Grau, un comiat digne com a jove aprenent de “l'ofici d'historiador”.

Reconec també que he sigut incapaç de trobar, entre els arxius i carpetes del meu ordinador, aquell primer treball que amb prou feines va ocupar unes poques pàgines. Tinc la confiança, que els darrers anys m'han proporcionat les lectures i els coneixements suficients, -i ara és el moment de demostrar-ho-, com també per reprendre i concloure dignament una tasca pendent.

1 GROSSMAN, David. Escribir en la oscuridad. Barcelona, 2011. Ed DeBolsillo pàg 56-57

Considero, com afirma la historiadora Anne Marie Thiesse, que no existeix res més internacional que la formació de les identitats nacionals. Per mitjà d'aquest «estat de la qüestió», doncs, pretenc constatar que la configuració d'una identitat nacional israeliana no és un fenomen aïllat, sinó que forma part d'un procés històric que té com a model els mecanismes socials de moltes altres creacions d'identitat nacional. Tal i com recullen, des de diverses perspectives, els estudis de Ernest Gellner, Miroslav Hroch, Benedict Anderson i Eric Hobsbawm.

Aquest TFG no es planteja com una crònica de seqüències, ni tampoc com una *Histoire Événementielle* basada en els esdeveniments més significatius (o polèmics) de l'Estat d'Israel. No ens proposem fer una cronologia dels seus conflictes bèl·lics, civils, ni molt menys un pamflet polític, com per desgràcia aquest estudiant ha anat trobant (a «dreta» i «esquerra») durant la recerca bibliogràfica en l'elaboració d'aquest «Estat de la qüestió». Documents, que òbviament, han sigut descartats a l'hora de ser incorporats en aquest treball de recerca.

En particular, considero digne d'esment, en aquest aspecte, el cas dels anomenats «New historians». Denominació sota la qual s'incorporen un conjunt d'historiadors israelians. Des de renovadors historiogràfics i bons crítics de la vella història oficial, fins a veritables «revisionistes» amb escandaloses quotes de manca d'objectivitat, falsificació documental, instrumentalització política i una visió subjectiva dels esdeveniments històrics. Això ha dificultat molt recorre amb seguretat a fonts d'historiadors israelians. Malgrat el que pugui semblar, no a causa del seu «sionisme» sociològic, sinó precisament a causa d'un «antisionisme» militant.

Podríem dir, amb certa ironia, que és més fàcil trobar-se «detractors» de l'Estat d'Israel a dins de les seves fronteres i als despatxos de les seves principals universitats, que no pas a fora del país.

No obstant, la gran majoria d'historiadors i fonts no-israelianes que he consultat al llarg de l'elaboració d'aquest treball, han recorregut, en un moment o en un altre, a citar com a font bibliogràfica alguns dels anomenats «new historians», Benny Morris, Avi Shlaim, Sholomo Sand o Ilan Pappé. En aquest sentit, han actuat com a «filtre» del contingut valid i veraç d'aquests autors. En d'altres casos, quan la informació directe d'aquests historiadors m'ha semblat adequada i veraç, han sigut incorporada sense cap problema, tal i com consta a la bibliografia final. Fer un treball sobre Israel i no citar-ne els seus historiadors contemporanis em semblava un greu error.

Pel que fa a la naturalesa organitzativa d'aquest TFG, he optat dividir-lo en quatre àrees diferents:

Un primer apartat, sota el títol «nació i nacionalismes». Aspira a ser una presentació de les bases conceptuals d'aquest treball. En especial pel que fa a la construcció de les identitats nacionals, com artefacte de «culte secular», per mitjà del «traspàs de sacralitat» cap a una nova forma d'agrupació social.

El segon, tercer i quart apartats, sobre la cohesió ètnica, la configuració lingüística i l'afer religiós. Han sigut tractats de manera interdependent. Fent esment de les interrelacions

que hi ha entre tots tres, pel que fa a la creació d'una identitat nacional israeliana.

En cinquè lloc, he disposat un darrer apartat anomenat “Síó i sionismes”. En clara referència al concepte “nació i nacionalismes”, que en essència, pretén ser una exposició més àmplia de les conclusions d'aquest Treball de Final de Grau.

Abans de concloure aquesta introducció, em sembla interessant esmentar que després de saber que el meu amic i company d'estudis, Francesc Serrat-Calvó, havia escollit portar a terme un altre treball sobre la Formació d'identitats i conflictes, vaig suggerir-li que desenvolupés un TFG sobre “la Construcció de la identitat nacional palestina”. Malgrat que la idea ens va semblar interessant a tots dos, finalment va escollir portar a terme l'estudi sobre la formació del “poble gitano a Catalunya”.

A tots dos: *Alea iacta est...*

Notes sobre el vocabulari específic

Al llarg d'aquest TFG s'utilitzen algunes paraules procedents de l'hebreu modern. Segons les normes gramaticals, els plurals femenins i masculins es defineixen pels sufixos -ot i -im respectivament. En moltes paraules s'ha conservat aquesta norma gramatical, (ex: sefardí/sefardim).

A diferència del xinès (pinyin), i d'altres alfabet diferents al llatí, no existeix una norma de transcripció única de l'alefabet (alfabet hebreu). En la majoria dels casos, la transcripció es fa per fonètica i no per transliteració. No obstant, en aquest TFG mots com Shabat (שבת) i Shoà (שואה) són redactats amb SH en representació de la lletra ש. Algunes de les paraules en hebreu modern més emprades al llarg del TFG són les següents:

Alià (pl. Aliot): - Sinònim d'emigració jueva a Orient Mitjà

Oleh (pl. Olim): Terme en hebreu modern per designar immigrants jueus que realitzen alià

Sabra: Expressió per designar els jueus nascuts a l'Estat d'Israel (antònim d'Olim)

Azkenazim: jueus procedents de les comunitats centro-europees i d'Europa Oriental

Sefardim: Jueus de les comunitats expulsades dels regnes hispànics pels reis catòlics

Mizrahim: Jueus procedents de països àrabs (excepte sefardim del Magreb i Turquia)

Falashas: Jueus procedents d'Etiòpia

Haredim: En hebreu «pietosos». Judaisme ultraortodox.

Masortí (pl. Masortim): En hebreu «conservador». També anomenat judaisme «tradicional». Branca religiosa del judaisme moderat.

Mitzvà (pl. Mitzvot): «Lleis» i normes de la religió jueva. En total 613 mitzvot.

Cashrut: «mitzvot» relatives a l'alimentació.

Halajà: Recopilació de la llei jueva segons els estudis dels rabins europeus medievals.

Torà: Llibre de la llei. Correspon al Pentateuc de l'Antic Testament.

Tanakh: «Bíblia jueva». Es correspon amb els llibres de l'Antic Testament.

Nacions i nacionalismes

(Marc teòric del TFG)

És quasi una norma «no escrita» encapçalar tots els estudis sobre l'origen històric de les nacions i els nacionalismes, amb la pregunta que va llençar al món Ernest Renan a finals del segle XIX, a l'entorn d'una solemne conferència a la Universitat de la Sorbonne on va plantejar per primera vegada la qüestió: «Què és una nació?»

La seva resposta seria el llegat històric que porta els individus a realitzar un plebiscit diari. «el hombre no es esclavo ni de su raza, ni de su lengua, ni de su religión, ni de los cursos de los ríos, ni de la dirección de las cadenas de montañas. Una gran agregación de hombres, sana de espíritu y cálida de corazón, crea una conciencia moral que se llama una nación.»²

Nació com una transcendència de les consideracions sobre la raça, la llengua i la religió: «Francia es celta, ibérica, germánica. Alemania es germánica, celta y eslava. Italia es el país de más embrollada etnografía. Galos etruscos, pelasgos, griegos, sin hablar de muchos otros elementos, se cruzan allí en una indescifrable mezcla. Las islas británicas en conjunto ofrecen una mezcla de sangre celta y germana cuyas proporciones son singularmente difíciles de definir. La verdad es que no hay raza pura, y que hacer reposar la política sobre el análisis etnográfico es hacerla montar sobre una quimera.»³

Sobre la llengua, afegiria: «Lo que acabo de manifestar respecto de la raza, es preciso decirlo también de la lengua. La lengua invita a reunirse; no fuerza a ello. Los Estados Unidos e Inglaterra, América española y España hablan la misma lengua y no forman una sola nación. Por el contrario, Suiza, tan bien hecha —puesto que ha sido hecha a través del consentimiento de sus diferentes partes—, cuenta con tres o cuatro lenguas. Hay en el hombre algo superior a la lengua: es la voluntad. La voluntad de Suiza de estar unida, a pesar de la variedad de esos idiomas, es un hecho mucho más importante que una

² RENAN, Ernest: ¿Qué es una nación?. Ed Sequitur, 2007; pàg 12

³ RENAN, Ernest: ¿Qué es una nación?. Ed Sequitur, 2007; pàg 6

semejanza de lenguaje obtenida a menudo a través de vejaciones.»

Pel que fa a la religió, veritable fonament de l'antic règim, Renan encara seria més contundent: «En nuestros días, la situación es perfectamente clara. No hay más masas que crean de una manera uniforme. Cada cual cree y practica a su antojo, lo que pueda, como quiere. No hay más religión de Estado; se puede ser francés, inglés, alemán, siendo católico, protestante, israelita, no practicando ningún culto. La religión ha llegado a ser algo individual; atañe solamente a la propia conciencia. La división de las naciones en católicas y protestantes no existe más. La religión, que hace cincuenta y dos años fue un elemento tan considerable en la formación de Bélgica, guarda toda su importancia en el fuero interno de sus habitantes; pero ha salido casi enteramente de las razones que trazan los límites de los pueblos.»⁴

Aleshores, davant d'aquest plantejament de Renan, és absolutament legítim que ens preguntem, com faria més tard Ernest Gellner: «Tenen melic les nacions?»⁵ És a dir, són les nacions el resultat d'una història de *l'oungé dureé*, basada en la *continuitat*? «Hi ha continuïtat en les cultures i es manté, sovint, malgrat els grans tombants històrics que separen una forma d'organització social d'una altra?»⁶

Pierre Vilar feia la següent consideració: «Las divisiones raciales, lingüísticas y culturales son, pues, realidades tangibles que, combinadas con el instinto de grupo y de desconfianza hacia lo «extranjero», constituyen factores de la división humana y son el terreno para las psicologías de guerra. (...) La división en «naciones» tiene poco que ver con la existencia de las razas. Y es así, en primer lugar, por la sencilla razón de que actualmente ningún grupo humano importante es racialmente homogéneo.»⁷

Aleshores, quin és l'element primordial? Per Pierre Vilar, allò que té major durada en el temps com a factor de vincle social: La llengua. «La lengua se convertía en el signo de unidad política, tras haberlo sido de una vaga comunidad de *nación*. (...) La reforma iba en

4 RENAN, Ernest: ¿Qué es una nación?. Ed Sequitur, 2007; pàg 9

5 GELLNER, Ernest: Nacionalisme. València 1998, Editorial Afers pàg 92

6 GELLNER, Ernest: Nacionalisme. València 1998, Editorial Afers pàg 95

7 VILAR, Pierre. Iniciación al vocabulario de análisis histórico. Barcelona, 2013. Editorial Crítica. Pàg 153

el mismo sentido. La religión abandonaba el latín a favor de las lenguas hasta entonces llamadas *vulgares*. Lutero es considerado tradicionalmente como uno de los grandes antepasados de la *nación* alemana. Sin embargo, en Alemania, este signo tardará mucho en coincidir con *un* Estado.[cursiva seva]⁸ No obstant, és la construcció d'una identitat nacional israeliana la creadora de l'hebreu modern, i no pas a l'inrevés.

David Lowenthal, a la seva obra central «El pasado és un país extraño» ens presenta com el passat històric es reinterpreta sovint per tal de atorgar al present coherència, atribuint al present un caràcter d'herència del passat més antic possible. «El pasado, como sabemos, es en parte un producto del presente; nosotros continuamente damos nueva forma a la memoria, reescribimos la historia y rehacemos las reliquias.»⁹ Lowenthal argumenta de forma brillant la nostra dependència amb un passat mitjançant quatre elements bàsics, un dels quals és la *continuitat* idealitzada que reivindicava Gellner¹⁰. Per Lowenthal, la construcció del passat es basa en els següents quatre atributs: *L'antiguitat*, l'element primordial (la gènesi), com més llunyà major legitimitat. La *continuitat*, el mecanisme d'enllaç entre el present d'un fenomen definit per la *terminació* (finalitzat, ha conclòs) i per tan hi podem establir una herència, un llegat, una *successió*. Que l'actualitat ha heretat com una propietat cultural. L'anomenada: «herència cultural», «llegat històric»... I altres noms que indiquen una possessió del passat, una propietat.¹¹

Aquesta propietat no pertany a un individu, ni a una classe social determinada, com hagués estat propi de l'antic règim. Pertany a allò que Benedict Anderson defineix com la *comunitat imaginada*. «con un espíritu antropológico propongo la definición siguiente de la nación: Una comunidad políticamente imaginada como inherentemente limitada y soberana. Es imaginada porque aun los miembros de la nación más pequeña no conocerán jamás a la mayoría de sus compatriotas, no los verán ni oirán siquiera hablar de ellos, però en la mente de cada uno vive la imagen de su comunión.»¹² Anderson hi associa, juntament amb la creació de l'imaginari col·lectiu, els atributs de limitació, sobirania i comunitat. «se imagina *limitada* porque incluso la mayor de ellas, que alberga

8 VILAR, Pierre. Iniciación al vocabulario de análisis histórico. Barcelona, 2013. Editorial Crítica. Pàg 162

9 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 58

10 GELLNER, Ernest: Nacionalisme. València 1998, Editorial Afers pàg 95

11 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 95-108

12 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 23

tal vez a mil millones de seres humanos vivos, tiene fronteras finitas, aunque elásticas, más allá de las cuales se encuentran otras naciones. (...) se imagina *soberana* porque el concepto nació en una época en que la ilustración y la Revolución estaban destruyendo la legitimidad del reino dinástico jerárquico, divinamente ordenado. (...) se imagina como *comunidad* porque, independientemente de la desigualdad y la explotación que en efecto puedan prevalecer en cada caso, la nación se concibe como un compañerismo profundo, **horizontal**. [cursives seves, negreta meva]»¹³

Fenòmens universals de la història contemporània, com definiria a la perfecció Anne Marie Thiesse: «Nada más internacional que la formación de las identidades nacionales.»¹⁴ Eric Hobsbawm, ens descriu la construcció d'identitats nacionals de la següent manera: «al igual que Gellner, yo recalcaría el elemento de artefacto, invención e ingeniería social que interviene en la construcción de naciones.»¹⁵ Aquests artefactes d'enginyeria social, són definits per Thiesse de la següent manera: «Las naciones modernas han sido construidas de modo diferente al que cuentan las historias oficiales. Sus orígenes no se pierden en la noche de los tiempos, en esas edades oscuras y heroicas que describen los primeros capítulos de las historias nacionales. (...) Todo el proceso de formación identitario consistió en determinar el patrimonio de cada nación y en difundir el culto. (...) Para hacer que sucediese el nuevo mundo de las naciones no bastaba con inventariar su herencia, también era preciso inventarla. ¿pero cómo? (...) El «sistema Ikea» de construcción de las identidades nacionales, que permite montajes diferentes a partir de las mismas categorías elementales, (...)»¹⁶

Anthony D. Smith, sociòleg del London School of Economics, és el gran opositor d'aquest marc conceptual. «Si la nación es realmente una innovación es algo que está abierto a la discusión, como también lo está el margen de ingeniería social delibada de este ámbito. La analogía de Hobsbawm es evidentemente mecanicista; las naciones son constructos o productos de los ingenieros sociales, como invenciones técnicas. Ambas son planeadas y

13 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 24-25

14 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg 11

15 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg 18

16 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg 13-14

ensambladas por una élite de artesanos [Hobsbawm faria ús del vocable marxista *intelligentsia*] No hay espacio alguno para la emoción o la voluntad moral, ni siquiera entre las masas.»¹⁷ El propi Anderson matissaria la proposta de Gellner, sobre la qual s'inspira Hobsbawm: «Gellner está tan ansioso por demostrar que el nacionalismo se disfraza con falsas pretensiones que equipara la «invención» a la «fabricación» y la «falsedad», antes que a la «imaginación» y la «creación» (...) las comunidades no deben distinguirse por su falsedad o su legitimidad, sino por el estilo con el que son imaginadas»¹⁸ Malgrat això, Smith no es proposa matisar les tesis modernistes, sino defensar un model de llarga durada de les identitats nacionals. Si Hobsbawm, Gellner i Anderson coincideixen en que és el nacionalisme qui *fabrica, inventa* o bé *imagina* la «nació», Smith planteja un punt mig entre el vell perennisme i les tesis modernistes. Per Anthony D. Smith, la nació és un fenomen de llarga durada (basat en les tradicions culturals d'un grup ètnic), a diferència del nacionalisme (construcció política basada en la dimensió simbòlica heretada). «Sólo mediante investigaciones que abarquen varias generaciones e incluso siglos, los académicos pueden revelar las complejas relaciones entre el pasado, el presente y el futuro, así como el lugar que ocupan en la historia tanto las etnias como las naciones (...) Al relacionar las identidades nacionales con lazos étnicos anteriores, y al mostrar la influencia de las dimensiones subjetivas de los símbolos, mitos y recuerdos compartidos, el etnosimbolismo ayuda a entender el influjo ejercido por las naciones modernas sobre tanta gente hoy en día (...) el etnosimbolismo traslada el análisis desde los factores puramente externos políticos y económicos o incluso sociológicos hasta los culturales, como símbolos, recuerdos, mitos, valores y tradiciones. (...)»¹⁹ Smith no nega la modernitat del nacionalisme, però aposta per una lloungue duree de les nacions a través del que anomena etnosimbolisme. El vincle entre les identitats ètniques i els seus símbols i tradicions.

Smith i Hobsbawm dialoguen dins aquest treball, en el sentit que tots dos plantegen el modern Estat d'Israel, fundat el 1948, com a paradigma de dues tesis oposades. Los judíos, incluso en su diáspora o exilio (galut), siguieron siendo un pueblo muy alfabetizado, con una literatura y un lenguaje sagrados, que siguieron practicando y

17 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 101

18 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 24

19 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 78-79

enriqueciendo [principi de continuïtat] a lo largo de su diáspora, al tiempo que se mantenían fieles a su alzan y a su tierra prometida»²⁰ «Esto resulta especialmente observable en el caso de los antiguos profetas judíos y la respuesta a sus llamadas al arrepentimiento y el regreso a la Torá, però también podemos encontrar un sentimiento de destino común entre las élites.»²¹ No obstant, com planteja mostrar aquest Treball de Final de Grau. Les conclusions de Anthony D. Smith són parcialment erroneas, aplicades a qualsevol anàlisi de la formació d'una identitat nacional.

La construcció de les identitats nacionals és com descriu Thiesse una manufactura «ikea».²² Un obra industrial de la enginyeria social, i a efectes pràctics, podríem veure en Israel, la seva creació més noble i sofisticada. Noble per que neix amb la vocació de resoldre els crims de l'antisemitisme. Sofisticada per la seva gran complexitat. Gellner ho presenta de la següent manera: «El caso más celebre y dramático de un nacionalismo de diáspora triunfante es Israel. Es también el último, y menos típico, nacionalismo europeo (...) casi dos mil años de historia no sólo no había dejado base territorial judía alguna, y menos todavía en tierra de Israel, sino que además habían convertido a los judíos en un conjunto de estratos discontinuos y sumamente especializados dentro de las estructuras de otras sociedades»²³ A banda de rebatre la postura de Smith, què vol dir Gellner quan defineix el nacionalisme jueu com el darrer nacionalisme europeu?

A mesura que els nacionalismes europeus redescobrien el passat per tal de construir les seves respectives identitats nacionals, van desenterrar l'ominosa essència de l'antisemitisme, que seria definit per Hannah Arendt com «una ideología secular decimonónica»²⁴. Inherent al segle XIX, com les novel·les de Dickens i Dostoievski, així com el seu subtil antisemitisme entre les pàgines de la literatura universal. A la novel·la d'Oliver Twist, Dickens emfatitza els tots els arquetipus (avar, nas gros, mentider, manipulador, conspirador...) en el personatge de Fagin. El qual es presentat una vegada i un altre com “el jueu”:

20 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 126

21 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 133

22 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg 13-14

23 GELLNER, Ernest: Naciones y nacionalismo. Madrid 1988, Alianza editorial pàg 139

24 ARENDT, Hannah. Los orígenes del totalitarismo. Madrid, 1999. Ed Taurus pàg 13

“(…) pidió un vaso de alcohol.

- y cuidado no lo envenenes.- dijo el señor Sikes poniendo el sombrero en la mesa.

Dijo esto en broma, pero si hubiera visto la maliciosa mirada de soslayo con que el judío se mordía el pálido labio al volverse hacia el armario, podría haber considerado la advertencia no del todo innecesaria.”²⁵

“- ¡Caray! ¿Qué es eso? -preguntó Sikes, adelantándose mientras el judío agarraba el billete- es mío Fagin.

- No, no, querido -dijo el judío-. Es mío, Bill, mío. Para ti los libros.”²⁶

Antisemitisme que com analitza Arendt, és un producte del segle XIX, una invenció incorporada en la recuperació del vell folklore medieval (fase A de Hroch), com la història del “jueu errant”: “En el origen de este mito, divulgado desde la Edad Media, está el relato de la vida de Ahasverus, el zapatero de Jerusalén que escupe a Jesús en el camino de la cruz y le niega la ayuda. Como castigo, es condenado a errar eternamente. El mito cobró fuerza sobre todo gracias a la novela de Eugène Sue *El judío errante*. El éxito de la leyenda fue inmediato. Forma parte de esos relatos explicativos que “juficarían” -a juicio de sus autores- el antisemitismo. Los judíos estarían malditos y todas las formas de exclusión de las que han sido víctimas estarían justificadas por el trato que dieron a Jesús en Jerusalén.”²⁷ Exclosos de les noves identitats nacionals d'arreu d'Europa, els jueus emancipats amb la caiguda dels murs dels guetos europeus van desenvolupar el seu propi model de nacionalisme. Basat en els mateixos mecanismes d'enginyeria social que s'anaven desenvolupant al seu voltant. Les tres fases de Miroslav Hroch. Fase A) renaixença cultural i literària. Fase B) Agitació cultural i formació d'elits intel·lectuals, la *intelligentsia* creadora i finalment la Fase C) corresponent al nacionalisme com una forma de política de masses²⁸. L'eclosió de la *comunitat imaginada* d'Anderson.

La nació no només com un culte cívic al passat, sinó com un traspàs de sacralitat de l'antic règim a la nació. «En el origen, la religión mantenía la existencia misma del grupo social. El grupo social era una extensión de la familia. La religión, los ritos, eran los de la

25 DICKENS, Charles: Oliver Twist. Madrid, 2013. Alianza Editorial pàg 141

26 DICKENS, Charles: Oliver Twist. Madrid, 2013. Alianza Editorial pàg 177

27 COBAST, Eric. 100 mitos de la cultura general. Madrid 2014. Editorial Akal. Pàg 66

28 HROCH, Miroslav: La naturalesa de la Nació, València, 2001 Ed Afers (Universitat de València) 13-33

familia. La religión de Atenas era el culto de Atenas misma, de sus fundadores míticos, de sus leyes, de sus usos. No implicaba ninguna teología dogmática. Esta religión era, con toda la fuerza del término, una religión de Estado. No se era ateniense si se rehusaba practicarla. (...) Esta religión era el equivalente de lo que entre nosotros es el jugar a la suerte, o el culto a la bandera. Negarse a participar en tal culto era, como sería en nuestras sociedades modernas, rehusar el servicio militar. Era declarar que no se era ateniense»²⁹ Un fenomen que té el seu origen a la revolució francesa, la invenció del calendari revolucionari i els «cultes seculars»: «Más allá de estos fracasos, lo más duradero de la influencia de la Revolución francesa en las mentalidades religiosas es esta nueva lectura de lo sagrado de la que habla Ozouf, esta religión laica que habrá de transmitirse al siglo XIX y marcarlo profundamente»³⁰ Hobsbawm ho ampliaria al seu llibre sobre «L'invent de la tradició»: «El que és clar és que el nacionalisme va esdevenir un substitut de la cohesió social a través de l'església nacional, una família reial o altres tradicions cohesives, o auto-representacions col·lectives de grup, va esdevenir una nova religió secular;»³¹

Com la majoria dels new historians israelians, Shlomo Sand, inicia els seus llibres amb vivències personals. Una d'elles prou interessant, a efectes d'aquest treball: “El 5 de junio de 1967 crucé la frontera entre Israel y Jordania en Jabel al-Radar, en las colinas de Jerusalén. Era un joven soldado, que como muchos otros israelíes, había sido reclutado para defender a mi país. (...) fui enviado directamente a Jerusalén para incorporarme en la batalla por la ciudad. Mi frustración creció cuando me di cuenta que otros no consideraban que hubieramos entrado en territorio “extranjero”. Muchos de los soldados que me rodeaban consideraban que simplemente estabamos cruzando la frontera del Estado de Israel (medinat israel) y entrando en la Tierra de Israel (Eretz Israel). Después de todo, nuestro antepasado Abraham había vagado por Hebrón y Belén, no entre Tel Aviv y Netanya, y el Rey David había conquistado y ensalzado la ciudad de Jerusalén situada al Este de la línea verde del armisticio. (...) Lleno de inquietud ante la pura inmensidad de las piedras talladas, me sentí pequeño y débil en su presencia. Muy probablemente este sentimiento también era producto del estrecho callejón y del miedo hacia unos habitantes

29 RENAN, Ernest: ¿Qué es una nación?. Ed Sequitur, 2007; pàg 9

30 VOVELLE, Michel: Introducción a la Revolución francesa. Ed Crítica, 2000. Pàg 178

31 HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo pàg 278

que todavía ignoraban que pronto serían expulsados. En aquel momento yo sabía muy poco acerca del Rey Herodes y del Muro Occidental. Lo había visto dibujado en viejas postales de los libros de texto (...) Pero los agentes seculares de la cultura que buscaban recrear y reforzar la tradición por medio de la propaganda no dudaron antes de iniciar su asalto nacional sobre la historia. Como parte de su album de imágenes victoriosas seleccionaron una cuidadosa fotografia de tres combatientes (el del medio, el soldado asquenazí con la cabeza descubierta y el casco en la mano como si estuviera en una iglesia), con los ojos afligidos por dos mil años de anhelo por la poderosa muralla y los corazones exultantes por la “liberación” de la tierra de sus antepasados”.³²

L'escena que ens descriu Shlomo Sand és ni més ni menys que la creació d'un *lieu de mémoire*.³³ Terme emprat per l'historiador francès Pierre Nora per descriure els llocs de culte secular de les identitats nacionals, en el sentit que expressa David Lowenthal. «El pasado, como sabemos, es en parte un producto del presente; nosotros continuamente damos nueva forma a la memoria, reescribimos la historia y rehacemos las reliquias.»³⁴

Com pretén mostrar aquest TFG. El nacionalisme esdevé una construcció «d'enginyeria social», un mètode de construcció d'identitats basat en l'ús de diversos atributs d'aquestes categories elementals: tradicions religiosos, singularitats ètniques i creacions lingüístiques. Segons les seves necessitats, socials i històriques.

Tal com diria Anne Marie Thiesse «Europa lo ha exportado»³⁵ i com afegiria Gellner, sobre Israel «Es también el último, y menos típico, nacionalismo europeo»³⁶

32 SAND, Shlomo. La invención de la Tierra de Israel. De la Tierra Santa a la Madre patria. Madrid, 2013. Editorial Akal. Pàg 7-9

33 NORA, Pierre. Les lieux de mémoire. Paris, 1997. Ed Gallimard

34 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 58

35 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg 14

36 GELLNER, Ernest: Naciones y nacionalismo. Madrid 1988, Alianza editorial pàg 139

La configuració de la pluralitat ètnica

«Quan Abram tenia noranta-nou anys se li aparegué el Senyor i li digué:

—Jo sóc el Déu totpoderós. Viu seguint els meus camins i sigues irrepreensible. Faré una aliança entre jo i tu, i serà nombrosíssima la teva descendència.

Abram es va prosternar amb el front a terra, i Déu li digué:

—Mira, aquesta és la meva aliança entre jo i tu: seràs pare d'una multitud de pobles. Ja no et diràs més Abram; el teu nom serà Abraham, perquè et faré pare d'una multitud de pobles. Et faré molt i molt fecund; els teus descendents formaran diverses nacions, i de tu sortiran reis. Mantindré la meva aliança entre jo i tu, i amb les generacions que et succeiran. Serà una aliança perpètua: jo seré el teu Déu i el Déu de la teva descendència. A tu i als teus descendents, us donaré tot el país de Canaan, on ara vius com a immigrant.

Serà possessió d'ells per sempre; i jo seré el seu Déu.»³⁷

Gènesi 17:1-8

³⁷ La Bíblia (Trad Interconfessional). Barcelona, 1998. Associació Bíblica de Catalunya, Societats Bíbliques Unides Ed Claret. Gn 17:1-8

La definició de Benedict Anderson ens descriu la «nació» com una comunitat política *imaginada*, segons la següent definició: «Es imaginada porque aun los miembros de la nación más pequeña no conocerán jamás a la mayoría de sus compatriotas, no los verán ni oirán siquiera hablar de ellos, però en la mente de cada uno vive la imagen de su comunión»³⁸ No obstant, ¿com arribem a l'escenari que ens descriu David Grossman, i que hem emprat com a cita que dóna sortida a aquest treball?: «Nosotros, los israelíes, demostramos muy poca comprensión hacia los israelíes que no pertenecen a nuestro «grupo» o a nuestra «tribu». ¡Con que rabia y con qué desprecio tratamos los auténticos sufrimientos de los israelíes que no son como «nosotros»! Como si nuestro prolongado y automático rechazo a reconocer el más mínimo sufrimiento de los palestinos -no fuera caso que afectara a nuestra integridad- hubiera terminado haciendo mella en nuestro recto entendimiento y en nuestro natural instinto de familia. Así, progresivamente, se ha ido debilitando la simpatía y la solidaridad que muchos israelíes sienten hacia otros grupos de su comunidad. Así se ha desarrollado la profunda hostilidad entre laicos y religiosos, entre nuevos inmigrantes, inmigrantes de antiguo e israelíes de nacimiento, entre pobres y ricos, entre judíos israelíes y árabes israelíes. Así se ha menoscabado la cohesión social y cívica, y la identificación con el Estado y sus objetivos. Así se ha erosionado un valor judío básico, el de beneplácito recíproco. Así los israelíes han perdido lentamente uno de los bienes más preciados de un pueblo: el sentimiento de identidad nacional.»³⁹

La periodista i corresponent a Israel dels diaris The Guardian i El País, la barcelonina Ana Carbajosa, fa servir el mateix terme de «tribus d'Israel»⁴⁰ per descriure la complexa diversitat entre els ciutadans de l'Estat d'Israel. En un sentit més ampli, podríem dir que darrera de la *comunitat imaginada* que descriu Anderson, hi ha individus amb una identitat molt més complexa que la pura abstracció. Per posar aquesta tesi sobre la taula, només cal que presentem el mosaic identitari dels grups ètnics que formen l'Estat d'Israel: Azkenazim, mizrahim, sefardim, comunitat Beta (olim d'Etiòpia), àrab-israelians, etc.

Davant d'una imatge d'aquestes dimensions, pot semblar legítim que ens preguntem, amb

38 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 23

39 GROSSMAN, David. Escribir en la oscuridad. Barcelona, 2011. Ed DeBolsillo pàg 56-57

40 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA

la mateixa solemnitat que ho va fer Ernest Renan el 1882⁴¹, «Què és un jueu?». Hobsbawm ens planteja la següent resposta: «las personas pueden identificarse como judías aun cuando no compartan la religión, la lengua, la cultura, la tradición, el origen histórico, las pautas de grupo sanguíneo ni la actitud ante el Estado judío.[Tot després afegeix; negreta és meva, cometes seves.] **Tampoco entraña esto una definición de «la nación»**»⁴²

La distinció entre «nació jueva» i «nació israeliana» la planteja de forma brillant l'antic periodista dels diaris Haaretz i Yediot Aharonot, Boaz Evron, quan proposa la distinció entre «Hollyland vs Homeland».⁴³ Precisament en un article titulat «jewish state or Israeli nation?». Evron planteja la següent tesi: «Even in Israel they continue to suffer from the identity crisis that haunted them in the Diaspora»⁴⁴ En aquest aspecte, per Boaz Evron, els fundadors de l'Estat d'Israel, més preocupats per crear una «identitat nacional jueva», van configurar una «identitat nacional israeliana» que en darrer terme, com artefacte polític «d'enginyeria social» i «comunitat imaginada», continuaria poblat per un mosaic de múltiples «tribus». Que tal com descriuen Grossman i Carbajosa, van ser unides sota el denominador comú de «l'antisemitisme», i es mantenen agrupades en base al conflicte «àrab-israelià».

Els grups ètnics originals en la fundació de l'Estat d'Israel, allò que Grossman anomena «tribus» en el sentit modern i poètic del terme, són diversos grups. A nivell general, podem distingir-los entre una majoria «jueva» (en el sentit ampli i secular que defineix per Hobsbawm)⁴⁵ i una minoria àrab-israeliana que té el seu origen en la bossa de refugiats àrab-palestins que no havien sigut desplaçats més enllà l'interior de les fronteres de 1948-49.⁴⁶

Per entendre la diversitat ètnica entre la majoria jueva podem citar Martí Àvila: «Les diverses comunitats jueves, segons hagi estat la seva procedència geogràfica, han

41 RENAN, Ernest: ¿Qué es una nación?. Barcelona, 2007 Ed Sequitur,

42 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg 16

43 EVRON, Boas: Jewish state or Israeli nation?; Bloomington 1995, Indiana University Press pàg 115

44 EVRON, Boas: Jewish state or Israeli nation?; Bloomington 1995, Indiana University Press pàg 110

45 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg 16

46 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 204

conformat al llarg dels segles diferències en les pràctiques, en els rituals, en les lleis i els costums religiosos, i han creat així tota una fisonomia pròpia. No es parla tant de distanciaments ideològics -malgrat que puguin existir- sinó d'entitats que s'han anat fent gràcies al context espacial i temporal on han viscut.»⁴⁷

Azkenazim

«Lista genealògica dels descendents de Sem, Cam i Jàfet, fills de Noé, nascuts després del diluvi. (...) Descendents de Gòmer: *Aixquenaz*, Rifat i Togarmà.»⁴⁸

Llibre de Gènesi 10:1,3

Els azkenazim són els jueus migrats als països del centre i l'est d'Europa. Reivindiquen el seu nom i origen per mitjà del debat rabínic sobre les seqüències genealògiques expressades en la Tanakh⁴⁹. És fonamental subratllar la distinció que fa Àvila entre els grups ètnics jueus i la seva vinculació amb les tradicions, la religió i la cultura. Ja que per exemple, entre els mateixos azkenazim hi trobarem des dels pares fundadors «seculars» i «socialistes», fins als extremistes anti-sionistes i ultra-religiosos dels haredim.

La raó que els pares del sionisme, i de la «pàtria jueva» siguin azkenazim ve donada pel caràcter explícitament antisemita dels nacionalismes emergents, especialment l'Alemanya. Potser sempre hi havia hagut antisemitisme, però ara també existia el nacionalisme. Omnipresent a tota Europa, el qual havia emancipat legalment els jueus i havia enderrocat els murs dels guetos. Però els privava de formar part d'una identitat Russa, polonesa, txeca... Fins i tot el nacionalisme més integrador, el de la República francesa, va tenir el gran escàndol del l'afer Dreyfus.

Invoquen les paraules de Theodor Herzl, i el memorial de greuges fundacional del sionisme: «Nadie negará la miseria en que viven los judíos. En todos los países donde se encuentran en número apreciable sufren persecuciones de carácter más o menos

47 ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios pàg 223

48 La Bíblia (Trad Interconfessional). Barcelona, 1998. Associació Bíblica de Catalunya, Societats Bíbliques Unides Ed Claret.

49 ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios pàg 234

violento. La igualdad de derechos, **aunque está garantizada por las leyes** [negreta és meva] (...) En Rússia saquean aldeas judías, en Rumanía matan unos cuantos hombres, en Alemania se les apalea ocasionalmente, en Austria los antisemitas siembran el terror en todos los sectores de la vida pública (...) ⁵⁰

Els jueus azkenazim farien allò que veiem al seu voltant. Inventarien una identitat nacional.

Sefardim

«Els antics deportats, aquesta munió d'israelites s'establirant a Canaan fins a Sarepta, i els antics deportats de Jerusalem són a Sefarad ocuparan les ciutats del Nègueb» ⁵¹

Llibre d'Abdies 1:20

Els sefardim són els jueus descendents de les comunitats expulsades de forma permanent dels regnes hispànics (Sefarad) a partir del regnat dels reis catòlics. S'establiren a banda i banda del mediterrani, en comunitats importants al Magreb, la península itàlica (com els avantpassats de l'escriptor Primo Levi), a Istambul i part occidental de Turquia, als Balcans (Salònica i Sarajevo), territoris més septentrionals com (Hongria, Bulgària i Romania), i fins i tot en àrees dels Països Baixos, com la família del filosof Baruch Spinoza ⁵².

L'autor d'aquest treball recorda una visita al Museu hebreu de Roma, recinte de la vella Sinagoga coneguda popularment com «la sinagoga dels catalans» i situat actualment al carrer de la «*via catalana*».

Els sefardim també, formarien la majoria de les comunitats jueves pre-estatals de l'Orient Mitjà (sota el domini de l'Imperi Otomà) En especial les comunitats d'Hebron, Safed i

50 Herzl, Theodor: El Estado judío. Barcelona, 2004 Ed Riopiedras. Pàg 103

51 La Bíblia (Trad Interconfessional). Barcelona, 1998. Associació Bíblica de Catalunya, Societats Bíbliques Unides Ed Claret.

52 ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios pàg 232

Jerusalem⁵³. Les quals tindrien una complexa relació amb els pioners sionistes azkenazim, però serien massacrades pels àrabs durant les revoltes de 1930, en resposta a la declaració Balfour, i com a venjança per l'expansió de les colonitzacions kibbutzim.⁵⁴ «el 23 d'agost de 1929, a la fi de la pregària de divendres, una massa de pagesos àrabs armats amb bastons i ganivets es desferma sobre les zones jueves de Jerusalem i rodalia. Els atacs s'estenen des de l'endemà a la resta del territori, amb particular virulència a Hebron (on 67 membres de l'antiquíssima comunitat jueva són assassinats amb acarnissament) i a Safed (on 20 jueus moren en condicions atroces) (...) el balanç de la setmana sagnant és de 133 (o 135) jueus i 116 (o 136) àrabs morts -aquest, víctimes de la repressió britànica i les represalies sionistes-.»⁵⁵

A diferència dels azkenazim, els jueus sefardim no havien desenvolupat una «idea nacional». Tot i tractar-se dels migrants més antics, especialment en èpoques medievals a Jerusalem i Palestina⁵⁶. Allò que realment va portar les grans comunitats sefardim a poblar massivament i participar del nou Estat d'Israel van ser la Shoà, i l'expulsió antisemita del Magreb, com a represalia política després de 1948-49⁵⁷.

Mizrahim

«- ¿Su familia es árabe?

- ¿La mía?, qué va...

- Pero su padre nació y creció en Irak...

- Sí, pero no es árabe, es judío.

- Ya, però si nació en Irak, entonces será árabe judío.

- No, él es judío; no es árabe. Árabes son los *otros*... los palestinos.»⁵⁸

«A partir de 1948, durante las primeras décadas de vida del nuevo país, llegaron a Israel en sucesivas oleadas dos grandes grupos de judíos: los superviventes del holocausto y

53 ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios pàg 232

54 MALRAUX, Clara: La civilización del Kibbutz. BCN 1968, Labor pag 33

55 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 132-133

56 ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios pàg 232

57 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 263

58 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 73

los que vivían en países árabes en los que el proyecto sionista había empezado a levantar ampollas. Entre finales de la década de 1940 y principios de 1960, unos 800.000 judíos árabes [terme que fa servir Carbajosa per descriure els mizrahim] emigraron a Israel desde infinidad de países, entre ellos Egipto, Yemen, Irak, Marruecos, Argelia y Afganistán⁵⁹ Fixem-nos que la població absoluta de l'Estat d'Israel el 1948 era d'un total de 880.000 persones aproximadament, 758.702 jueus i 120.000 refugiats àrab-palestins.⁶⁰

L'arribada dels mizrahim va ser la gran sorpresa del sionisme. Tal i com es desenvolupa a l'apartat final d'aquest treball, «sí i sionismes», l'aposta del sionisme era avançar des de la «nació kibbutz» defensada pels milicians de la Haganà, fins a convertir el nou Israel en la «nació refugi» de les víctimes de l'antisemitisme. I els mizrahim, «àrabs» a nivell etnolingüístic i «jueus» en l'aspecte religiós, eren en definitiva, víctimes d'una persecució i potencials «olim» a la «nació refugi».

Les elits azkenazim els van aplegar en moshavim (ciutats cooperatives)⁶¹ Carbajosa ho sintetitza de la següent manera: «Fueron años muy difíciles para los mizrajíes, que soportaron todo tipo de calamidades sin apenas rechistar, porque durante las primeras décadas de vida de Israel, las prioridades eran otras: poner en pie un país robusto, cultivar la tierra, y sobre todo, hacer frente a los enemigos.»⁶² L'arribada massiva dels mizrahim, que no havien participat mai de la ideologia del sionisme, ni molt menys del sionisme original, azkenazim i socialista. A causa d'això, mai van arribar a incorporar-se plenament en el mercat de treball col·lectivista plantejat pels pares fundadors del sionisme socialista.⁶³ El resultat va ser una lluita de classes entre els mizrahim i la resta d'israelians d'origen europeu.

Segons la jueva nord-americana, i periodista del New York Herald Tribune, Ruth Gruber, a la seva obra «Israel Today, land of many nations». Davant les noves pautes de comportament migratori, més amples que els supervivents de la Shoà, el sionisme socialista que havia sigut exclòs del bloc soviètic va prendre nota del model migratori dels

59 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 75

60 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 262

61 MALRAUX, Clara: La civilización del Kibbutz. BCN 1968, Labor pag 25

62 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 76

63 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal. Pàg 293-296

Estats Units.⁶⁴ Segons Gruber, el fet que nasqués una elit azkenazim en les estructures sociolaborals és un exemple del distanciament progressiu del sionisme socialista dels models col·lectivistes i l'embrió de la «Nació kibbutz». En paraules de Gruber, «Israel has yankee ways».⁶⁵ Encara que no utilitza en cap moment el terme «WASP», és evident que Israel ha pres com exemple els Estats Units i la seva forma d'assimilació d'immigrants. La preponderància d'una elit sabra i azkenazim situada en els centres de poder, amb un nivell de vida socioeconòmic superior als nous olim mizrahim.⁶⁶

Van haver dues conseqüències notables d'aquesta lluita de classes i el trasllat a Israel del model «WASP». D'una banda, juntament amb el model «WASP», es van produir revoltes a imatge i semblança de les realitzades entre les minories afroamericanes d'Estats Units. «La prosperidad relativa de la comunidad judía en su conjunto tras la Guerra de 1967 agudizó la sensación de estancamiento y abandono de los judíos mizrahis. (...) La recuperación económica tampoco se dejó ver entre los judíos de Iraq, el Kurdistán, Bujara, Yemen y Túnez, que se habían establecido como agricultores en comunidades agrícolas (moshavim), junto a fronteras conflictivas y lejos del centro de las grandes ciudades. Asimismo, la prosperidad no alcanzó a las docenas de nuevas y sórdidas ciudades dormitorios que habían levantado los judíos árabes en todas partes.»⁶⁷ La conseqüència d'aquesta «lluita de classes» dins d'una «nació hapoel» (un socialisme fora del bloc comunista) que des de 1967 mirava i prenia com a model Estats Units, va comportar el naixement d'un moviment reivindicatiu en favor dels drets civils, a imatge i semblança de les revoltes afroamericanes als guetos de Nord-Amèrica. Les noves generacions mizrahim el van anomenar «Panteres negres d'Israel», en clara al·lusió i inspiració estètica del Black Panther.

Aquesta etapa deixaria anècdotes com les declaracions de Golda Meir al mitjans de comunicació, després que un grup de manifestants del «Panteres negres d'Israel» iniciés una protesta al jardí de la seva residència particular. «Hem yeladim lo nehmadiim». Literalment, «no són nens bons.» Paraules que passarien a formar part de la sàtira

64 GRUBER, Ruth: Israel today, land of many nations. NY 1958, Hill and Wang pàg 128-137

65 GRUBER, Ruth: Israel today, land of many nations. NY 1958, Hill and Wang pàg 51

66 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal. Pàg 293-296

67 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 293

política durant generacions.⁶⁸

Malgrat aquesta anècdota, la veritable conseqüència del conflicte socioeconòmic dels mizrahim seria la destrucció de l'hegemonia del Mapai, i la fi de la curiosa «Nació Hapoel» en les eleccions de 1977. El vot sociològic dels mizrahim seria fidel al Likud, des d'aleshores, i seria la clau de l'inici de la «Nació Macabi»,. Carbajosa ho expressa de la següent manera: «Las décadas de discriminación que han sufrido desde que llegaron a Israel explican mucho más. Explican sobre todo por qué muchos judíos orientales [mizrahim] se decantan por apoyar a los partidos más derechistas del panorama político israelí»⁶⁹ Ilan Pappé ho sintetitza en una sola frase: «Los judíos mizrahis llevaron a Begin al poder.»⁷⁰

Molts autors han volgut veure en aquest conflicte una lluita racial, o la justificació històrica d'una «conspiració etnocràtica» azkenazim, que em sembla absolutament qüestionable. Menahem Begin era tan azkenazí com Golda Meir i David Ben Gurion, quan el vot en massa dels mizrahim el va fer president el 1977.

Les tribus de l'Estat d'Israel

Malgrat la pluralitat ètnica de l'Estat d'Israel, en el sentit contemporani del terme i no com a sinònim políticament correcte de «raça», definició que ens facilita Anthony D. Smith: «[ètnies] poblaciones que tienen un nombre propio colectivo y que comparten uno o más atributos culturales, por regla general lengua y costumbres, que los diferencian de otros y que suelen tener, o se cree que tienen, ciertos vínculos con un territorio concreto, aunque éste pueda ser variable e incierto.» No considero que la societat israeliana sigui formada per «tribus» aïllades, estàtiques, o monolítiques, sinó que molts dels seus grups ètnics, religiosos, i lingüístics han evolucionat en comú, s'han unit entre si, i han format una complexa teranyina identitària.

68 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 294

69 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 73

70 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 296

La manca d'una separació «Sinagoga-Estat» pretenia protegir la precària demografia del nou Estat inhabilitant els matrimonis mixtes per mitjà de l'absència d'un matrimoni civil, el qual, no obstant, acostuma a produir-se a Xipre per més tard acabar sent reconegut administrativament.⁷¹ Malgrat això, res impedeix de facto, els enllaços matrimonials entre jueus falashas, azkenazim, mizrahim, sefardim. La qual cosa suposa que la gran majoria dels Sabra israelians esdeven, molt sovint, arbres genealògics de múltiples tradicions etno-culturals jueves, això sense tenir en compte les diverses branques religioses del judaisme (masortim, reformista, ortodox, laics...) o fins i tot les parelles mixtes àrab-jueves, que com diu el refrany, feta la llei, feta la trampa.

D'aquesta manera ens trobem amb un mosaic que transcendeix les llargues seqüències de tradició etnosimbolista que defensa Anthony D. Smith. Que fins i tot transcendeix la noció de «tribus» que expressen Grossman, Carbajosa i molts altres analistes dins i fora d'Israel. Un mosaic multi-ètnic, no en segons el sentit d'ètnia com a sinònim amable i políticament correcte de «raça»⁷²

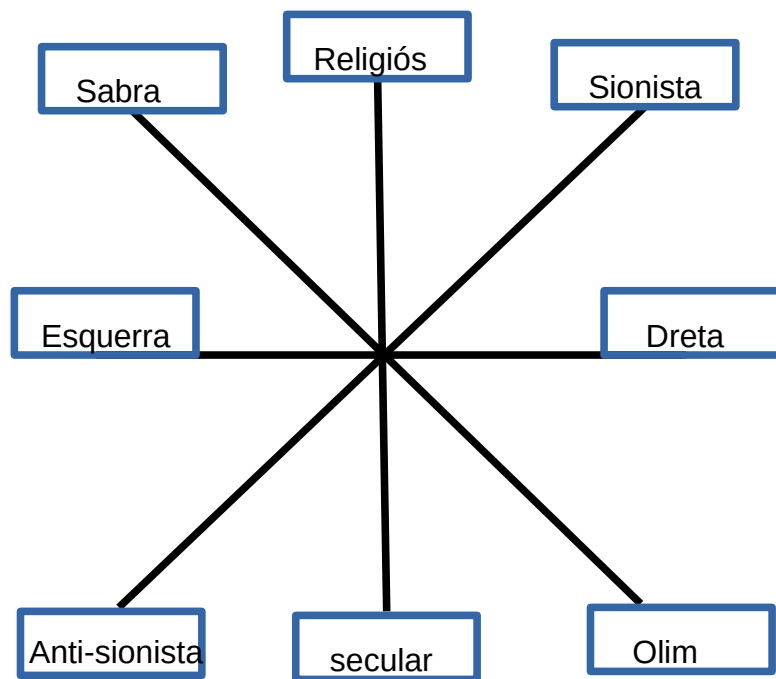
Per obtenir una imatge d'aquesta complexa correlació d'identitats només cal recorre a l'observació dels resultats electorals i les complexes aliances electorals de la *knesset*. Formada per circumscripció electoral única, un parlament atomitzat, sense majories absolutes, i on esdevé excepcional que un partit polític superi el llindar del 50% dels vots emesos. La *knesset* és la veritable radiografia de l'Estat.⁷³

En aquesta correlació d'identitats, només podem comprendre la seva pluralitat per mitjà de la «teranyina» on hi computem els ítem generals que podrien admetre graus o subgraus. Com «Centre-dreta», un judaisme religiós «no-practicant» (a l'estil de molts cristians occidentals) així com diverses interpretacions o identifications amb graus diversos de sionisme i antisionisme.

71 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 44-45

72 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 131

73 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 272-281

Aquesta teranyina d'identitats permet comprendre la pluralitat de la societat israeliana contemporània, i també al llarg de la seva història, a partir de la creació de l'Estat l'any 1948, i en especial a partir de la llei del retorn de 1951, ja que permet distingir entre Olim (nous immigrants que esdevenen ciutadans de ple dret) i Sabras (jueus nascuts a Israel).

Juntament amb una població àrab-israeliana que ronda el 20% de la ciutadania de l'Estat. Un article publicat al diari israelià Haaretz, indicava que un 7,7% dels jutges d'Israel són àrab-israelians.⁷⁴ Entre els quals destaca el jutge del tribunal suprem, Salim Joubran. Àrab-israelià nascut a Haifa, de religió cristiana, i ferm opositor des de les institucions judicials als governs del Likud. Salim Joubran, és també el jutge que va participar en la condemna per frau fiscal de l'ex-primer ministre Olmert⁷⁵ El mateix jutge que seria increpat pels membres del Likud a causa de negar-se a cantar l'himne nacional Hatikva [en hebreu, l'esperança], sense explicar les raons sobre la seva objecció de consciència.⁷⁶

La societat israeliana es prou mixta com per arribar a confondre un «jueu israelià» amb un

⁷⁴ Diari Haaretz, 2 de juny de 2010. URL: www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.659189

⁷⁵ Diari Jerusalem post, 29 de desembre de 2015 URL: www.jpost.com/Israel-News/Supreme-Court-rules-on-Olmert-in-Holy-Land-case-438720

⁷⁶ Diari Haaretz 29 de febrer de 2012 URL: www.haaretz.com/israel-news/arab-justice-s-refusal-to-sing-israel-national-anthem-sparks-furor-among-right-wing-mks-1.415560

«àrab-israelià» o un «àrab-palestí». Durant la recent onada d'apunyaments espontanis (que alguns ja qualifiquen de Tercera Intifada), Uri Rezken, un adolescent que sortia de treballar en un supermercat de Haifa fou víctima d'un apunyalament per part d'un israelià d'extrema-dreta, que el va confondre amb un arab-israelià. Davant l'atac xenòfob del seu agressor, en declaracions al diari britànic The Guardian l'adolescent exclamava: «I screamed at him: 'I am a Jew, I am a Jew' – he didn't stop ... he tried to stab me again so I fought him again with my trolley.»⁷⁷ En aquest sentit, no es cap secret que molts terroristes que practiquen aquests apunyaments espontanis opten per víctimes ultraortodoxes, o en tot cas vianants amb kipà o altres atributs de vestimenta que delatin la seva condició de jueus. Especialment a Jerusalem, on hi ha una alta probabilitat de caure en confusions com la de Uri Rezken.

Per entendre-ho cal fixar-nos en la multiplicitat d'exemples que podem aplicar a la teranyina d'identitats. Celebre fou el debat electoral als mitjans públics israelians, quan Lieberman (candidat d'extrema-dreta de Yisrael Beiteinu) s'adreçà a Ayman Odeh, històric de Hadash i candidat de la coalició àrab-israeliana de la Llista Àrab Unida, acusant-lo de «traïdor», de no ser israelià i exhortant-lo a tornar «al seu país». En la replica, Ayman Odeh li va respondre que ell havia nascut a Haifa, mentre que el seu adversari polític, Lieberman, ho havia fet a la Unió Soviètica, «un país que ja no existeix».⁷⁸ Finalment, la candidatura àrab-israeliana de Ayman Odeh es convertiria en la tercera força electoral, molt per davant del partit de Lieberman.⁷⁹

Si apliquem «la teranyina» a Avigdor Lieberman ens trobem davant d'un **olim, sionista** de la branca revisionista, **secular** i **d'extrema-dreta**.

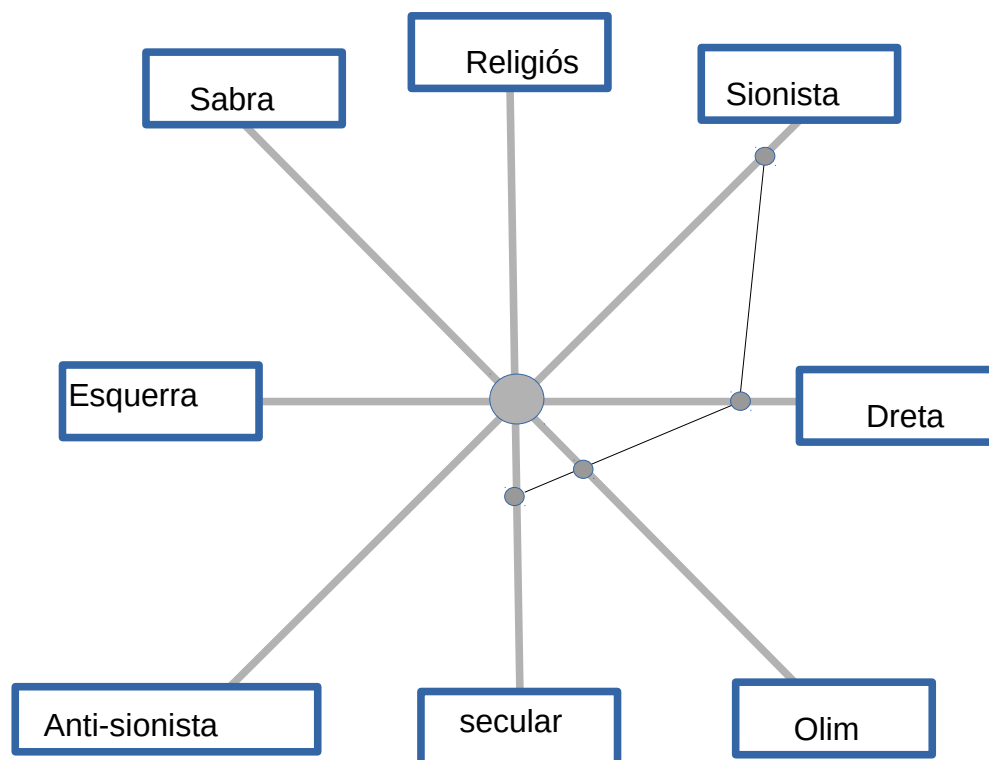
77 Diari The Guardian, 15 d'octubre de 2015 Url: www.theguardian.com/world/2015/oct/15/stabbed-israeli-mistaken-arab-lashes-out-escalating-violence

78 Diari The Guardian 12 de març de 2015 Url: www.theguardian.com/world/2015/mar/12/israel-elections-arab-coalition-leader-says-priority-is-to-oust-netanyahu-ayman-odeh

79 Diari The Guardian 12 de març de 2015 Url: www.theguardian.com/world/2015/mar/12/israel-elections-arab-coalition-leader-says-priority-is-to-oust-netanyahu-ayman-odeh

Imatge: Avidgor Lieberman. Fotografia de Baz Ratner. Haaretz 29 d'agost de 2011⁸⁰

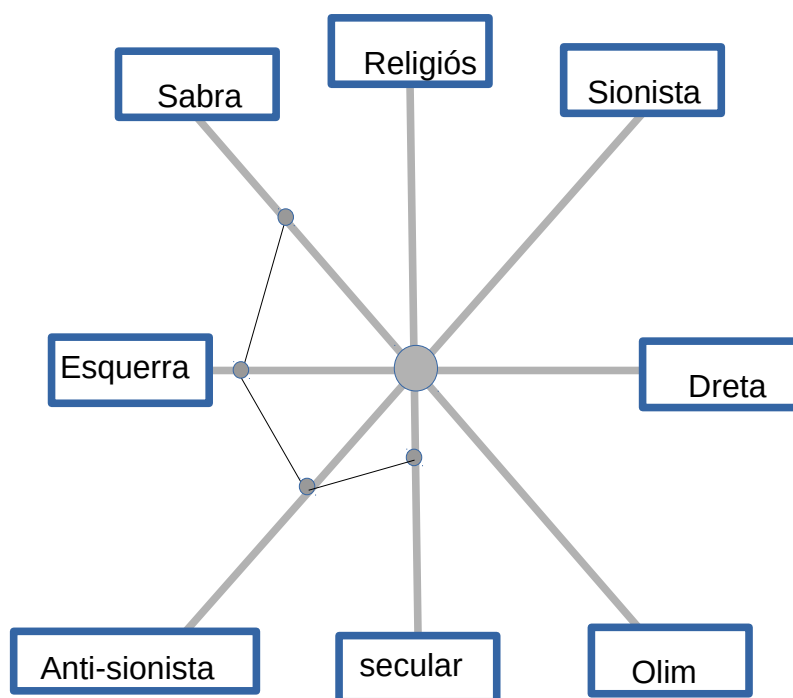

⁸⁰ Imatge: Avidgor Lieberman. Fotografia de Baz Ratner. Haaretz 29 d'agost de 2011 Url: <http://www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.720411>

En canvi, el company de files de Ayman Odeh, el jueu Dov Khenin. És *de facto* un jueu parlamentari de la Llista Àrab Unida, ja que com històric militant del partit d'esquerra Hadash (hereu de l'antisionisme prosoviètic) n'és un dels diputats de la coalició àrab-israeliana. És un jueu azkenazí **Sabra**, **secular**, **anti-sionista** declarat i **d'extrema-esquerra**.

Imatge: Dov Khenin (perfil Knesset)⁸¹

81 Imatge Url: https://www.knesset.gov.il/mk/eng/ShowPic_eng.asp?mk_individual_id_t=780

Aquest conjunt de diversitats no és exclusiu d'Israel, ni és un cas excepcional. Totes creacions de identitats nacionals, analitzades amb proximitat, tenen composicions igualment complexes. El vincle, com diria Anderson, és la *comunitat imaginada*.

Imatge: Shimon Peres presentant al President Obama a Yityish Aynaw. Miss Israel 2013⁸²

Imatge: Fotografia de facebook de Yityish Aynaw durant el servei militar obligatori al Tsahal⁸³

Es fa del tot inviable crear un arquetipus israelià, la realitat és molt més complexa. Fer-ho es caure inevitablement en l'error. A la pàgina anterior, es mostren dues imatges de Yityish Aynaw. Una israeliana sabra, filla de pares jueus procedents d'Etiòpia i Miss Israel 2013. L'exemple de Aynaw ens demostra que hem de seguir els consells d'Anderson, i plantejar-nos com ha sigut *pensada* i *imaginada* aquesta societat. Formada per milions de persones que mai s'arribaran a conèixer entre ells, i malgrat les múltiples diferències, consideren que formen part d'una mateixa identitat col·lectiva. Les dues imatges de Aynaw no han sigut triades a l'atzar. La primera ens mostra el primer president afroamericà dels Estats Units, l'ex-primer ministre Peres (olim nascut a Polònia, secular i d'esquerres) juntament amb una jueva de raça negra, sabra israeliana. La segona imatge de Aynaw durant l'omnipresent servei militar obligatori parla per si sola. Especialment si entenem el servei militar en el sentit que expressava Renan: «La religión de Atenas era el culto de Atenas misma, de sus fundadores míticos, de sus leyes, de sus usos. No implicaba ninguna teología dogmática. Esta religión era, con toda la fuerza del término, una religión de Estado. No se era ateniense si se rehusaba practicarla. (...) Esta religión era el

82 Daily mail 22 de març de 2013. Url: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2297888/Yityish-Aynaw-The-moment-Obama-meets-gorgeous-Miss-Israel-official-state-dinner-Jerusalem.html>

83 Daily mail 22 de març de 2013. Url: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2297888/Yityish-Aynaw-The-moment-Obama-meets-gorgeous-Miss-Israel-official-state-dinner-Jerusalem.html>

equivalente de lo que entre nosotros es el jugar a la suerte, o el culto a la bandera. Negarse a participar en tal culto era, como sería en nuestras sociedades modernas, rehusar el servicio militar. Era declarar que no se era ateniense»⁸⁴

En aquest sentit, és imprescindible citar el cas de Damas Pakedeh. Un altre sabra de la comunitat falasha. El qual va ser agredit per dos policies, a Holon. Prop de Tel Aviv.

Imatge: Benjamin Netanyahu s'entrevista amb Damas Pakedeh. (Twitter oficial de Benjamin Netanyahu)⁸⁵

El cas va suposar un escàndol de violència racista tan polèmic, que el Primer Ministre Benjamin Netanyahu, va organitzar una trobada oficial amb Damas Pakedeh per demanar-li disculpes personalment. Actualment, els agents han sigut expulsats de la policia i es troben en espera de judici.⁸⁶

Un altre cas que ens indueix en no caure en l'equivoc dels arquetipus, podriem dir *imaginats* des de fora de la *comunitat imaginada*, és l'escriptor Etgar Keret. Poc després de la presentació del seu últim llibre al Regne Unit, Keret declarava en una entrevista a The Guardian: «Israelis boycott me as a traitor, and foreigners because I'm Israeli»⁸⁷ En la

84 RENAN, Ernest: ¿Qué es una nación?. Ed Sequitur, 2007; pàg 9

85 Imatge Twitter oficial de Benjamin Netanyahu. Url: <https://twitter.com/israelipm/status/595271604503904257>

86 Diari Jerusalem Post 14 de juny de 2015 Url: <http://www.jpost.com/Israel-News/Police-officer-filmed-beating-Ethiopian-soldier-not-to-face-criminal-charges-405995>

87 Diari The Guardian 1 d'agost de 2015 Url: <https://www.theguardian.com/books/2015/aug/01/etgar-keret-books-interview-israel-the-seven-good-years>

mateixa entrevista, Keret, un dels escriptors israelians contemporanis més traduïts a l'estranger afegiria: «I find myself being caught between a rock and a very hard place. During last summer's war I was in Israel, writing against the government, writing against the Gaza war, receiving death threats for me and my wife and my child, and whenever I would travel overseas I would go to places where people would say I'm a baby killer, I have blood on my hands. In Israel people would boycott me saying I'm a traitor, and overseas people would boycott me because I'm Israeli.»⁸⁸ Keret és un exemple de la pluralitat, no només de la societat israeliana, sinó de qualsevol identitat nacional. Segons confessava a The Guardian, fer-lo en ell responsable de la massacre de Gaza, al marge del seu activisme en favor de la pau, li sembla una actitud tan inversemblant com si s'acusés a tots els britànics de la invasió d'Irak i Afganistan.

L'autor de llibres d'humor satíric tan populars com polèmics, entre els quals destaca «Pizzeria Kamikaze» (en doble al·lusió a la precarietat laboral i els terroristes suïcides, al més pur estil *Charlie Hebdo*), Keret comença el seu últim llibre amb les següents frases:

«Intento explicar a l'home barbut que, si aparta la pistola, serà millor per a ell, millor per a tots dos. No és fàcil d'inventar una història quan t'apunten al cap amb una pistola carregada. Però el paio insisteix.

- En aquest país -diu- si vols alguna cosa has de recórrer a la força.

Acaba d'arribar de Suècia, i allà tot és completament diferent. A Suècia, quan vols alguna cosa, la demanes amb educació i gairebé sempre l'acabes tenint. Però aquí, al sufocant i xafugós Orient Mitjà, això no passa. Només cal que hi siguis una setmana per adonar-te de com funcionen les coses -o més ben dit, per adonar-te de com no funcionen-. Els palestins van demanar un estat propi amb educació. El van aconseguir? De cap manera. Llavors van optar per fer explotar nens als autobusos i la gent els va començar a escoltar. Els colons volien dialogar. Algú s'hi va avenir? Ni de bon tros. Per això van començar a recórrer a la força, abocant oli bullent als guàrdies fronterers, i de sobte el públic en va fer cas. En aquest país s'imposa la força, tant en la política com en l'economia, o fins i tot a l'hora de trobar aparcament. La força bruta és l'únic idioma que entenem.»⁸⁹

88 Diari The Guardian 1 d'agost de 2015 Url: <https://www.theguardian.com/books/2015/aug/01/etgar-keret-books-interview-israel-the-seven-good-years>

89 KERET, Etgar. De sobte truquen a la porta. Barcelona, 2016. Editorial Proa. Pàg 7-8

Existeixen molts perfils israelians als quals podríem desxifrar per mitjà de la teranyina d'identitats, fins arribar als pràcticament set milions de ciutadans israelians que actualment disposen de nacionalitat israeliana. Les conclusions a les quals arribaríem són les següents: En primer lloc, la proposta d'anàlisi de les identitats nacionals del sociòleg Anthony D. Smith no funciona. En canvi, la definició de Benedict Anderson d'una *comunitat imaginada* formada per milions de persones diferents, que no es coneixen però es consideren vinculats a una mateixa identitat queda demostrada. Al mateix temps, la construcció d'aquest imaginari col·lectiu és el resultat d'un procés d'enginyeria social com defensen Hobsbawm, Gellner i Anne Marie Thiesse.

Per concloure l'apartat d'identitats ètniques d'Israel, només queden dos perfils als quals cal aplicar la teranyina d'identitat. En primer lloc, qui va ser el primer ministre sabra d'Israel, Isaac Rabin. En segon lloc, el seu assassí, un altre sabra anomenat Yigal Amir.

L'escriptor i pacifista israelià, David Grossman, definiria Isaac Rabin de la següent manera: «En todas sus acciones Rabin ha simbolizado como nadie el crisol de vivencias básicas que han dado lugar al israelí i al sabra. La biografía de ese hombre, tan a menudo tildado de traidor, pasa por todos los estados arquetípicos de la formación del carácter israelí: fue alumno de una escuela de agronomía, vida comunitaria en un kibutz en combinación con un entrenamiento castrense temprano en unidades de choque paramilitares (palmaj) que luchaban contra los británicos, comando de esas mismas unidades, participación en los convoyes que subían a la Jerusalén sitiada de 1948, combatiente en la batalla de liberación del Neguev, mando en la guerra de los Seis Días, y muchas más acciones en la historia del Israel actual: Portador, en suma, del ADN de la identidad israelí»⁹⁰ En aquest sentit, Rabin no només representa el Primer Ministre Sabra, sinó que suposa l'encarnació viva de la «Nació israeliana» en totes les seves fases històriques, definides en aquest TFG com la «nació kibbutz», la «nació refugi», la «nació hapoel» i la «nació macabi».

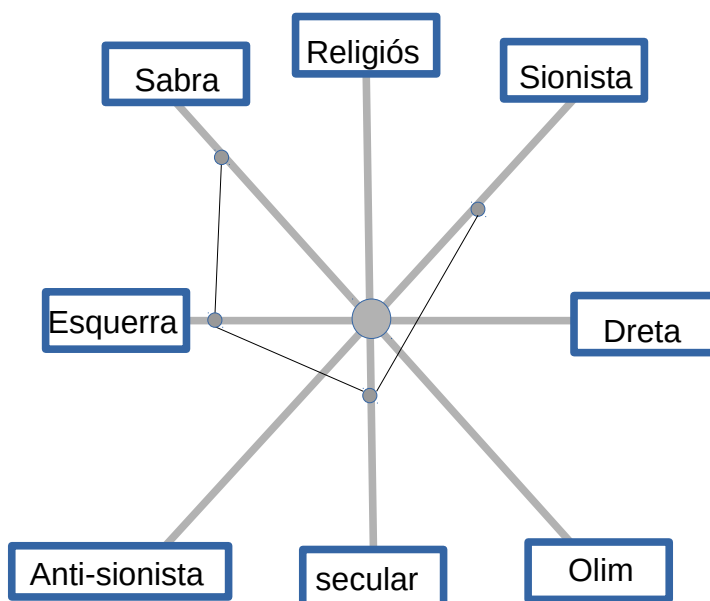
Al mateix temps, Yigal Amir, representa el ciutadà nascut a l'ombra d'una de les múltiples

90 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 48

identitats israelianes creades per «defecte» a mans de l'enginyeria social del sionisme. Què en un moment final, acabaria assassinant a Rabin, apel·lant a elements i «mites» emprats en la construcció de la identitat nacional israeliana i del propi Estat.

Imatge: Bill Clinton encoratjant a Isaac Rabin i Yassir Arafat ha donar-se la mà després de firmar els Acords d'Oslo.⁹¹

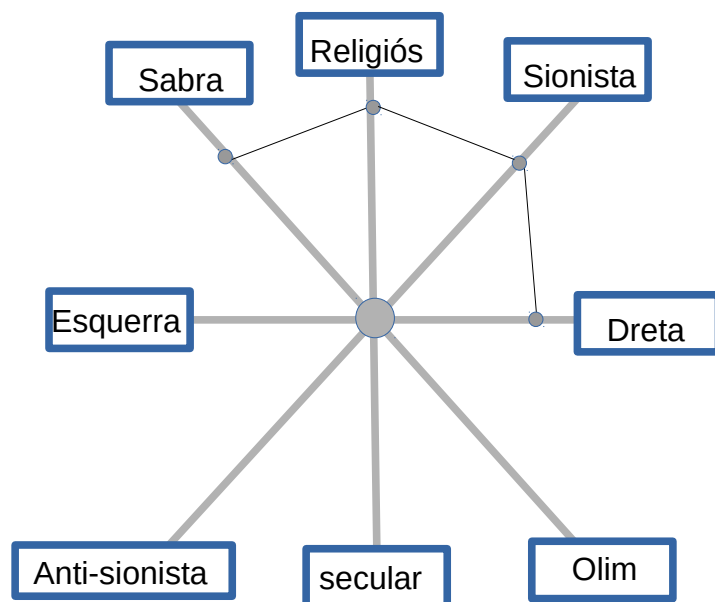

91 Imatge: SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàgines centrals

Teranyina de Isaac Rabin: Sabra nascut en un kibbutz. Sionista-socialista, polític d'esquerres i defensor d'un model d'Estat laic.

Imatge: Yigal Amir en una de les recents apel·lacions judicials per rebre beneficis penitenciaris que li permetin tenir un fill amb la seva esposa.⁹²

Teranyina de Yigal Amir: Sabra nascut a Israel (fill d'olim mizrahim), fanàtic religiós i defensor d'un sionisme-revisionista basat en les fronteres bíbliques de l'antic Regne d'Israel.

⁹² Imatge: Diari Haaretz 18 de juny de 2015. Url: www.haaretz.com/israel-news/culture/television/.premium-1.661295

Yigal Amir era fill d'immigrants mizrahim. Un extremista religiós que havia fet el servei militar en una de les unitats especials per religiosos ortodoxes,⁹³ plantejades pel govern israelià per guanyar-se la lleialtat política dels religiosos, els quals han protagonitzat tradicionalment un anti-sionisme més beligerant que el d'alguns sectors àrab-israelians.

L'historiador israelià Avi Shlaim (olim mizrahi, com els pares d'Amir), el descriu de la següent manera: «Amir no era un perturbado mental. Estaba totalmente cuerdo, pero era un radical en sus convicciones políticas y religiosas. Era una poderosa mezcla de fanatismo religioso y nacionalismo racista. No estaba solo. Formaba parte de una subcultura contagiada de la fiebre mesiánica generada por la guerra de los Seis Días. Era, en palabras del autor Zeev Chafetz, «tan israelí como la crema de humus». Había sido entrenado por sus rabinos y pienso que apretó el gatillo en lugar de ellos.» La guerra de los Seis Días tuvo un impacto en los sectores religiosos israelíes y dio lugar al «sionismo religioso». La conquista de Cisjordania, que había formado parte del reino bíblico judío con Judea y Samaria, convenció a muchos maestros y rabinos ortodoxos de que estaban viviendo en una era mesiánica y de que se acercaba la salvación. (...) Cuando Menachem Begin llegó al poder en 1977, los partidos religiosos se mostraron encantados de participar en su Gobierno como socios minoritarios. Los partidos religiosos se fueron derechizando, mientras el Likud se volvía más religioso; el resultado fue una asociación incluso más estrecha entre ellos. Yitzhak Rabin subestimó fatalmente la pasión que impulsaba a la derecha religiosa y el peligro que suponía para la democracia israelí. Hombre profundamente laico, no llegó a comprender realmente las creencias de la derecha religiosa y solía considerarlos como un grupo político estridente pero marginal»⁹⁴

Sobre Isaac Rabin i Yigal Amir, Grossman afegiria: «Isaac Rabin estaba intentado introducir un profundo cambio en este país, a pesar de haber formado parte durante años de la realidad violenta y belicosa de éste. La violencia, para desgracia nuestra, ha penetrado en todos y cada uno de los tejidos de nuestra vida pública y privada. El asesino es una metástasis de la brutalidad, el odio, la crueldad y el aborrecimiento con que nos hemos acostumbrado a obsequiar, no solamente a nuestros enemigos, sino a nosotros mismos»⁹⁵

Tots dos eren el resultat d'una llarga construcció identitària. Dues formes diferents d'imaginar-se la *comunitat imaginada*.

93 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 597-598

94 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 598-599

95 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 50

La invención de la «lengua nacional»

«Quizás alguien opine que habrá un gran inconveniente en que ya no tengamos idioma común. ¿Hemos de hablar hebreo entre nosotros? ¿Quién de nosotros sabe bastante hebreo como para pedir un billete de tren?

No hay quien sepa hacerlo.»⁹⁶

Theodor Herzl

96 Herzl, Theodor: El Estado judío. Barcelona, 2004 Ed Riopiedras. Pàg: 157

El sociòleg del London School of Economics, Anthony Smith, sintetitza la definició *tradicional* del concepte «Nació» de la següent manera: «Las definiciones de Nación van desde las que se centran en factores «objetivos» como el lenguaje, la religión y las costumbres, el territorio y las instituciones, hasta aquellas que simplemente enfatizan los factores «subjetivos», tales como las actitudes, las percepciones y los sentimientos»⁹⁷

Aquesta definició esdevé el punt de partida de les diferents consideracions historiogràfiques sobre el fenomen de nacions i nacionalismes. Des de la «comunitat imaginada» d'Anderson, el constructivisme de Hobsbawm i el modernisme de Gellner, com a defensors de l'origen modern de les identitats nacionals, fins arribar a les tesis defensores del concepte de *lounge dureé*, on el propi Smith n'és el darrer gran defensor, per mitjà de la seva aposta etno-simbolista. Amb independència de *quan* i *com* van néixer, tots els autors coincideixen en la preponderància d'aquests ítems «objectius».

Pel que fa a la llengua Smith ens cita, immediatament després de la referència anterior, la definició etnolingüística d'Stalin. En definitiva, la assumpció per part de la III internacional dels postulats primordialistes com a resolució del debat entre els pensadors marxistes sobre la qüestió nacional: «Un ejemplo de factores «objetivos» proviene de Stalin cuando afirmaba: «una nación es una comunidad estable de personas, históricamente constituida, formada sobre la base de una lengua, un territorio, una vida económica común , y una construcción psicológica manifiesta en una cultura común»⁹⁸

No obstant, les aproximacions historiogràfiques modernistes ens indiquen que factors objectius (religió, llengua, tradicions, establiment territorial i institucions) no són necessàriament estables en un marc de *longue dureé*. Anderson apunta la impremta com a principal canvi de paradigma. Però cal incloure els següent factors: «El crecimiento general de la alfabetización, el comercio, la industria, las comunicaciones y las burocracias estatales que caracterizaron al siglo XIX crearon nuevos impulsos poderosos para la unificación de las lenguas vernáculas dentro de cada reino dinástico»⁹⁹

Anne Marie Thiesse, a la seva brillant obra sobre la creació d'identitats nacionals, ens

97 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: Teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg: 25-26

98 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: Teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg: 26

99 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica. Pàg: 116

afirma: «Son numerosas las actuales lenguas nacionales europeas que no existían verdaderamente antes del siglo XIX. Como las naciones que han sido gratificadas después con una historia que se remonta a la noche de los tiempos, pero su nacimiento es completamente reciente.»¹⁰⁰ Al llarg del llibre, Thiesse ens descriu un conjunt de processos de creació lingüística, associats a la creació d'identitats nacionals. Un concepte que pot semblar qüestionable, però descriu la conversió de les llengües vernacles a llengües nacionals, les quals disposarien per primer cop de normes ortogràfiques, gramaticals i d'una formula estàndard allunyada dels precedents medievals.

Podem incorporar les consideracions de Hobsbawm al respecte: «Las lenguas nacionales son, pues, casi siempre conceptos semiartificiales y de vez en cuando, como el *hebreo moderno* virtualmente inventadas. [la cursiva és meva] Son lo contrario de lo que la mitología nacionalista supone que son, a saber, los cimientos primordiales de la cultura nacional y las matrices de la mente nacional. Suelen ser intentos de inventar un idioma estandarizado partiendo de la multiplicidad de idiomas que realmente se hablan, y que en lo sucesivo, quedan degradados a la condición de dialectos, y el problema principal de su construcción acostumbra a ser cuál de los dialectos se escogerá para que sirva de base de la lengua estandarizada y homogeneizada. (...) Cuando se conocen los nombres de los arquitectos de la lengua, como suele suceder en el caso de las lenguas que alcanzaron la categoría de literarias en el siglo XVIII o entre el el XIX y el XX, puede que la elección sea arbitraria (aunque justificada mediante argumentos).¹⁰¹

Observem tot just la descripció que ens aporta Thiesse sobre la construcció lingüística a l'entorn del nacionalisme jueu: «Cuando aparece la idea de una nación judía y se hace preciso, en consecuencia, construir una lengua nacional específica, dos opciones son igualmente posibles. La primera es la de partir del *yiddish*, [Cursiva és seva] la lengua comúnmente hablada por la mayoría de los judíos europeos, y dotarla de los elementos necesarios para su elevación al rango de lengua de cultura (codificación, ortográfica, semántica y gramatical, elaboración de un corpus de obras intelectuales y literarias que promuevan una estilística rica). La segunda es tomar por fundamento la lengua de la

100 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg: 68

101 HOBSBAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg: 62-63

Biblia para transformarla en lengua moderna de intercambios y de cultura. Las dos reflexiones van a tener lugar, la alternativa yiddish o hebreo como lengua de la nación judía traduciendo en hecho una discrepancia política. Los partidarios de un nacionalismo judío en diáspora, particularmente los militantes del Bund, son mayoritariamente favorables a la adopción del yiddish renovado, mientras que los sionistas, a partir de finales del siglo XIX, optan por el hebreo modernizado ¹⁰²

Considerem què vol dir Thiesse amb «discrepancia política» tornant a Hobsbawm: «Si la comunicación o la cultura hubiese sido el problema más importante, el movimiento nacionalista (sionista) judío no hubiera optado por un hebreo moderno que nadie hablaba todavía, y cuya pronunciación era distinta de la que se usaba en las sinagogas europeas. Rechazó el yiddish, que era la lengua del 95 por 100 de los judíos askenazis del este de Europa y de sus emigrantes al oeste: es decir, la lengua de una mayoría considerable de todos los judíos del mundo.»¹⁰³ Probablement hauríem de qüestionar la darrera afirmació de Hobsbawm sobre la universalitat «mundial» del yiddish, tenint en compte que les comunitats sefardim i mizrahim no el tenen com a propi. Fins i tot podríem afirmar que el propi Hobsbawm, jueu askenazí i reconegut poliglota, mai va manifestar parlar-lo. No obstant, incideix en la línia de Thiesse: L'elecció i creació de la llengua nacional és un artefacte d'enginyeria social, i no un fenomen cultural «natural», sinó «artificial».

Hobsbawm ens dóna un altre exemple: «el casino alemán de Praga, que, en el decenio de 1890, declaró que aprender checo – a la sazón la lengua del 93 por 100 de la población de la ciudad- era *traición*»[Cursiva és seva]¹⁰⁴ Una pàgina més tard afegeix la següent reflexió: «¿Cuál hubiera sido el futuro del hebreo si el mandato británico de 1919 no lo hubiera aceptado como una de las tres lenguas oficiales de Palestina, en un momento en que el número de personas que lo hablaban como lengua cotidiana era inferior a 20.000?»

Arribats a aquest punt, cal recordar les paraules de Theodor Herzl al manifest sionista per l'Estat jueu: «Quizás alguien opine que habrá un gran inconveniente en que ya no

102 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg: 75-76

103 HOBBSBAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg: 120

104 HOBBSBAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg: 122

tengamos idioma común. ¿Hemos de hablar hebreo entre nosotros? ¿Quién de nosotros sabe bastante hebreo como para pedir un billete de tren? No hay quien sepa hacerlo.»¹⁰⁵ Herzl constata la realitat de Thiesse i Hobsbawm, però proposa com a solució un *laissez faire* lingüístic que els seus successors desobeiran, per tractar-se d'una proposta del tot ingenua: «Con todo, la cosa es muy sencilla. Cada cual conserva su idioma, que es la patria de sus pensamientos. Suiza constituye un ejemplo definitivo de la posibilidad de un federalismo lingüístico. Seguiremos siendo en el nuevo país tales como somos ahora, del mismo modo que nunca dejaremos de amar con melancolía nuestras patrias de las que fuimos expulsados. [Atenció al plural emprat a *nostres pàtries*] Nos desacostumbraremos de las mezquinas y torcidas jergas, idiomas del gueto, de las que nos servimos actualmente. Eran el modo de hablar clandestino de cautivos. Nuestros maestros estudiarán atentamente esta cuestión. El idioma que resulte más útil en la vida cotidiana se impondrá, sin violencia, como idioma principal. La comunidad de nuestro pueblo es, por cierto, muy singular. En realidad, nos reconocemos como pertenecientes al mismo pueblo solamente por la fe de nuestros padres»¹⁰⁶

Recordem que cal situar aquestes paraules de Theodor Herzl a l'entorn del primer congrés sionista realitzat a Basilea l'any 1897. Per començar, la referència a Suïssa no és fortuïta, però ignorem les anècdotes i fixem-nos en la situació de tot allò que ens planteja el document:

Punt 1: Inexistència d'una llengua nacional.

Punt 2: Inconsistència de l'hebreu com a llengua vehicular.

Punt 3: Desaprovació i renúncia a establir les llengües pròpies de les comunitats jueves com a llengües vehiculars. Atenció, en cap lloc anomena explícitament el jiddisch. Textualment diu: « mezquinas y torcidas **jergas, idiomas del gueto**, de las que **nos servimos actualmente**. Eran el **modo de hablar clandestino** de cautivos» La referència al jiddisch es sobreentesa, però també hi podem incloure altres dialectes, com el ladino, dins d'aquesta definició de Herzl.

Punt 4: Preponderància de la religió com a vincle nacional per sobre de la llengua.

105 Herzl, Theodor: El Estado judío. Barcelona, 2004 Ed Riopiedras. Pàg: 157

106 Herzl, Theodor: El Estado judío. Barcelona, 2004 Ed Riopiedras. Pàg: 157

El punt 4, en referència directa a l'última frase citada: «En realidad, nos reconocemos como pertenecientes al mismo pueblo solamente por la fe de nuestros padres». Fixem-nos que mentre Herzl proposa l'any 1897 una nació sense llengua nacional preferent (o més ben dit, exclouent els dialectes «del ghetto» com el jiddisch o el ladino, admet com a fonament nacional la cohesió religiosa (que és desenvolupa en un àrea temàtica independent d'aquest Treball de Final de Grau). Tot i així, es fa necessari obrir un breu parèntesi per aclarir l'atzucac ideològic de Herzl en l'elecció entre «nacionalisme religiós» i «nacionalisme lingüístic».

Hobsbawm citava el precedent del nacionalisme irlandès, com exemple de nacionalisme incapaç d'incorporar una llengua vernacle (en aquest cas, el gaèlic) com a llengua nacional de la nació irlandesa. «Antes de la fundación de la Liga Gaélica (1893), que al principio no tenía objetivos políticos, la lengua irlandesa no era uno de los elementos del movimiento nacional irlandés. (...) Ni si quiera se hicieron intentos de crear una lengua nacional irlandesa uniforme hasta después de 1900.»¹⁰⁷ La base i fonament del nacionalisme irlandès esdevé doncs la religió catòlica, punt de distinció amb el culte anglicà del Regne Unit, al capdavant del qual, val la pena recordar-ho, també hi ha el Cap d'Estat.

En el cas irlandès la llengua no és una opció. Ho és el catolicisme. Benedict Anderson ho resumeix en una sola frase: «En un extremo podríamos colocar a Irlanda, donde los clérigos católicos surgidos del campesinado y ligados a él desempeñaron un papel de mediador vital.»¹⁰⁸ Hobsbawm afegiria: «En Europa sólo los irlandeses nacionalistas, que no tienen más vecinos que protestantes, aparecen definidos exclusivamente por su religión.»¹⁰⁹

En qualsevol cas, mentre Herzl proposava a nivell ideològic un sionisme «a la irlandesa», amb la religió com a denominador comú de cohesió i la llengua en un paper secundari, la realitat era radicalment diferent. La immigració de jueus europeus al pròxim orient és jiddisch i secular. «Los militantes sionistas en los tiempos heroicos de la yishuv de Palestina eran más dados a comer bocadillos de jamón de forma demostrativa que

107 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg: 116

108 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica. Pàg: 119

109 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg: 78

tocarse con gorros rituales» [referència a l'incompliment de dues mitzvot obligatòries, de vestimenta i de Caixrut]¹¹⁰.

Cal subratllar que el nacionalisme d'arrel lingüística és la via més apte per un nacionalisme secular, com el que practicaven els jueus de la yishuv. La seva renúncia a les 613 mitzvot implicava la necessitat d'un espai comú, en el sentit que expressava Anne Marie Thiesse. Era necessari escollir entre «la llengua del gueto» que Herzl proposa abandonar, o el renaixement d'una llengua hebrea pràcticament inexistent.

Sobre la secularitat del nacionalisme de base lingüística és interessant la reflexió de l'escriptor i assagista franco-libanès Amin Maalouf. «Pot passar que dues comunitats parlin llengües diferents i que tinguin una mateixa religió, la qual, tanmateix, no aconsegueix pas de mantenir-les unides -n'hi ha prou exemples: catòlics flamencs i valons, musulmans turcs, kurds o àrabs, etc.-; d'altra banda, tampoc una mateixa llengua comuna no garanteix actualment, a Bòsnia, la convivència entre els ortodoxos serbis, els catòlics croats i els musulmans. (...) Paral·lelament, però, és innegable que s'han format «aliances» seculars entre, per exemple, l'islam i la llengua àrab, entre l'església catòlica i el llatí, o entre la Bíblia de Luter i l'alemany. I si els israelians constitueixen avui una nació, no és només pel lligam religiós que els uneix -per poderós que sigui aquest lligam-, sinó també perquè amb l'hebreu modern han aconseguit dotar-se d'una veritable llengua nacional; un pot viure quaranta anys a Israel sense entrar mai a una sinagoga, i això no l'exclourà pas de cop de la comunitat nacional; en canvi, viure quaranta anys a Israel negant-se a aprendre l'hebreu no significa pas el mateix. (...) La religió és per naturalesa exclusiva, mentre que la llengua no. Es pot practicar alhora l'hebreu, l'àrab, l'italià i el suec, però no es pot ser alhora jueu, musulmà, catòlic i luterà;»¹¹¹

¿Com s'explica aquesta incongruència entre el «pare» intel·lectual del sionisme i les característiques dels pioners de les primeres alià? La resposta es troba en les tres fases de Miroslav Hroch¹¹². Recordem-les:

110 HOBBSBAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg: 76

111 MAALOUF, Amin: Les identitats que maten. Barcelona, 2009 Ed La campana. Pàg: 174

112 HROCH, Miroslav: La naturalesa de la Nació, València, 2001 Ed Afers (Universitat de València) pàg 13-33

Fase A) Renaixença (romanticisme): Caràcter cultural, literari i folklòric.

Fase B) Minoria intel·lectual (Impulsors de la idea nacional; *revivals* basats en la recerca del llegat primordial històric)

Fase C) Consolidació d'un nacionalisme com a política de masses.

En aquest sentit, cal identificar la proposta de Herzl com la Fase B de Hroch. Però cal considerar que no és pas l'única, ni precisament la més nova de les propostes intel·lectuals per la formació d'un nacionalisme jueu. En el fons, la veritable fase B propera a la idiosincràsia dels pioners de la yishuv són més aviat els postulats de Moses Hess. Un tipus de sionisme amb forts vincles amb el socialisme.¹¹³ Més pròxim al socialisme-secular del partit Bund que als postulats del nacionalisme de Herzl. No obstant, la figura de Moses Hess (o el nacionalisme «jiddisch») no esdevindrà una icona nacional, com si ho serà més endavant Theodor Herzl, tot i la gran divergència entre els seus plantejaments i el desenvolupament, no només de la yishuv, sinó del futur Estat proclamat l'any 1948.

113 SINGER, Isidore; SCHOLOESSINGER, Max: Jewish encyclopedia.
URL:www.jewishencyclopedia.com/articles/7649-hess-moses-moritz

[⌘] Imatge 1: Moneda de 10 sheqels, encunyada l'any 1984. Mostra l'efigie de Theodor Herzl emulant la geografia de l'Estat d'Israel, al costat de l'escut nacional (inspirat en la Menorah de la litúrgia religiosa) i el nom d'Israel en hebreu, àrab i transliterat a l'alfabet llatí.

[⌘] Imatge 2: Bitllet de 10 sheqels, any 1978. També amb l'efigie de Theodor Herzl. El revers incorpora una iconografia del portal oest de Jerusalem i la inscripció del banc d'Israel de forma trilingüe (Hebreu, àrab i anglès).

[⌘] Imatge 3: David Ben Gurion llegint la declaració de Independència de l'Estat d'Israel.

⌘ Imatge 1 URL: <http://www.worldbanknotescoins.com/2015/03/israel-10-sheqalim-banknote-1978-theodor-herzl.html>

⌘ Imatge 2 URL: <http://en.numista.com/catalogue/pieces2058.html>

⌘ Imatge 3 URL: <http://www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.588927>

Per entendre la fase B de Miroslav Hroch aplicada al sionisme, cal tornar a Anne Marie Thiesse. «En un primer tiempo, es el hebreo el que hace la función de lengua escrita de la modernidad. El movimiento de la Haskalah («instrucción) [parèntesi i cometes seves] quiere propagar las nuevas ideas de las Luces y de la Revolución en los guetos de Europa central y oriental, recurre a una adaptación más o menos laboriosa de la lengua religiosa de los judíos para sus publicaciones. Pero este primer desarrollo es de corta duración, con las letras judías de Alemania y Austria comprometidas en un proceso de asimilación que tiende a adoptar el alemán como lengua de cultura y de comunicación escrita. [El cas de Herzl] Por este hecho, su relación con el yiddish es compleja.»¹¹⁴

Cal entendre que l'elecció de l'hebreu com a llengua nacional és una solució basada en el traspàs de sacralitats. Davant la necessitat d'escollir entre un nacionalisme d'arrel lingüística o un nacionalisme basat en l'existència d'una religió comuna, secularitzar una llengua restringida a l'àmbit litúrgic esdevé una resolució absolutament brillant des de la perspectiva de la enginyeria social. ¿Què volem dir amb traspàs de sacralitats i enginyeria social? Ni més ni menys que validar les tesis de Hobsbawm i Anderson en matèria de nacions i nacionalismes. En primer lloc, recordem els plantejaments de David Lowenthal a la seva brillant obra, «El pasado es un país extraño»: «El pasado, como sabemos, es en parte un producto del presente; nosotros continuamente damos nueva forma a la memoria, reescribimos la historia y rehacemos las reliquias.»¹¹⁵ «El pasado, a la vez que justifica el presente, sugiere un refugio frente a él. La tradición santifica.»¹¹⁶ Si Lowenthal ens parla de la santificació del passat, Hobsbawm i Anderson ens parlen del traspàs de sacralitats. «El siglo de la Ilustración, del secularismo racionalista, trajo consigo su propia oscuridad moderna. Con el reflujo de la creencia religiosa no desapareció el sufrimiento que formaba parte de ella. (...) Lo que se requería entonces era una transformación secular de la fatalidad en la continuidad, de la contingencia en significado. (...) Si se conoce generalmente que los Estados nacionales son «nuevos» e «históricos», las naciones a las que dan una expresión política presumen siempre de un pasado inmemorial, y miran el futuro ilimitado, lo que es aún más importante. La magia del

114 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg: 76

115 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 58

116 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 93

nacionalismo es la conversión del azar en destino. (...) Por supuesto no estoy diciendo que la aparición del nacionalismo, hacia el final del siglo XVIII, haya sido «producida» por la erosión de las certidumbres religiosas, ni que esta erosión no requiera en sí misma una explicación compleja. Tampoco estoy sugiriendo que el nacionalismo «sucede» históricamente a la religión. Lo que estoy proponiendo es que el nacionalismo debe entenderse alineándolo, no con ideologías políticas conscientes, sino con los grandes sistemas culturales que lo precedieron, de donde surgió por oposición.»¹¹⁷

Més contundent encara és Hobsbawm, quan a l'invent de la tradició ens parla directament de «religió pública» i «cultes seculars» a la nació. Basats en el mateix caràcter ritual que havia emprat la religió durant l'antic règim¹¹⁸ Conceptes que permeten comprendre a que es refereix Lowenthal quan parla de la creació de «relíquies del passat». Entre les quals els artefactes materials (monumentals i arqueològics) són tan fonamentals com els immaterials (llengua, cultura, tradicions i religió), dels quals se'n reivindica el caràcter de *longue durée* per part de la pròpia *comunitat imaginada*.

Un cop es planteja el renaixement d'una llengua hebrea secularitzada, cal qüestionar fins a quin punt ens trobem davant d'un element de llarga durada, o una invenció basada en les necessitats de la construcció del nacionalisme jueu (com defensen Hobsbawm i Thiesse). És a dir, la llengua hebrea és un element de vincle tan *primordial* com ho és la religió jueva? Si la considerem com a llengua exclusivament litúrgica, pot semblar incongruent preguntar-ho. Si fem cas de les tesis etno-simbolistes d'Anthony Smith, a diferència del que defensen Hobsbawm i els modernistes, ens trobem davant de l'exemple més evident dels orígens pre-moderns d'una identitat nacional: «Los judíos, incluso en su diáspora o exilio (galut), siguieron siendo un pueblo muy alfabetizado, con una literatura y un lenguaje sagrados, que siguieron practicando y enriqueciendo **sin interrupción** a lo largo de su diáspora, al tiempo que se mantenían fieles a su alianza y a su tierra prometida.[negreta és meva]»¹¹⁹

La filòloga en llengües semítiques i principal traductora al català de les obres

117 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. México DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 29-30

118 HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo

119 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: Teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg: 126

contemporànies en hebreu modern, Roser Lluch, ens proporciona una ampliació d'aquesta tesi a la seva obra Compendi gramatical de l'hebreu israelià:

Esquema lingüístic de les etapes històriques de la llengua hebrea¹²⁰

- 1) Hebreu antic (segles IX/VIII-IX aC)
- 2) Hebreu mishnaic (segles IV-II aC)
- 3) Hebreu medieval (del qual Roser Lluch no en facilita cronologia específica):
Correspon, segons ella, a la incorporació de vocabulari científic i intel·lectual procedent del món islàmic i de la llengua àrab.
- 4) La haskalah (segle XIX)
- 5) Els Hovevei Tzion (segle XIX-XX)

Fixem-nos que fins i tot Roser Lluch, defensora explícita de la continuïtat històrica, admet un salt cronològic de diversos segles entre l'edat mitjana i el renaixement de la llengua hebrea al voltant del procés històric descrit per Thiesse¹²¹ i corresponent a les tres fases de Miroslav Hroch¹²². Una seqüència que fins i tot Anthony Smith es veu obligat a admetre: «Normalmente, un movimiento nacionalista no suele empezar con protestas ni manifestaciones, ni por medio de la resistencia o el pronunciamiento armado, sino con la aparición de sociedades literarias o de investigación histórica, o con festivales de música y revistas culturales, el tipo de actividades que Miroslav Hroch analiza como una primera fase esencial del nacimiento y posterior expansión del nacionalismo europeo y, habría que añadir, de muchos de los nacionalismos posteriores de África y Asia coloniales.»¹²³

En aquest sentit, allò que descriu Roser Lluch pel que fa a l'hebreu israelià és una evolució equivalent a la de moltes llengües recuperades per un impuls nacionalista. Equiparable a la descripció de Thiesse i la seqüència de Hroch. Observem la síntesi de Lluch per les dues darreres fases de l'evolució filològica de la llengua hebrea: «La

120 LLUCH, Roser: Compendi gramatical de l'hebreu israelià. BCN 1987. Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) pàg 19-20

121 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg: 76

122 HROCH, Miroslav: La naturalesa de la Nació, València, 2001 Ed Afers (Universitat de València)

123 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: Teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg: 21

Haskalah. Fins el segle XIX, malgrat les ruptures històriques i geogràfiques, l'hebreu mantingué una continuïtat lingüística. El segle XVIII marca, però, una ruptura impulsada pels «me asefim» (colaboradors del primer periòdic literari en hebreu, «HaMe asef» [cometes i parèntesi són seus] òrgan de difusió de la cultura i de la ciència profanes a l'entorn jueu, que pretenien una depuració de la llengua, excloent-ne tot que no fos bíblic. Aquesta depuració donà lloc a una llengua artificial, de vocabulari pesant i sintaxi arcaïca i rígida.»¹²⁴ Recordem que Thiesse ja ens havia parlat de la haskalah. Totes dues descripcions, la de Lluch i la de Thiesse encaixen a la perfecció a la fase B de Hroch. Una elit intel·lectual renovadora de la llengua. De fet, Thiesse ens indica la incapacitat de competència «intel·lectual» i «social» amb el jiddisch, mentre que Lluch directament ens descriu una renovació excessivament arcaïtzant. La defensora de la continuïtat històrica, de fet, fa servir el terme «artificial»¹²⁵

Finalment, Lluch ens relata el renaixement de la llengua hebrea com el resultat d'una construcció amparada per les necessitats del nacionalisme jueu. Tal i com Thiesse i Hobsbawm ens indicaven que succeïa amb gran part de les llengües europees actuals: «Els Hovevei Tzion (amants de Sió): L'any 1880, amb el sorgiment del moviment dels Hovevei Tzion, moviment **nacionalista** i **reivindicatiu** d'una **llengua nacional**, marca l'inici de la formació de **l'hebreu d'avui**. [negreta és meva] Però el veritable promotor d'aquesta renaixença fou Eliezer Ben Yehudà (1858-1922), que donà les bases per a la renovació i l'enriquiment del vocabulari.»¹²⁶ Són els Hovevei Tzion la veritable elit de la fase B de Miroslav Hroch, i en particular Eliezer Ben Yehudà, el pare de la llengua nacional israeliana. «El fet que l'hebreu sigui avui una llengua normalitzada es deu, com ja hem dit, a l'esforç d'un petit nombre de persones entre les quals hi havia Ben Yehudà. L'any 1879, Ben Yehudà publicà un article en el qual, **per primera vegada, es connectava el nacionalisme polític amb la llengua literaria i amb la parla quotidiana**. [negreta és meva](...) Quan el yishuv (comunitat jueva de Palestina) s'adonà de la pobresa de la llengua per a les necessitats de cada dia (a casa, a l'escola, al carrer, a la

124 LLUCH, Roser: Compendi gramatical de l'hebreu israelià. BCN 1987. Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) pàg 20

125 LLUCH, Roser: Compendi gramatical de l'hebreu israelià. BCN 1987. Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) pàg 20

126 LLUCH, Roser: Compendi gramatical de l'hebreu israelià. BCN 1987. Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) pàg 20

premsa, etc.) **creà noves paraules**. Alguns d'aquests nous termes tingueren una vida molt curta, però la majoria entraren en els diccionaris i els enriquiren, un cop ratificats pel Comitè de la Llengua hebrea, antecessor de l'actual Acadèmia de la Llengua Hebrea.»¹²⁷

Davant d'aquestes evidències, cal considerar si finalment no és el jiddisch la llengua vernacle amb major continuïtat històrica, sense ruptures. Aquella llengua menystinguda pel pare del sionisme com a «dialecte del gueto». El professor de la UdG, Joan Ferrer, doctor en filologia semítica i un dels majors experts catalans en cultura jueva (fonamentalment a nivell lingüístic) ens podria ajudar a recolzar aquesta hipòtesi de treball. «El yídish es una lengua con una historia fascinante: Hablada desde la Edad media hasta el Holocausto (1933-1945) por la población judía de Europa, en un territorio extensísimo -desde Lituania hasta el Mar Negro y desde Ámsterdam hasta Milán-, poseedora de una literatura de una riqueza extraordinaria»¹²⁸ Pel que fa a les cronologies, Joan Ferrer ens planteja tres etapes literàries del jiddisch: jiddisch antic (1650-1700), jiddisch germanitzat (1700-1800) i jiddisch modern (1800-actualitat). Les quals suposen la consolidació com a llengua culte, salt qualitatiu d'un jiddisch vernacle existent des del segle XIII¹²⁹ Observem que aquestes seqüències completen l'espai buit entre l'hebreu medieval i el renaixement de la Haskalah, Hovevei Tzion i Ben Yehudà.

El canvi de paradigma el protagonitzen els joves pioners de la yishuv, els quals canvien una llengua culte i secular (jiddisch) per una llengua litúrgica «secularitzada» i reconvertida en llengua nacional. «Peça bàsica d'aquesta «revolució cultural» és l'aposta per l'hebreu com a llengua quotidiana de la nova comunitat, com a llengua de l'ensenyament, i per tant, com a vehicle de la renaixença nacional; una aposta inenarrable de la figura del jueu lituà i protosionista de la primera hora, Eliezer Ben Yehudà (1858-1922) que, arribat a Palestina el 1881 hi promourà sense treva l'ús de l'hebreu a la llar, al carrer i a l'escola, mentre desenvolupa una immensa tasca de **modernització gramatical i creació léxica**. [negreta és meva]. El fet que, entre 1893 i 1894 Ben Yehudà es passés nou mesos empresonat pels turcs a resultes d'una denuncia d'elements ultraortodoxes de

127 LLUCH, Roser: Compendi gramatical de l'hebreu israelià. BCN 1987. Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) pàg 21

128 FERRER, Joan: El yídish, Historia y gramática de una lengua judía. Girona, 2008. Ed Linguae mundi pàg 15

129 FERRER, Joan: El yídish, Historia y gramática de una lengua judía. Girona, 2008. Ed Linguae mundi pàg 32

Jerusalem il·lustra prou bé les resistències internes que aquests canvis susciten. De totes maneres el procés de creació d'una xarxa educativa en Hebreu –a Rishon LeZion el 1889 i a Jaffa el 1892- aviat és imparable, mentre sorgeix una premsa lingüísticament renovada i més informativa Hatzeví («El cèrvol») el 1885, Haskafà («punt de vista») el 1901... Quan el segle XIX cedeix el pas al XX, despunta a Palestina **una nova elit jueva**,[negreta és meva] que, amb totes les seves febleses i limitacions, ha posat les bases, a dibuixat el petit esbos d'una llar nacional.»¹³⁰ Joan B. Culla ens indica com el nacionalisme «fill d'Europa» un cop traslladat a Palestina comença a complir la definició de «Nació» plantejada per Smith: «Una comunidad humana con nombre propio que ocupa un territorio propio y posee unos mitos comunes y una historia compartida, una cultura pública común, un sistema económico único y unos derechos y deberes que afectan a todos sus miembros».¹³¹ Però la ruptura definitiva la protagonitzen els pioners de la segona Alià, entre els quals hi haurà no només els impulsors d'una idea nacional, sinó els creadors de l'Estat israelià: «El sionisme està passant de l'estadi del projecte polític al de la concreció social sobre el terreny, i que els nous immigrants han emprès a Palestina la reinvençió d'una societat, ho corroboren molts altres símptomes. Un d'ells és l'extensió en l'ús de l'hebreu, que els homes i les dones de la segona alià adopten amb llur característic esperit militant, que el 1913-14 guanya un aspra «guerra de les llengües» contra l'alemany com a idioma docent bàsic del Technion de Haifa, i que hom procura potenciar entre el conjunt del yishuv ni que sigui amb mètodes tan expeditius com les «patrulles de la llengua», piquets d'activistes que recorren carrers i mercats al crit de yehudí, daber ivrit (jueu parla hebreu!). Naturalment la premsa en llengua renascuda també progressa: es diversifica amb els periòdics dels nous partits socialistes, i ja és capaç d'editar dos diaris, Haor («la llum»), impulsat des del 1910 per l'infatigable Eliezer Ben Yehudà, i HaHerut («la llibertat»), portaveu des del 1912 dels sefardites de Jerusalem.»¹³²

Pel que fa a la «guerra de llengües» a que fa referència en Joan B. Culla, podem arribar a dues importants conclusions. La primera d'elles, és que la victòria de l'hebreu modern suposa la desaparició del jiddisch. La segona, que la llengua litúrgica «secularitzada» converteix la minoria jiddisch en el nucli dur de la comunitat religiosa anti-estatal. Parem

130 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 72-73

131 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: Teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg: 28

132 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 84

atendió a la descripción que hace Thiesse de «la guerra de lenguas»: En Palestina, el desarrollo del yiddish choca con la expansión de la nueva lengua hebrea. Uno de los primeros pioneros que desembarca en Palestina, en 1881, Eliézer Ben Yehuda, de origen báltico, consagra su vida a construir una lengua nacional moderna a partir de una lengua que no había vuelto a ser utilizada para la comunicación oral después de largos siglos. Tan impregnado también por las teorías herderianas como los renovadores del yiddish, Ben Yehuda se empeña en un gigantesco trabajo de fabricación lingüística que comienza por la redacción de un voluminoso diccionario y la determinación de los principios de formación de los neologismos utilizando lo más posible las raíces hebreas. En 1890, se forma un Consejo de la lengua hebrea que cumple el papel de autoridad y de control. Un voluntarismo extremo está en el origen de la difusión rápida de la nueva lengua. El Sindicato de enseñantes judíos de Palestina impone el uso del hebreo en los establecimientos de enseñanza, desde 1898 para las escuelas maternas. El primer liceo hebreo se creó en 1906 en Jaffa y la universidad Hebrea de Jerusalén se abrió en 1925. La «guerra de las lenguas» alcanza, en el seno de las organizaciones judías, tal intensidad en el primer decenio del siglo que en 1908 se organiza, en Tchernovitz, una conferencia sobre el problema del yiddish, cuya resolución final propone un compromiso: El yiddish es designado no como «la», pero sí como «una» lengua nacional del pueblo judío. La oposición permanece viva entre los bundistas, algunos de los cuales consideran al hebreo como una lengua irremediabilmente muerta, y los hebraístas que quieren hacer de la lengua santa la única lengua nacional. En 1909, se crea la Asociación Mundial para la Lengua y la Cultura Hebreas. Coronamiento del inmenso esfuerzo de promoción de la nueva lengua: Las autoridades británicas acaban reconociendo el hebreo, en igualdad con el inglés y el árabe, como lengua oficial de Palestina. Sin embargo, la unicidad de la lengua nacional judía en Palestina no resulta evidente mucho tiempo: hasta la segunda guerra mundial, el yiddish sigue estando muy vivo en la comunicación interpersonal o en la prensa, y el conflicto entre las dos lenguas es fuente de enfrentamientos reales. En el año 1930, la apertura en Palestina de un cine consagrado a películas en yiddish todavía da lugar a tumultos. Pero el estado de Israel adopta como lengua nacional única el hebreo. El exterminio de los judíos europeos por los nazis implica la desaparición de la mayoría de los yiddishfonos. Y el antisemitismo de la era estalinista marca la interrupción de una creación teatral y literaria en yiddish que, en los primeros años de la Unión

Soviética, había sido muy viva en las grandes ciudades rusas, particularmente en Moscú y en Odessa.»¹³³

Considerem que la «guerra de les llengües» no només conclou amb la desaparició del jiddisch i la imposició hegemònica de l'hebreu modern, sinó que comporta també un canvi de polaritat. Si abans el jiddisch era la llengua majoritaria d'una comunitat jueva secular, especialment a l'entorn del bundisme, amb la creació de l'Estat esdevindrà un refugi del judaisme religiós i sovint més ferotgement antisionista del que mai va arribar a ser el bundisme. L'hispanista i traductor Ilan Stavans, a la seva obra *Resurrecting hebrew*, ens aporta un bon exemple: «(...) Bellow's concluding comment, I told Professor Spolsky, was revealing. He wrote that «Mr. Agnon [premi nobel de literatura en llengua hebrea] feels secure in his ancient tradition. But jews have been writing in laanguages other than Hebrew for more than two thousand years. The New testament scholar Hugh J. Schonfield asserts that parts of the Gospels were composed in a sort of Yiddish Greek, «as colorful in imagery and metaphor as it is often careless in grammatical construction» Professor Spolsky said that Agnon's comment was a mysterical one held by only a fraction of jewish population in Israel. «Surely not the religious community», I said. «no, in general the Orthodox are allergic to contemporary hebrew. In their eyes, it's a debasement, a kind of prostitution of the divine tongue»¹³⁴

Joan Ferrer coincideix amb les valoracions recopilades per Ilan Stavans: «En la Europa del Este, los movimientos ideológicos fueron muy distintos y los efectos sobre el yídish también. Durante el siglo XVIII se produjo el nacimiento del Hasidismo, el movimiento de renovación carismática del judaísmo, obra del rabí Israel Ben Eliézer (1700-1760) (...) Los judíos hasídicos, al usar el yídish como lengua para expresar la vida espiritual en los diálogos entre los rebes y sus seguidores hasídicos, contribuyeron a cambiar la percepción popular de la lengua de la vida cotidiana (...) pero fueron los partidarios de la Ilustración del Este de Europa los que causaron el cambio decisivo en la formación del yídish literario moderno y el abandono del antiguo modelo de lengua yídish que se había impuesto desde la época de los primeros textos impresos en yídish. (...) En el siglo XX, la

133 THIESSE, Anne Marie: *La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX*. Madrid 2010, Ézaro pàg: 78-79

134 STAVANS, Ilan; *Resurrecting hebrew*. NY 2008 Nextbook (col·lecció jewish encounters) pàg 76

historia del yídish es la misma historia trágica del pueblo judío. De las 7.800.000 personas hablantes de yídish que se calcula que había en Europa antes de la Segunda Guerra Mundial, unos 6.000.000 fueron asesinados durante el Holocausto. Muchas personas que consiguieron sobrevivir a esta catástrofe emigraron a Israel. Allí el yídish era visto como la lengua de la Diáspora, la antítesis de la realidad nueva para los judíos que allí se estaba creando casi de raíz, con una lengua antigua devuelta a la vida: El hebreo israelí. En el nuevo Estado no había lugar para el yídish y su mundo perdido entre las ruinas de Europa.»¹³⁵ Però el jiddisch si va trobar un lloc al nou Estat, el barri ultraortodox de Mea Shearim a Jerusalem: In Me'ah She'arim, one might head Yiddish intertwined with Hungarian. But nowadays the parlance of the young in that community registers more Anglicisms than anything else»¹³⁶

Per entendre l'estatus de cooficialitat de la llengua àrab, no n'hi ha prou amb guiar-se per una aparent herència de la política lingüística del manda britànic (trilingüe àrab/hebreu/anglès). El sociolingüista àrab-israelià Muhammad Amara, professor del Beit Berl College, ens aporta una visió més amplia: «When the State of Israel was established in 1948, the linguistic repertoire of the Palestinian citizens of Israel became progressively more complex and diverse, and the status of the languages in it changed. (...) **the State of Israel removed English from the list of official languages, but it did not change the status of Arabic.** [negreta és meva] But the domains of official use are limited, just as they were limited in the original King's-Order-in-Council of the British Mandatory Government. Arabic is used in a number of official areas. Coins, paper money and postage stamps use both Hebrew and Arabic. It is possible to use Arabic in the courts, and the laws legislated by the Knesset are published in Hebrew, and later in Arabic. Arab members of the Knesset may speak in Arabic, provided they advise the Speaker in time to arrange for interpretation. All Arab schools use Arabic as the language of instruction. In addition, the Israel Broadcasting Service maintains a radio program in Arabic in addition to Hebrew and other foreign languages throughout most of the day (Network D) and broadcasts one and a half hours (on the average) of television in Arabic every day ¹³⁷ Segons Amara, l'aposta per la cooficialitat era la recerca de «lleialtat política» dels àrabs retornats i nacionalitzats com

135 FERRER, Joan: El yídish, Historia y gramática de una lengua judía. Girona, 2008. Ed Linguae mundi pàg 33 i 37

136 STAVANS, Ilan; Resurrecting hebrew. NY 2008 Nextbook (col·lecció jewish encounters) pàg 77

137 AMARA, Muhammad: Language education policy: The arab minority in Israel. 2002, Kluwer Academic Publishers pàg 39-41

israelians de ple dret. Els quals van ser cridats a vot a les eleccions constituents de la primera assemblea parlamentaria: «(...) el 25 de gener de 1949- les hostilitats han cessat dues setmanes abans- ja se celebren comicis a un parlament constituent, la primera Knesset («assemblea») [parèntesi i cometes seves]. En homenatge a remots antecentens històrics, la cambra única tindrà 120 escons, elegits per sufragi universal de tots els habitants dels país més grans de 18 anys, homes o dones, jueus o àrabs, cristians o musulmans.» ¹³⁸ Segons Amara, la cooficialitat de la llengua àrab defensada per Ben Gurion esdevé una llei que ni els governs més agressius del Likud s'han ensortit alhora de desplaçar¹³⁹. Fonamentalment, per dues raons. 1) l'imperatiu lègal d'aprenentatge de l'hebreu per tal d'acollir-se a la llei del retorn (però no pas de l'àrab cooficial) així com la omnipresència (i monopoli) de l'hebreu en els estudis superiors han fet inofensiva la cooficialitat. 2) la bona acceptació per part de les primeres generacions jueves mizrahim d'aquest estatus lingüístic (especialment pel que fa a l'accés de documents administratius).¹⁴⁰

No obstant, Amara ens indica que les polítiques d'assimilació migratoria dels olim portaria a la restricció sociolingüística de l'àrab entre les comunitats àrab-israelianes, gràcies a la seva autonomia lingüística en l'àmbit educatiu: «Arabic is the medium of instruction in the Arab schools in Israel, other languages have important places. Arabic is the medium of instruction in all courses, the mother tongue of students and teachers alike, and the principal literacy and literary goal. Hebrew is studied as a second language from 3rd grade on, recognized as the language of the state (Winter, 1981), and studied for instrumental purposes. English, as a major international language, is taught as a foreign language from 4rd grade on, and earlier where the school accedes to parental pressures.»¹⁴¹

El sociolingüística àrab-israelià ens presenta el següent baròmetre, corresponent a l'any 1983. És a dir, trenta quatre anys després de la implantació de la cooficialitat de la llengua

138 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 272

139 AMARA, Muhammad: Language education policy: The arab minority in Israel. 2002, Kluwer Academic Publishers pàg 41

140 AMARA, Muhammad: Language education policy: The arab minority in Israel. 2002, Kluwer Academic Publishers pàg 40

141 AMARA, Muhammad: Language education policy: The arab minority in Israel. 2002, Kluwer Academic Publishers pàg 41

àrab. Segons dades oficials del govern israelià, entre els menors de 15 anys poc més de 240.000 eren monolingües en llengua àrab entre un total de prop de 670.000 joves àrab-parlants, dels quals menys de 160.000 el tindrien com a llengua materna, enfront de més d'un quart de milió (jueus mizrahim i àrab-israelians) que el tindrien com a segona llengua per darrere de l'hebreu¹⁴².

L'hebreu modern i el Jiddisch com a llengües literàries han sigut guardonades amb un premi Nobel de literatura cadascuna. El discurs pronunciat per Isaac Bashevis Singer deia el següent: «A mí me gusta escribir historias de fantasmas. No hay nada que sea más adecuado a una historia de fantasmas que una lengua moribunda. Cuanto menos viva está la lengua más vivos están los fantasmas. Los fantasmas adoran el yídish; todos lo hablan. Por otra parte, yo creo en la resurrección de los muertos. Yo estoy seguro que el Mesías vendrá, y entonces, millares de muertos hablantes de yídish saldrán de sus tumbas y formularán directamente una pregunta: «Hay nuevos libros en yídish?»¹⁴³

Herzl tenia raó en una qüestió, la «llengua del gueto» desapareixeria, substituïda per un brillant èxit d'enginyeria social. La secularització d'una llengua litúrgica morta, reconvertida en llengua nacional. El Jiddisch tornaria als «guetos» ultraortodoxes del nou Estat, com Mea Shearim. Tal i com recull el testimoni de la periodista Ana Carbajosa, corresponsal a Israel del diari The guardian i de El País. «Un sábado de junio de 2009, a primera hora de la tarde, miles de judíos ultraortodoxos toman el centro de Jerusalén. Acuden disciplinados a la llamada de sus rabinos, dispuestos a «incendiar» la ciudad santa. [cometes seves] El alcalde de Jerusalén ha autorizado hace unos días la obertura de un aparcamiento municipal durante el fin de semana, lo que supondría una violación del Shabat, (...) De poco ha servido que el regidor acudiera anoche a la casa de uno de los rabinos que abanderan la protesta para tratar de convencerle y garantizarle que ningún judío trabajará los sábados en ese aparcamiento. (...) «¡Shabbeees! ¡Shabbeees!» [cometes seves] Una marea negra de miles de hombres religiosos reclama a gritos y en yiddish el cumplimiento a rajatabla del shabat. Poco a poco se van amontonando ante la puerta del ayuntamiento, preparados para entrar en tromba en los edificios municipales.

142 AMARA, Muhammad: Language education policy: The arab minority in Israel. 2002, Kluwer Academic Publishers
pàg 41

143 FERRER, Joan: El yídish, Historia y gramática de una lengua judía. Girona, 2008. Ed Linguae mundi pàg 15

La protesta se torna violenta. Cientos de policías, a pie, a caballo, en moto y ayudados por helicópteros tratan durante horas de reducir a las masas vociferantes. «Shikse» [insult en jiddisch que significa «impura»] me gritan unos niños haredim que arengan la protesta. (...) Entrada la noche, la policía consigue arrinconar a los religiosos a la entrada de Mea Shearim, el barrio haredí por excelencia. (...) Hombres y niños se emplean a fondo en el lanzamiento de sus tradicionales armas arrojadizas: cajas de fruta, pañales usados, cazuelas llenas de arroz hervido y demás artillería doméstica a su alcance. **Tiran también piedras [negreta és meva] pero solo las que andan sueltas por el suelo. Arrancarlas supondría una suerte de trabajo y, por tanto, una violación del Shabat»**¹⁴⁴

La construcció de la llengua nacional israeliana canvia de forma radical els paradigmes socials. El jiddisch, la llengua pròpia de la primera alià deixa de ser l'espai lingüístic (secular i majoritari) per acabar convertint-se en la llengua d'identificació entre els ultraortodoxes anti-sionistes. Fins i tot seria més fàcil establir una cooficialitat de l'àrab als espais públics, l'administració, la nomenclatura dels senyals de trànsit i la retolació dels carrers, la filatèlia, i numismàtica, abans que permetre la supervivència del jiddisch més enllà dels carrers de Mea Shearim. De forma irònica es pot afirmar, que el nou Estat va «ressuscitar» l'hebreu d'entre les llengües mortes per després deixar «morir» el jiddisch.

144 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 23-24

La separació «Sinagoga-Estat»

«El idioma que resulte más útil en la vida cotidiana se impondrá, sin violencia, como idioma principal. La comunidad de nuestro pueblo es, por cierto, muy singular. En realidad, nos reconocemos como pertenecientes al mismo pueblo solamente por la fe de nuestros padres. (...)

¿Tendremos, pues, una teocracia? ¡No! La fe nos mantiene unidos, la ciencia nos hace libres. No dejaremos, por tanto, que surjan veleidades teocráticas en nuestros sacerdotes. Sabremos retenerlos en sus templos, como retendremos nuestro ejército profesional en los cuarteles. (...) Cada cual es libre de profesar su opinión religiosa o irreligiosa, como lo es en lo que se refiere a su nacionalidad. Y si se da el caso de que vivan entre nosotros gentes de otra religión y de otra nacionalidad, tendremos a mucho honor brindarles nuestra protección y la igualdad de derechos. Hemos aprendido la tolerancia en Europa. No lo digo con ironía.»¹⁴⁵

Theodor Herzl

145 Herzl, Theodor: El Estado judío. Barcelona, 2004 Ed Riopiedras. Pàg 157-158

En el apartat corresponent a la creació d'una llengua nacional, vam arribar a la conclusió que l'Estat d'Israel havia optat per «secularitzar» una llengua litúrgica morta. En el marc d'un procés d'enginyeria social, fet «a imatge i semblança» de moltes altres creacions d'identitats nacionals. En aquest aspecte, el cas israelià no és un fenomen aïllat ni excepcional, com tampoc ho és l'equilibri entre els afers religiosos i la configuració nacional.

El nacionalisme jueu tenia la capacitat de «secularitzar» un conjunt de «mites» i «epopeies fundacionals» en funció d'adaptar-les a les necessitats de creació d'una identitat nacional. En essència, la creació de «cultes seculars» i «santuaris seculars»¹⁴⁶ sota l'abstracció reconeguda pels membres de la *comunitat imaginada*¹⁴⁷. Una de les principals característiques de la creació de les identitats nacionals, procés que és basa en el traspàs de sacralitats.¹⁴⁸

Gellner ens descriu la relació entre nacionalisme i religió de la següent manera. «L'època del nacionalisme és, també, l'època del secularisme. Els nacionalistes s'estimen la seua cultura perquè se l'estimen i proud, no perquè siga el llenguatge o el vehicle de la seva fe. Poden valorar la fe perquè, suposadament, siga l'expressió de la seua cultura o del seu caràcter nacional, o bé poden estar agraïts a l'Església perquè haja mantingut viva la llengua nacional, que en un altre cas hauria desaparegut de la vida pública; però al cap i a la fi valoren la religió per la seua ajuda a la comunitat, no tant per ella mateixa.»¹⁴⁹

Si considerem la línia de Gellner, «El caso más célebre y dramático de un nacionalismo de diáspora triunfante es Israel. También el último, y menos típico **nacionalismo europeo**»[negreta és meva]¹⁵⁰ Hem d'entendre el vincle del sionisme amb el judaisme en el context d'un imaginari cristià (catòlic, ortodox o protestant) present en les construccions d'identitats nacionals europees. En definitiva, el mateix procés que el sionisme havia portat a terme amb la llengua. Recordem les paraules d'Anderson: «Tampoco estoy

146 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades nacionales: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg 141-145; 129

147 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. México DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 23

148 HOBBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo

149 GELLNER, Ernest: Nacionalisme. València 1998, Editorial Afers pàg 81

150 GELLNER, Ernest: Naciones y nacionalismo. Madrid 1988, Alianza editorial pàg 139

sugiriendo que el nacionalismo «sucede» históricamente a la religión. Lo que estoy proponiendo es que el nacionalismo debe entenderse alineándolo, no con ideologías políticas conscientes, sino con los grandes sistemas culturales que lo precedieron»¹⁵¹ Una «secularització» d'un element estrictament religiós, o en altres paraules, un traspàs de sacralitat. Manifesta en els símbols polítics més destacats, la bandera nacional (inspirada en el tal·lit) i l'escut nacional (basat en la Menorah). La qual cosa, tampoc és excepcional. I si no, pensem en la bandera de Gran Bretanya, «l'abadia» de Westminster, el paper de l'arquebisbe de Canterbury en els rituals de la monarquia britànica o fins i tot en la Reina com a cap d'un Estat i d'una Religió simultàniament.

No obstant, gran part d'aquests símbols religiosos, monàrquics, etc. Són en interpretats per mitjà d'una aparença neutre. En el mateix sentit que expressa Gellner. Com expressions no directament litúrgiques sinó com a components de cultura i caràcter nacional.¹⁵² Una neutralitat «cultural» i «nacional» a la qual només s'hi arriba per mitjà de la construcció de cultes «seculars» basats en tradicions sovint «recents» i quasi sempre «inventades», en paraules de Hobsbawm¹⁵³. Aquesta consideració fou qüestionada per Anthony Smith, precisament en l'àmbit d'un conjunt de seminaris desenvolupats a Israel l'any 1999¹⁵⁴. En base a la defensa de les seves tesis etno-simbolistes sobre l'origen de les nacions i el nacionalismes: «Des del meu punt de vista, aquests enfocaments susciten més preguntes que no en responen. En quin sentit són «inventades» aquestes les tradicions i pràctiques, cultes i commemoracions nacionals? Què vol dir exactament aquest terme tan polisèmic? No té un punt de raó Benedict Anderson quan acusa Ernest Gellner -i podríem afegir-hi també Hobsbawm i els seus nombrosos seguidors- d'assimilar «invenció» a «fabricació» i «falsedat» més que no pas imaginació i creació?»¹⁵⁵ Si tenim en compte que les tesis d'Smith es fonamenten en la «llarga durada» de la nació com entitat basada en la cohesió ètnica d'una comunitat i el seu vincle amb símbols i tradicions sense ruptura històrica¹⁵⁶, és evident que els plantejaments de Hobsbawm són una proposta incòmode. I encara més quan Smith proposa el poble jueu com un dels millors

151 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo.

Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 30

152 GELLNER, Ernest: Nacionalisme. València 1998, Editorial Afers pàg 81

153 HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo

154 SMITH, Anthony D. La nació en la història. València 2002. Ed Afers (Universitat de València) pàg 9-21

155 SMITH, Anthony D. La nació en la història. València 2002. Ed Afers (Universitat de València) pàg 87-88

156 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 28

exemples de les seves tesis: «¿Qué pasa con las comunidades que aseguran haber sido naciones pero que, como los armenios y los judíos, no han ocupado sus territorios desde hace siglos y han perdido sus estados independientes? ¿Es razonable afirmar que han dejado de ser naciones, mientras que han seguido conservando perfectamente sus culturas religiosas públicas y unos derechos y deberes comunes, y que incluso han encontrado un nuevo nicho económico?»¹⁵⁷

Però fixem-nos en allò que defensa Hobsbawm: «S'entén per «tradició inventada» una sèrie de pràctiques, normalment acceptades explícitament o tàcitament, i un ritual de natura simbòlica que intenten inculcar certs valors i normes de comportament per repetició, la qual cosa implica automàticament continuïtat amb el passat.»¹⁵⁸ La clau es troba en les darreres paraules de la definició. «Continuïtat amb el passat» i recordem els atributs que David Lowenthal identifica vinculats a la construcció del passat: antiguitat, *continuïtat*, terminació i successió¹⁵⁹. Els quatre eixos segons els quals aquell *país estrany on les coses funcionen diferent* esdevé l'explicació *congruent* de la comunitat imaginada a l'actualitat. L'*antiguitat* era per Lowenthal l'element primordial (la gènesi), com més llunyà major legitimitat. La *continuïtat* és el mecanisme d'enllaç amb el present d'un fenomen ja acabat (*terminació*) i amb el qual s'estableix una herència, un llegat, una *successió*.¹⁶⁰

Però Hobsbawm no només ens parla de la «invenció» de la «continuïtat». Ens presenta una nova forma de «religió secular»: «El que és clar és que el nacionalisme va esdevenir un substitut de la cohesió social a través de l'església nacional, una família reial o altres tradicions cohesives, o auto-representacions col·lectives de grup, va esdevenir una nova religió secular;»¹⁶¹ En aquest aspecte, fins i tot Anthony Smith arriba a la mateixa conclusió que Hobsbawm: «Sin embargo, en el nacionalismo hay mucho más que una cultura secular. Por muy secularizante que sea, en último término el nacionalismo es mucho más afín a una «religión política» que a una ideología política. Estoy usando ahora la definición de la religión que ofrece Durkheim, según la cual ésta es «un sistema unificado de creencias y prácticas referidas a las cosas sagradas, es decir, aquellas cosas

157 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 29

158 HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo pàg 13

159 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 95

160 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 95-108

161 HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo pàg 278

separadas y prohibidas: creencias y prácticas que unen en una única comunidad moral llamada iglesia a todos aquellos que se adhieren a ella. (...) Es muy evidente la importancia dada por el nacionalismo a las ceremonias conmemorativas de los grandes líderes o a los muertos en combate, «los gloriosos caídos» que sacrificaron sus vidas en aras de la patria. En esos momentos, podemos entender la nación como una «comunidad sagrada de ciudadanos», caracterización que concuerda con la interpretación del nacionalismo como «substituto de la religión».¹⁶²

Arribats en aquest punt cal invocar altre vegada les paraules de Benedict Anderson: «Tampoco estoy sugiriendo que el nacionalismo «sucede» históricamente a la religión. Lo que estoy proponiendo es que el nacionalismo debe entenderse alineándolo, no con ideologías políticas conscientes, sino con los grandes sistemas culturales que lo precedieron»¹⁶³

Pot semblar ingenu parlar d'invenció de tradicions en un poble que només havia de recorre als textos bíblics, omnipresents i coneguts a tota l'Europa cristiana (catòlica, ortodoxa i protestant), per tal d'evocar un conjunt de relats a mode de «mite fundacional»: Abraham com a patriarca del poble escollit, la descendència de Jacob i les dotze tribus d'Israel... Fins i tot l'anhel i l'amargor de l'exili a Babilònia de inspiraria l'escenificació del patriotisme protagonitzat pel cor d'esclaus de *Nabucco*, de Giuseppe Verdi, on el públic podria alçar-se per aplaudir i exclamar «VERDI! VERDI!» sense estar realment al·ludint al compositor.¹⁶⁴ Per si hi hagués cap dubte de l'excepcionalitat del nacionalisme jueu pel que fa a la «invenció» de mites i tradicions només cal prendre com exemple el desig frustrat d'un renaixement monàrquic a Israel per part de Theodor Herzl. El qual no ens costaria gens denominar com «artificial»: «Soy partidario por convicción de las instituciones monarquicas (...) Mas nuestra historia ha quedado interrumpida por tan largo tiempo que ya no podemos restaurar la monarquía.»¹⁶⁵

Tot i així, hi ha la pregunta pertinent. ¿Hem considerar el judaisme com una tradició

162 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 28

163 ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica pàg 30

164 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg 137

165 Herzl, Theodor: El Estado judío. Barcelona, 2004 Ed Riopiedras. Pàg 156

permanent i sense ruptures amb un llegat històric de més de dos mil anys? Si volem ser objectius, cal admetre que seria tan ingenu com acceptar que el cristianisme europeu no ha canviat des de l'edicte de Teodosi, la inquisició i les croades. O simplement entre el papa Benet XVI i el papa Francesc I. En aquest sentit, cal subratllar que les principals branques de la religió jueva han evolucionat en cronologies i circumstàncies històriques, en la major part del casos, molt recents.

Durant la segona meitat del segle XIX, l'obertura dels jueus més enllà dels murs del guetos europeus comportà les divisions del judaisme contemporani. Equiparable, sense cap mena de dubte, a una significació religiosa com la reforma luterana, i Trento. D'una banda el judaisme reformista, “considera que les lleis de la Torà i el Talmud no tenen caràcter obligatori. És a dir, que es poden refer, revisar i actualitzar si es creu necessari”¹⁶⁶ Un desafiament que portaria a la invenció del Bat mitzvà, una cerimònia de Bar mitzvà aplicada a noies en la mateixa condició que els nois. [en hebreu Bar (fill), bat (filla). Mitzvà/mitzvot (manaments)]¹⁶⁷ Aquesta reforma jueva disposaria del seu propi “Trento”, el judaisme masortim [en hebreu, conservadors]. “Els conservadors opinen que es poden modificar algunes lleis de la Torà o el Talmud que han perdut vigència en els temps actuals sense arribar a l'abolició de la Llei en ella mateixa.”¹⁶⁸ Enfront seu, el vell judaisme hasidim, creat als guetos i encara avui reclòs en ells. Això sense tenir en compte l'evolució extra-europea d'algunes branques del judaisme. En especial els falashas d'Etiòpia, els quals desconeixen completament el Talmud europeu (estudis rabínics sobre la Tanakh), la Càbala (misticisme jueu) o el còmput de la Halakhà (lleis jueves basades en la interpretació de la Torà). Els Falashas es regeixen per la Tanakh (corresponent en gran mesura als llibres de l'antic testament) i les lleis de la Torà (pentateuc).

El sionisme, com la major part dels nacionalismes d'origen europeu, busca un traspàs de sacralitat de la religió i les tradicions a les institucions de l'Estat, per mitjà de l'equació Poble=Nació=Estat.¹⁶⁹ El renaixement de la llengua hebrea, analitzat en el punt anterior, n'és un clar exemple d'èxit en aquest sentit. No obstant, la invenció de tradicions i el traspàs de sacralitats de la «Religió jueva» a «l'Estat jueu» esdevé un greu problema pels

166 ESTANYOL I FUENTES, Josep Maria. Judaisme a Catalunya, avui. Barcelona, 2002. Ed Pòrtic. Pàg 60

167 ESTANYOL I FUENTES, Josep Maria. Judaisme a Catalunya, avui. Barcelona, 2002. Ed Pòrtic. Pàg 88

168 ESTANYOL I FUENTES, Josep Maria. Judaisme a Catalunya, avui. Barcelona, 2002. Ed Pòrtic. Pàg 60

169 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg 32

fundadors de l'Estat d'Israel. Els quals renuncien a una separació «Sinagoga-Estat» en clara al·lusió del concepte de separació «Església-Estat» dels models europeus occidentals.

El projecte nacional israelià, com a nacionalisme en perpetua reconstrucció, tot i haver nascut en un entorn intel·lectual laic, aviat va haver d'acceptar la irrupció dels poders religiosos en les bases de la seva cohesió interna. La raó eren les circumstàncies històriques, socials i polítiques posteriors a la convulsió de la Shoà. En certa manera, l'antisemitisme omnipresent als nacionalismes etnolingüístics de tota Europa havia exclòs a molts ciutadans, jueus emancipats dels vells guetos, que acabarien creant un nacionalisme propi. El totalitarisme va convertir la commoció de l'afer Dreyfus en una vulgar anècdota, i l'alliberament dels darrers supervivents d'Auschwitz va crear una comunitat apàtrida, en la majoria dels casos sense familiars supervivents i sense propietats. La Shoà havia reunit a les cambres d'extermini religiosos i ateu, sionistes i marxistes, burgesos i obrers. El nou Estat d'Israel havia d'adaptar-se a les noves exigències d'onades d'immigrants supervivents de l'holocaust, i la religió, que els primers sionistes de la yishuv havien cercat desplaçar, va introduir-se com un element més per ampliar la «cohesió social» de la nova població, virtualment diferent als pioners de les primeres alià. En resumides paraules, els sionistes havien «dissenyat» un projecte d'Estat a mida d'un determinant tipus d'identitat jueva, i més tard, van adonar-se que en virtut de la «lleï del retorn» Israel començava a poblar-se de ciutadans de ple dret diferents a la imatge que s'havia *imaginat* la pròpia «*comunitat imaginada*». Entre els quals, a banda de supervivents de l'holocaust (un terç de la població total el 1949)¹⁷⁰, també s'hi acabarien incorporant jueus mizrahim expulsats dels països musulmans, per mitjà de polítiques antisemites i antisionistes, en resposta a la guerra de 1948.¹⁷¹

Si bé les diferències ètniques i culturals entre sefardim i azkenazim quedaven resoltes amb l'hebreu secularitzat, i per tant, l'abandonament del ladino i el jiddisch com a llengües vernacles. Aquest mecanisme de «cohesió» era un sacrilegi pels religiosos ortodoxes. Com ja havien tractat en l'apartat corresponent a llengua, no acceptaven aquesta

170 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 261

171 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 263

secularització de la llengua «santa». La seva fidelitat política dependria d'una obertura cap a una major presència de la religió en matèria d'Estat. Una vegada més, el sionisme havia de refundar-se i adaptar els seus plantejaments a una nova realitat social. Agrupem ara tots els conceptes que hem anat esmentant: «Traspàs de sacralitats», la «invenció de tradicions» i la separació «Sinagoga-Estat».

Dues raons històriques expliquen l'absència d'una separació «Sinagoga-Estat», d'una banda la necessitat d'eixamplar les bases «cohesionadores» de la identitat nacional per mitjà de la religió, no només entre els olim supervivents de la Shoà, sinó especialment entre els jueus mizrahim. Àrabs en el sentit ètnic i lingüístic, i entre els quals la religió jueva era l'únic vincle realment possible amb l'Estat.¹⁷² El segon factor, per tal de renunciar a la separació «Sinagoga-Estat» fou l'aposta de Ben Gurion de solucionar l'ambivalència demogràfica entre jueus i àrabs després de la guerra de 1948.¹⁷³ Per mitjà de l'existència única de matrimonis religiosos, i per tant, la incapacitat administrativa de crear-se una societat mixta més enllà de les comunitats religioses.¹⁷⁴

Per entendre els canvis de paradigma d'aquesta etapa del sionisme és interessant recorre a la filosofa Hannah Arendt, en la crònica periodística del judici d'Eichmann a Jerusalem.

Arendt, jueva secular nascuda a Alemanya, va col·laborar com activista del moviment sionista després d'exiliar-se a causa de les persecucions del règim Nacional-socialista. Des de «l'exterior» (segons el lèxic de la clandestinitat), Arendt va ser espectadora del naixement i defunció del totalitarisme, en particular de la seva vessant antisemita més extrema, en una cronologia històrica que ens portaria de les «lleis de Nuremberg» fins als «judicis de Nuremberg». Arendt no tenia problemes en descriure's a si mateixa com una espectadora del procés d'Eichmann: «Quién diseño esta sala de la reciente construida Beth Ha'am, Casa del Pueblo, protegida, en ocasión del juicio, por altas vallas, vigilada desde el terrado hasta el sótano por policías armados hasta los dientes, y en cuyo patio frontal se alzaban las cabina en que todos los asistentes eran minuciosamente

172 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 71-75

173 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 255-59

174 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 283

cacheados, lo hizo siguiendo el modelo de una sala de teatro, con platea, foso para la orquesta, proscenio y escenario, así como puertas laterales para que los actores entraran e hicieran mutis»¹⁷⁵ En aquest «escenari polític» la vella activista sionista va ser espectadora d'un nou nacionalisme israelià irreconciliable amb la seva experiència com activista d'un sionisme essencialment «jiddisch» i explícitament «laic». Quan Arendt arriba al nou estat, que a l'any 1963 amb prou feines ha complert quinze anys d'existència i ja ha patit dues guerres, l'antiga activista jueva hi descobreix un nou tipus de sionisme, evolucionat segons les necessitats socials i polítiques, i que ha hagut de sacrificar el laïcisme militant per constituir-se en Estat-Nació de tots els jueus del món. Des de la seva òptica d'ex-militant del vell sionisme secular, Arendt arremet contra la omnipresència religiosa en matèria d'Estat, i atribueix la gran responsabilitat a Ben Gurion (en tant que «arquitecte» de les estructures governamentals). «(...) el derecho rabínico regula el estado y condición de los ciudadanos judíos, de modo que ninguno de ellos puede contraer matrimonio con persona no judía, y si bien los matrimonios celebrados en el extranjero son legalmente reconocidos, los hijos nacidos de matrimonios mixtos tienen la consideración jurídica de hijos naturales. (es de señalar que los hijos de padres judíos que no están unidos en matrimonio tienen la consideración legal de hijos legítimos), y aquella persona cuya madre no sea judía no puede contraer matrimonio con un judío, ni tampoco recibir sepultura con las formalidades usuales en Israel. Esta situación jurídica ha quedado más de relieve a partir de 1953, año en que una importante parte de las relaciones del derecho de la familia pasó a la jurisdicción de los tribunales civiles, es decir, no religiosos. Ahora, por ejemplo, las mujeres tienen derecho a heredar, y en terminos generales, su estatus legal es igual al del hombre. Por esto, difícilmente puede atribuirse a respeto hacia la fe o al poder de una fanática minoría religiosa la actitud del gobierno de Israel al abstenerse de transferir a la jurisdicción civil materias tales como el matrimonio y el divorcio, que ahora están reguladas por la ley rabínica. Los ciudadanos de Israel, tanto los que albergan convicciones religiosas como los que no, parecen estar de acuerdo en la conveniencia de que exista una prohibición de matrimonios mixtos (...) Las razones que se oponen a la celebración de los matrimonios civiles radica en que estos serían causa de divisiones en el pueblo de Israel, y también separarían a los judíos de este país de los judíos de la diáspora. Sean cuales fueren los fundamentos de lo anterior, lo cierto es que

175 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 15

la ingenuidad con que la acusación pública denunció las infamantes leyes de Nuremberg, dictadas en 1935 prohibiendo los matrimonios e incluso las relaciones extramatrimoniales entre judíos y alemanes, causó al público una impresión de desagradable sorpresa.»¹⁷⁶

El retret de Hannah Arendt a la manca de separació «Sinagoga-Estat» no és una abstracció purament intel·lectual, o un simple debat de filosofia política. Per Arendt hi ha tres raons històriques fonamentals per condemnar la irrupció del dret rabínic en matèria d'Estat. En primer lloc, i com ha quedat explícit en la referència bibliogràfica anterior, per tractar-se d'una clara reminiscència de les «lleis de Nuremberg» amb vocació de segregació racial. I per tant, la reedició d'una injustícia antisemita que, com tantes altres, el sionisme pre-estatal plantejava abolir amb el naixement de «l'Estat jueu». En segon lloc, que aquesta legislació (o més ben dit, manca de legislació civil) esdevé el mecanisme d'Estat per consolidar la segregació de jueus i palestins sense disposar d'una legislació explícita per aquests efectes¹⁷⁷. I en tercer lloc, Arendt considera els líders religiosos corresponsables de molts episodis de la Shoà, com quedaria recollit a la compareixença d'Eichmann al tribunal, i per tant, en retreu les quotes de poder assolides dins un sionisme que des de la seva experiència històrica, sempre havia sigut secular. Arendt justifica així la seva desconfiança amb els religiosos, pel seu polèmic paper en la Shoà: «la formación de gobiernos títere en los territorios ocupados iba siempre acompañada de la organización de una oficina central judía (...) Para los judíos, el papel que desempeñaron los dirigentes judíos en la destrucción de su propio pueblo constituye, sin duda alguna, uno de los más tenebrosos capítulos de la tenebrosa historia de los padecimientos de los judíos en Europa. (...)»¹⁷⁸

L'advertència d'Arendt sobre els consells rabínics i les elits religioses no sembla una abstracció «intel·lectual» quan recordem les descripcions d'Ana Carbajosa sobre la revolta haredim de Mea Shearim. «Un sábado de junio de 2009, a primera hora de la tarde, miles de judíos ultraortodoxos toman el centro de Jerusalén. Acuden disciplinados a la llamada de sus rabinos, dispuestos a «incendiar» la ciudad santa. [cometes seves] El alcalde de Jerusalén ha autorizado hace unos días la obertura de un aparcamiento

176 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 19-20

177 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 282

178 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 173

municipal durante el fin de semana, lo que supondría una violación del Shabat, (...) De poco ha servido que el regidor acudiera anoche a la casa de uno de los rabinos que abanderan la protesta para tratar de convencerle y garantizarle que ningún judío trabajará los sábados en ese aparcamiento. (...) «¡Shabbeees! ¡Shabbeees!» [cometes seves] Una marea negra de miles de hombres religiosos reclama a gritos y en yiddish el cumplimiento a rajatabla del shabat. Poco a poco se van amontonando ante la puerta del ayuntamiento, preparados para entrar en tromba en los edificios municipales. La protesta se torna violenta. Cientos de policías, a pie, a caballo, en moto y ayudados por helicópteros tratan durante horas de reducir a las masas vociferantes. «Shikse» [insult en jiddisch que significa «impura»] me gritan unos niños haredim que arengan la protesta. (...) Entrada la noche, la policía consigue arrinconar a los religiosos a la entrada de Mea Shearim, el barrio haredí por excelencia. (...) Hombres y niños se emplean a fondo en el lanzamiento de sus tradicionales armas arrojadizas: cajas de fruta, pañales usados, cazuelas llenas de arroz hervido y demás artillería doméstica a su alcance. **Tiran también piedras [negreta és meva] pero solo las que andan sueltas por el suelo. Arrancarlas supondría una suerte de trabajo y, por tanto, una violación del Shabat»**¹⁷⁹

Ana Carbajosa va ser testimoni directe de molts conflictes socials derivats de la manca d'una separació «Sinagoga-Estat». Els quals en permeten comprendre que quaranta anys després de l'aposta per la renúncia al laïcisme en favor de major cohesió social, el resultat més aviat ha sigut el contrari. «Los temerosos de Dios suman el 11% de la población de los pocos más de 7,5 millones de personas que viven en Israel. Su altísima tasa de natalidad -tienen una media de casi siete hijos- hace que las predicciones demográficas se disparen a su favor. En 2020 ya serán un 17 % de la población. (...) Dedicar su vida al estudio de la Torá y el Talmud en las yeshivas y las demás escuelas religiosas y viven del salario raquítico de sus prolíficas mujeres -un 54% de ellas trabaja- y de los subsidios estatales. (...) el 59% vive por debajo del umbral de la pobreza, según datos del Banco de Israel. (...) Los haredim, como los palestinos con pasaporte israelí están exentos de hacer el servicio militar, obligatorio para el resto de los israelíes -tres años para los hombres y dos para las mujeres-, y aunque recientemente el ejército ha creado unidades diseñadas específicamente para ellos, el número de haredim que se alista es todavía insignificante.

179 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 23-24

Además de no participar en las fuerzas armadas, columna vertebral e instrumento de asimilación e integración en Israel, parte de ellos se declaran fervientes antisionistas, lo que en este país significa estar abiertamente contra el Estado. (...) En las paredes del barrio [Mea Shearim] cuelgan los pashkevillim, los posters callejeros que publican noticias -los haredim tienen prohibido ver la televisión- (...) «Los judíos rezan cada día para la destrucción del sionismo», «sionismo=holocausto» o «esto es territorio palestino» son algunas de las pintadas que se pueden leer un día cualquiera en las calles de Mea Shearim»¹⁸⁰

Una vegada més, cal insistir que la manca d'una separació «Sinagoga-Estat» No va ser una determinació històrica, o l'herència natural d'una tradició, sinó una decisió política del sionisme socialista en els primers anys de la creació de l'Estat. «Tot i que, en endavant, l'enorme procés migratori doblarà, triplicarà i quadruplicarà el cens electoral, aquests resultats del 1949 dibuixen la correlació de forces que hi ha de prevaldre durant quasi tres decennis, fins al 1977. (...) la llarga hegemonia del Mapai -que a les urnes oscil·la entre un suport mínim del 32,2% (1955) i un màxim del 38,2% (1959) és administrada amb grans dosis de pragmatisme, i es fonamenta en el recolzament d'un terç dels kibbutzim, de la majoria dels moshavim o pobles cooperatius, però sobretot en un control sòlid -sense ser monolític- de la Confederació General dels Treballadors, la totpoderosa i omnipresent Histadrut. Un sindicat que, al mateix temps, és el primer creador de llocs de treball del país puix posseeix, ultra centenars de cooperatives tant de producció com de consum i de serveis, la companyia d'autobusos Egged, i la gran empresa d'obres públiques Solel Bonehe, i el Bank Ha'Poalim o «banca obrera» , i exerceix el quasi monopoli sobre les assegurances socials (kupat holim), i edita el diari Davar, i sosté els equips esportius Hapoel i, entre els afiliats i les seves famílies, arriba a enquadrar fins un 57,5% de la població total. Es configura així un veritable partit-règim que els seus mateixos dirigents no dubten a identificar com a tal: «el nostre partit és ben estrany -declara el 1949 el secretari general Zalman Aran- el partit és la Histadrut, l'Estat, l'Agència jueva, ho és tot!» **ho és tot, però no té la majoria absoluta.**»¹⁸¹ El Mapai, hereu de la yishuv secular, és el somni daurat de qualsevol marxista europeu. Però esdevé víctima de l'atomització dels

180 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 25-27

181 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 273-274

vots, en unes eleccions de circumscripció única, on tals sols és necessari arribar a l'1% dels vots per aconseguir entrar a la knesset.¹⁸² Davant de l'atomització, és quan el sionisme socialista, encapçalat per Ben Gurion, aposta per obrir les portes als partits religiosos: «el Mapai considera que la cohesió de la societat israeliana aconsella comprometre en l'executiu els partits religiosos, de manera que Ben Gurion els converteix en els seus socis predilectes. Aquesta «aliança històrica» amb el socialisme comprèn els sionistes religiosos del Mizrahi i de la seva variant obrera, Hapoel Hamizrahi [partits religiosos de **jueus mizrahim** procedents de les migracions de països àrabs] (...) però també inclou els ortodoxos asionistes d'Agudat Israel («la unió d'Israel») i de la seva branca obrera, els Polaei Agudat Israel. Tots ells participen inicialment en el bloc governamental, en causen la primera crisi -el motiu és l'educació, religiosa o laica, dels infants **immigrants**- [negreta és meva] i provoquen les eleccions anticipades del juliol de 1951. Després, tres dels quatre grups esmentats segueixen quasi sense interrupció dins del govern o de la majoria que li dona suport, i només els fonamentalistes d'Agudat Israel s'instal·len a l'oposició. De totes maneres, la participació en el poder durant els anys inicials de l'Estat permet a aquests partits assegurar a la religió un paper públic considerable, així com consolidar llurs respectives clienteleles electorals. Des de l'òptica de Ben Gurion i successors, en canvi, l'aliança dona als governs una caució religiosa, en modera la imatge «de classe» i perpetua l'aïllament de la dreta revisionista»¹⁸³

En el marc d'una aposta per la cohesió interna de l'Estat, els líders del Mapai, en essència, els pares espirituals de la pàtria i els fills naturals de la segona alià, van establir un conflicte intern de difícil resolució. Si bé és cert que la política matrimonial religiosa permetria els matrimonis mixtes entre sefardim, azkenazim i mizrahim, però no entre israelians «jueus» i israelians «musulmans» o «cristians», mantenint així la hegemonia jueva per sobre d'altres grups. També és cert que deixaria en mans de la legislació religiosa una matèria pública com el divorci. Reconegut per totes les branques del judaisme religiós, però monopolitzat per tribunals religiosos i no pas civils, susceptibles a la parcialitat, especialment entre grups més conservadors. Creant per exemple una «casta» d'esposes ortodoxes incapaces de formalitzar legalment un procés de divorci.

182 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 273

183 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 274-275

«En Israel no existe el matrimonio civil. Son los rabinos ortodoxos y ultraortodoxos los que ostenta el cuasi monopolio del casamiento, el divorcio, las custodias de los hijos y otros asuntos del derecho de familia. Hay muchas parejas israelíes que se niegan a que las case un tribunal de este tipo y optan porque su matrimonio carezca de valor legal. Muchas otras parejas viajan a Chipre para casarse.(...) Para divorciarse según la ley judía es necesario que el hombre conceda el divorcio a la mujer mediante la entrega del *guet*, el documento que establece la ruptura; algo así como el repudio. Sin el libre consentimiento del hombre la mujer seguirá casada de por vida.(...) las mujeres que quieren divorciarse pero no consiguen que su marido les entregue el *guet*, se convierten en *agunas*. Son las conocidas como mujeres encadenadas, cuyo infeliz matrimonio les impide iniciar una nueva vida (...)»¹⁸⁴

Cal considerar que el Mapai no només tancava les portes a una separació «Sinagoga-Estat», sinó que especialment obria la porta del darrere a un conjunt d'atribucions polítiques d'una determinada branca del judaisme ortodox en matèria de legislació pública. No només exemples d'intransigència i fanatisme religiós, com l'intent de segregació home-dona en certes línies d'autobusos, i tants altres casos, en una llarga llista que el tribunal suprem israelià constantment procura corregir, legislar o prohibir sense una Constitució al darrere on acollir-se per tal de rebatre el poder *consuetudinari* de les lleis rabíniques.

A nivell d'un estudi de nacions i nacionalismes, com pretén ser aquest Treball de Final de Grau. Cal considerar, dos fenòmens històrics transcendents, en els quals la manca d'una separació de «Sinagoga-Estat» fou especialment dramàtica, i significativa a nivell social. En primer lloc, la crisi dels jueus procedents d'Etiòpia, i l'episodi de «conversió» forçosa de les autoritats rabíniques. I en segon lloc, la monopolització per parts dels ortodoxes del Mur de les lamentacions, veritable *Lieu de Mémoire*¹⁸⁵. Desplaçant les formes reformistes del judaisme religiós d'aquest espai, i posant fi a qualsevol fòrmula de traspàs de sacralitats als «cultes cívics» basats en la tradició religiosa.

«Avui dia els corrents jueus segueixen marcant les normes que s'han de seguir,

184 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 44-45

185 NORA, Pierre. Les lieux de mémoire. Paris, 1997. Ed Gallimard

especialment els corrents conservador [masortí] i reformista (que comprenen, institucionalment o a la pràctica, la majoria dels jueus del món), en els quals les dones gaudeixen d'una àmplia igualtat. L'estatus igualitari inclou el dret a exercir qualsevol funció o càrrec públic (rabinat inclòs) i el dret de participació igualitària en tota activitat religiosa comunitària (lectura pública de la Torà des de 1955, ús del tal·lit, etc.)»¹⁸⁶ En aquest sentit, si bé els corrents masortim i reformista són majoritaris, a l'interior de l'Estat d'Israel l'aliança entre el Mapai i els partits religiosos ortodoxes portaria a la hegemonia de les concepcions més tradicionalistes, i el poder central ens mans del Gran Rabinat de Jerusalem «que aplega els dos grans rabins dels asquenazites i sefardites i que controla el còmput de naixements, matrimonis, divorcis i sepultures(...)»¹⁸⁷. Un bon exemple és la lluita de les anomenades «dones del mur», feministes practicants del judaisme reformista contraries a la segregació home-dona imposada pels ortodoxes i haredim al Mur de les lamentacions: «Some 300 members of the Women of the Wall and their supporters were at the site utilizing, for the second time, the permission granted them by the Jerusalem District Court to pray in the women's section according to their own "custom" - in prayer shawls and tefillin. Facing them were about 200 ultra-Orthodox protesters.»¹⁸⁸ Fixem-nos que com indica el diari israelià Haaretz, disposen del suport dels tribunals del districte de Jerusalem, però tot i així han de ser protegides per forces policials, ja que utilitzen símbols com el tal·lit, el tefilin i la kipà, que el judaisme ortodox considera exclusiu pels homes.

Però el gran escàndol el va produir el procés de conversió forçosa dels olim procedents d'Etiòpia. L'anomenada Comunitat Beta Israel. Arribats a Israel en base a les Operacions dels serveis d'intel·ligència del Mossad, anomenades «Moshe» i «Shlomo», plantejades com un rescat de les comunitats jueves perseguides pel règim prosoviètic d'Etiòpia. Sota l'argument d'una revisió mèdica, per tal prevenir possibles focus de malalties com la malària o la tuberculosi, els olim procedents d'Etiòpia van ser forçats a sotmetre's a una conversió sota els auspicis del Gran Rabinat de Jerusalem. El qual, més enllà d'incorporar elements estrictament «espirituals» o de pregaria, es basaven en la circumcisió i el bany ritual de la Miqvè. Donat el fet que la pràctica totalitat dels olim d'Etiòpia ja eren circumcidats segons els procediments de la llei rabínica i el compliment de la mitzvà (ja

186 ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios pàg 220

187 ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios pàg 306

188 «Haaretz» 9 de juny de 2013 www.haaretz.com/israel-news/1.528615

que en essència eren tant o més observants de la Torà que els haredim i el Gran Rabinat), els protocols de la conversió segons el ritual ortodox manava fer una incisió simbòlica al penis, com a representació de la «veritable» circumcisió. Aquesta notícia va fer esclatar les comunitats Beta, els seculars, i els grups d'Esquerra en una veritable crisi política. Posant de manifest la cara més grotesca de la manca d'una separació «Sinagoga-Estat». Què una vegada més produïa el contrari d'allò que s'esperaven els fundadors de l'Estat, alhora de renunciar al laïcisme original del moviment sionista. Els nous immigrants procedents d'Etiòpia van descobrir una discriminació religiosa, molt abans que qualsevol altre forma de prejudici racial.

Objectivament, res impedia als fundadors de l'Estat d'Israel secularitza tradicions, costums i espais comuns de totes les branques de la religió jueva. Tal i com havia fet el sionisme amb la llengua hebrea. Sinó, prenem com exemple la traducció i ús en hebreu modern de la nomenclatura dels dotze mesos del calendari gregorià i la restricció del calendari religiós a festivitats litúrgiques reconvertides en «dies festius» laborals. Al mateix temps que socialment, moltes festivitats del judaisme s'occidentalitzaven, fent de Hannuka el «nadal» jueu, i de Purim en la versió jueva de «Halloween».¹⁸⁹

En realitat, els fundadors de l'Estat van optar deliveradament per renunciar a una veritable separació «Sinagoga-Estat» per criteris estrictament polítics. Entre els més destacats, plantejar una segregació identitària per mitjà de la religió i l'absència del matrimoni civil, fonamentalment per aïllar les minories àrab-musulmanes. Al mateix temps que es pretenia incorporar la «cohesió» dels jueus mizrahim (en essència «àrabs» de religió jueva), la lleialtat política dels grups religiosos (bel·ligerants amb el sionisme polític) i finalment aïllar els elements del sionisme revisionista, hereus dels paramilitars extremistes de l'Irgun, encapçalats per Menaguen Begin. Els quals a les eleccions constituents de la kneset representen un marginal 11% dels vots emesos.¹⁹⁰

Els esdeveniments de la història política i social de l'Estat d'Israel demostren el fracàs d'aquesta estratègia. Massa habitualment, s'ha caricaturitzat la imatge dels haredim

189 GLIDDEN, Sarah. Una judía americana en Israel. Barcelona, 2011. Editorial Norma Pàg 59

190 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg

antisionistes i els esforços estatals per guanyar la seva fidelitat en base a concessions, subsidis i exempcions del servei militar. No obstant, cal considerar que entre aquest nucli ideològic sorgiria Yigal Amir, un jove ultra-religiós que havia fet el servei militar en les unitats «especials» per religiosos observants, i que al novembre de 1995 assassinaria el primer ministre Isaac Rabin.¹⁹¹ Pel que fa a les lleialtats polítiques dels jueus mizrahim, la seva difícil integració sociolaboral en un Estat dissenyat per elits europees, la seva «lluita de classes» amb les elits azkenazim, el seu conservadorisme religiós i el seu «exòtic» odi envers els àrab-musulmans (hereu de les expulsions posteriors a la guerra del 1948) els acabaria convertint en votants sociològics del màxim rival del Mapai¹⁹². Un sionisme revisionista, que guanya les eleccions de 1977 amb el mateix candidat que a les eleccions constituents havia tret poc més de l'11% dels vots¹⁹³. Donant pas a una nova hegemonia del Likud, i la caiguda electoral del tot poderós sionisme socialista. Un espai polític que només aconseguiria recuperar precisament Isaac Rabin, que com ja hem indicat anteriorment, seria assassinat a mans d'un extremista religiós.

191 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 46

192 CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA pàg 71-119

193 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg

Sió i Sionismes

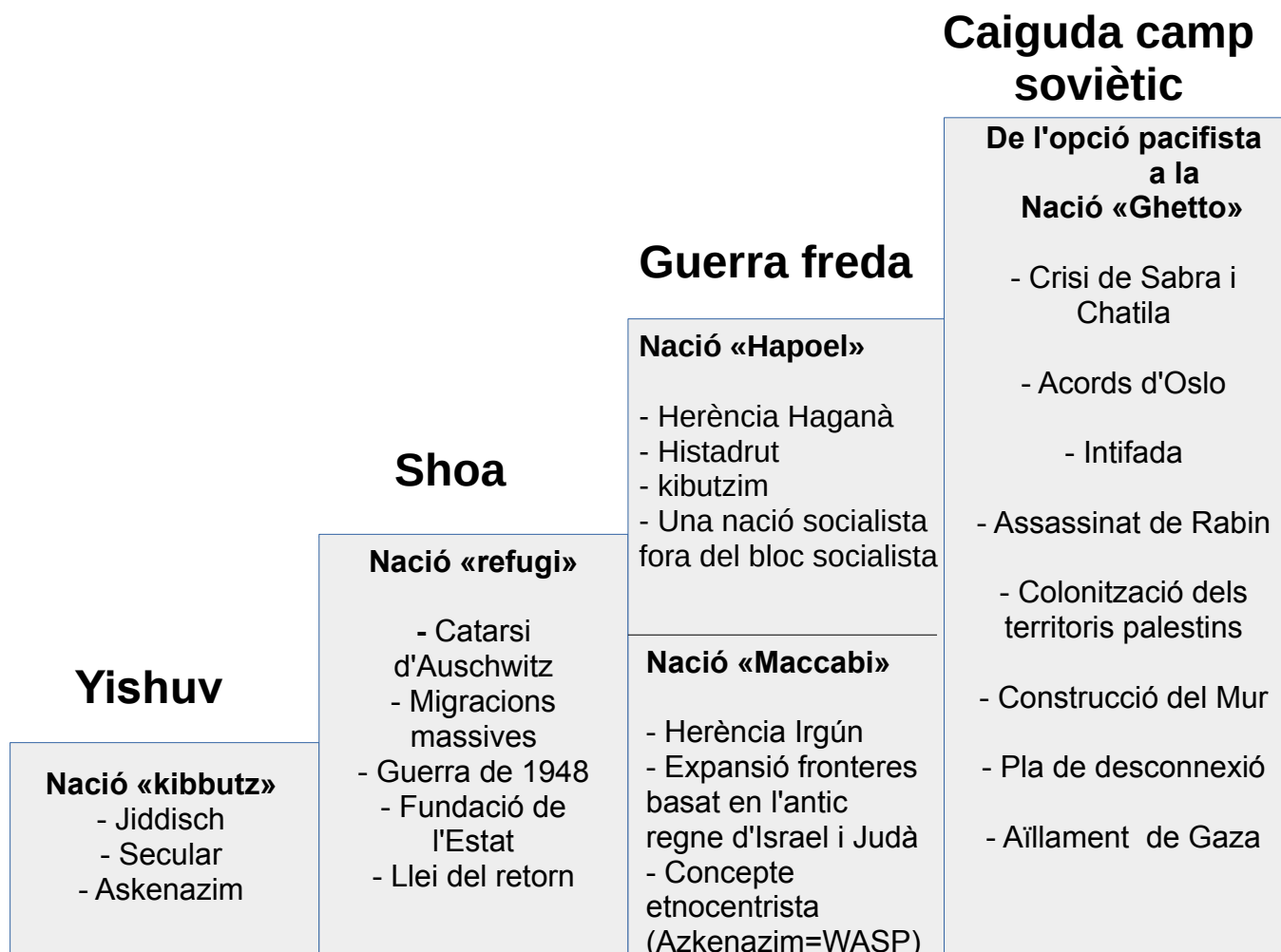
«Mentre al fons del cor
bategui un ànim jueva,
i dirigint-se a l'orient un ull visualitzi Sió
No s'haurà perdut la nostra esperança...

L'esperança de dos mil anys de ser un poble lliure a la nostra terra...
La terra de Sió i de Jerusalem...»

Hatikva, poema de Naftalí Herz (Himne nacional d'Israel)

El sionisme és un nacionalisme «ex processo». Un nacionalisme en perpetua reconfiguració dels seus fonaments. En definitiva, una obra inconclusa de «l'enginyeria social», una «*comunitat imaginada*» que torna a *imaginar-se* a si mateixa cada vegada que xoca directament contra una inesperada circumstància històrica. La principal prova d'aquesta tesi és que després de quasi setanta anys d'existència, l'Estat d'Israel no ha conegut mai unes fronteres estables, ni disposa encara d'una Constitució.

A inicis d'aquest TFG hem presentat l'anomenada teranyina d'identitats. Un esquema segons el qual conflueixen diversos eixos socials que conformen les diverses identitats individuals dels ciutadans de l'Estat d'Israel. Atributs que han sigut desenvolupats en tres àrees temàtiques, corresponents a l'anàlisi de la configuració lingüística, la cohesió ètnica i l'afer religiós. Elements que han acabat configurant el marc de sis models de «sionisme polític», nascuts en base a la reelaboració intel·lectual del projecte nacional, segons l'impacte de quatre conjuntures històriques diferents. Un esquema que anomenarem «**L'escala de Jacob**» ens permet il·lustrar els sis tipus de sionisme hegemònics en la configuració de l'Estat d'Israel, i les seves característiques fonamentals.

Nació «kibbutz»

«Episodi fundador de la mitologia sionista, la primera alià (1882-1903) ha estat objecte de sobrevaloració. En realitat, dels 20.000 a 30.000 individus que la formen -arribats bàsicament en dues tongades, el 1882-84 i el 1890-91- no gaire més d'un 25% s'estableix a Palestina de manera definitiva»¹⁹⁴ No obstant, l'arribada dels primers pioners comporta l'assentament de les bases de la «nació kibbutz». Una nació que es consolidaria amb la segona alià, tal i com ens descriu en Joan B. Culla: «transporta en una dècada (1904-1914) unes 40.000 persones procedents majoritàriament de la Rússia on fa estralls l'antisemitisme, joves, solteres, -amb una proporció de 6 a 4 entre homes i dones- i força intruïdes. Convé precisar que, del total de nouvinguts, menys del 20% romandran definitivament al país.»¹⁹⁵ Demogràficament testimonials, són tot i així, l'origen «espiritual» d'un caràcter nacional secular i socialista: «Algú va titllar els nous pioners de «marrecs marxistes» i, en efecte, molts ho són. Fortament polititzats ja en el clima antisemita i prerevolucionari de la Zona de Residència, un cop a la Terra d'Israel no triguen en organitzar-se, uns en una branca local del Poalei Zion -el partit sionista-marxista fundat a Rússia aquell mateix any 1905-, d'altres en el Hapoel Hatzair («el jove obrer») grup d'un socialisme pacifista més proper a Tolstoi que a Marx. (...) Procliu a l'activisme, la protesta i la vaga, aquesta avantguarda establerta al país durant la dècada anterior a la Gran Guerra (...) catalitza una sèrie d'iniciatives o creacions que són emblemàtiques i premonitòries amb vista al futur: La fundació l'abril de 1909, sobre les dunes ermes del nord de Jaffa, d'un projecte de nova ciutat jueva anomenada **Tel Aviv**, o bé la naixença el 1909-10, sobre les terres adquirides pel Fons Nacional jueu a la Riba sud del llac Tiberíades , de **Degania**, la primera implantació agrícola col·lectivista, **el primer Kibbutz.**»¹⁹⁶ [negreta és meva] Clara Malraux ens desenvolupa els paràmetres d'aquesta «identitat kibbutz»: «Esta vida de labor ininterrumpida duró largo tiempo. En 1913 una muchacha se unió a los obreros de Degania. Para llegar hasta allí debió huir de su hogar en Ucrania, y de su vida de estudiante; años después se convirtió en Dvorah Dayan, la madre del general Moshe Dayan»¹⁹⁷ Malraux, també ens explica el naixement del Moshav,

194 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 68

195 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 81

196 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 82-83

197 MALRAUX, Clara: La civilización del Kibbutz. BCN 1968, Labor pag 25

ciutats cooperativa, una segona formula colectivista més flexible dins del projecte de nació «kibbutz».: «Algunos juzgando este tipo de vida familia era insuficiente [agrupació col·lectiva dels infants] abandonaron el kibbutz y fundaron los dos «moshav», es decir, una aldea cooperativa donde los hogares son individuales y también lo es más o menos la consumición. En cuanto a los habitantes de Degania lo realizaban todo en común; su trabajo, su alojamiento, sus vestidos(...)»¹⁹⁸ Més endavant, Malraux aclareix «Es necesario insistir una vez más en el hecho de que las tierras adquiridas por el Fondo Nacional eran, en su mayoría, consideradas estériles, pertenecientes a feudales que generalmente las residían lejos; que fueron pagadas en exceso, y que éstos indemnizaron a sus campesinos (cuando los había), los cuales debían después abandonar sus hogares».¹⁹⁹ Aquesta polèmica afirmació contrasta amb la següent dada: «Deficitarios en 1930, los trabajadores del kibbutz se encontraron en 1937 con que habían obtenido un beneficio, y poseían un capital de 150.000 libras palestinas. (...) En un momento en que el fascismo causaba estragos en Europa, los ingleses publicaron el libro blanco, cuyas consecuencias son conocidas. [disturbis àrabs]. Los árabes hicieron pesar sus amenazas sobre el abastecimiento de los pueblos. Los miembros del kibbutz vieron amenazadas sus comunicaciones y se vislumbró la posibilidad de una división del país. La única salida para los judíos era crear una red aun más cerrada de kibbutzim que permitiera a los pioneros asegurar la protección de las tierra compradas, però no explotadas todavía. (...) Todo ello transformó cada vez más a los campesinos del kibbutz en soldados potenciales, y los preparó para afrontar futuros combates»²⁰⁰

A mesura que els kibbutzim deixaven de ser un experiment exòtic i es convertien en una veritable força econòmica emergent, començaren les revoltes àrabs i la militarització dels pioners. «el 23 d'agost de 1929, a la fi de la pregària de divendres, una massa de pagesos àrabs armats amb bastons i ganivets es desferma sobre les zones jueves de Jerusalem i rodalia. Els atacs s'estenen des de l'endemà a la resta del territori, amb particular virulència a Hebron (on 67 membres de l'antiquíssima comunitat jueva són assassinats amb acarnissament) i a Safed (on 20 jueus moren en condicions atroces) (...) el balanç de la setmana sagnant és de 133 (o 135) jueus i 116 (o 136) àrabs morts

198 MALRAUX, Clara: La civilización del Kibbutz. BCN 1968, Labor pag 25

199 MALRAUX, Clara: La civilización del Kibbutz. BCN 1968, Labor pag 32

200 MALRAUX, Clara: La civilización del Kibbutz. BCN 1968, Labor pag 33

-aquest, víctimes de la repressió britànica i les represalies sionistes-.»²⁰¹ Sota el clima de violència prenen poder les milícies armades jueves. La nació «kibbutz» pren l'arada i l'espasa. En base a tres organitzacions armades: Irgun, Palmaj i Haganà.

La nació «kibbutz» està encapçalada pels pares del futur Estat, que al mateix són els pares de l'Agència jueva (autogovern pre-estatal), la Haganà (precedent del Tsahal), però també crea la Universitat Hebrea de Jerusalem, el 1925²⁰². Desplaçant definitivament el jiddisch en favor d'un hebreu «secular» capaç d'eixamplar les bases socials del futur Estat. No obstant, a l'ombra de l'hegemonia del sionisme socialista sorgeixen les organitzacions paramilitars i terroristes, com l'Irgun, el Palmach i el grup Stern. Separades de la Haganà, les quals disposen d'una brutal campanya d'atemptats i assassinats, que posa en perill els projectes de Ben Gurion i l'Agència jueva, i en disputen la seva autoritat²⁰³.

La història de la yishuv d'entre-guerres és la següent: «Des del punt de vista estrictament polític, el lideratge de l'Agència jueva i del yishuv ha comprès des del 1939 que la nova guerra mundial representa per al sionisme un perill gravíssim, però també una gran oportunitat. En paraules del propi Ben Gurion: «la guerra de 1914 ens va portar la declaració de Balfour; aquesta vegada cal assegurar-se la creació de l'Estat jueu.»²⁰⁴ En aquest sentit, recordem la valoració que fa l'historiador israelià Avi Shlaim sobre la declaració Balfour: «La Declaración Balfour, como se denominó esta carta, representó un gran triunfo de la diplomacia sionista. En el momento de su publicación, la población judía de Palestina era de alrededor de 56.000 personas frente a una población árabe de más de 600.000, es decir, menos de un 10 por ciento.»²⁰⁵

Tot i així, els atemptats del grup Stern, l'Irgun, i els paramilitars del sionisme revisionista són el rerefons sinistre d'un altre tipus de projecte nacional, basat en l'atac terrorista

201 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 132-133

202 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 138-139

203 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 179-180

204 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 176

205 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 55

contra les institucions del Mandat britànic al llarg de la II guerra mundial. «el febrer de 1944, l'Irgun, a les ordes de Menahem Begin dona per finalitzada la treva i reprèn l'activitat terrorista antibritànica amb una sèrie d'accions d'una violència controlada: contra objectius civils (oficines d'immigració o recaptació d'impostos, comissaries...) (...) David Ben Gurion ja ha advertit mesos enrere que, «si no hi ha cap alternativa, combatrem la força amb la força. Serà una tragèdia, però una tragèdia menys greu que si un petit grup aconseguís dictar les ordres a tot el yishuv» (...) sense fer cas del risc d'una guerra civil, la Haganà deté i interroga desenes de militants de les organitzacions radicals, -sobretot de l'Irgun-, la Histadrut rep l'ordre d'expulsar-los dels llocs de treball, el gros de la comunitat es compromet a no donar-los cobertura i l'Agència jueva els denuncia a la policia anglesa.»²⁰⁶ No obstant, els atemptats més violents per part de l'Irgun es produïrien durant l'aposta de Ben Gurion, la Haganà i l'Agència jueva per la immigració clandestina. Com l'atemptat de l'hotel King David, o la bomba del Club d'oficials. Actes que serien condemnats per l'Agència jueva.²⁰⁷

Una situació que canvia al final de la II Guerra Mundial i després de la commoció de la Shoà. En base a les noves conjuntures de postguerra, Ben Gurion i el sionisme socialista hegemònic platejarien una aliança entre les milícies de la Haganà, Palmach i de l'Irgun, formant l'anomenat «Moviment de Resistència Hebrea», i donant inici a una campanya de lluita armada contra els britànics.²⁰⁸ És en aquest moment, quan un jove Isaac Rabin es converteix en heroi nacional, alliberant un grup de presoners de la resistència hebrea, al capdavant de l'aliança històrica de la Haganà i el Palmach.²⁰⁹

La combinació de lluita armada, diplomàcia i immigració clandestina obren les portes a la creació del nou Estat. Però especialment la commoció entre les potències occidentals a causa dels horrors de la Shoà.: «En noviembre de 1947, la Asamblea General de Naciones Unidas aprobó la histórica resolución 181 a favor de la partición de Palestina. En un raro ejemplo de acuerdo durante la guerra fría, **los Estados Unidos y la Unión**

206 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 180-181

207 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 190

208 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 70-72

209 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 190

Soviética votaron a favor de la resolución, mientras que Gran Bretaña se abstuvo.»²¹⁰ [negreta és meva]

Aquest fet seria una victòria a ulls de Ben Gurion, però no pas dels seus «aliats» de l'Irgun i el sionisme revisionista. «A pesar de sus limitaciones y anomalías, la resolución de Naciones Unidas representó un gran triunfo para la diplomacia sionista. Aunque no colmaba las aspiraciones sionistas de un Estado que comprendiera toda Palestina y Jerusalén, le otorgó una inestimable carta de legitimidad internacional para la creación del Estado judío. La noticia sobre la votación de Naciones Unidas fue recibida con júbilo y regocijo por los judíos de todo el mundo. Pero los seguidores de Jabtinsky en el Irgun y la Banda Stern no se unieron a la celebración. Un día después de la votación, Menahem Begin, el comandante del Irgun proclamó el credo de los guerrilleros clandestinos: «la partición de Palestina es ilegal. Nunca será reconocida... Jerusalén fue y será para siempre nuestra capital. Eretz Israel será restaurado para el pueblo de Israel. Para siempre.»²¹¹ Però amb la guerra de 1948, la Haganà es convertiria en el Tsahal, i les velles milícies de l'Irgun, encapçalades per Menahem Begin serien dissoltes, i s'incorporarien a l'exercit del nou Estat. No sense abans, protagonitzar les majors massacres de la guerra de 1948-49, com la matança de Yeir Yassin.²¹²

Nació «refugi»

Entendre la diferència entre la «nació kibbutz» i la «nació refugi» és comprendre la diferència que hi ha a l'antisemitisme Europeu abans i després d'Auschwitz. La «nació kibbutz» havia nascut com a conseqüència d'una yishuv que pretenia establir un espai territorial pròpiament jueu, on desenvolupar-se com a «nació» al marge de les persecucions i les discriminacions del caràcter antisemita de la gran majoria dels nacionalismes emergents a Europa²¹³. La Shoà, allò que el règim nazi anomenaria «solució final del problema jueu» no era altre cosa que la fase final d'un ultranacionalisme alemany que des dels seus orígens havia sigut el més antisemita de tots els

210 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 71

211 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 72

212 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 79

213 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg 115

nacionalismes europeus.²¹⁴ Als camps d'extermini s'hi van trobar tots els jueus d'Europa, «jueus» en el sentit ampli que definiria Hobsbawm: religiosos o ateu, sionistes i assimilats, seguidors o no de les cultures i tradicions.²¹⁵ Sota el règim nazi serien massacrats de forma industrial (i econòmicament rendible) prop de sis milions d'éssers humans entre els quals hi hauria els familiars de l'escriptor Primo Levi (sefardim i totalment assimilats), la família de l'escriptor txec en llengua alemanya Franz Kafka (els manuscrits originals del qual viatjarien fins Israel de la mà del seu amic Max Brod), o el gran renovador de la historiografia contemporània i combatent de la resistència francesa, el nostre màrtir de la Història, Marc Bloch. Assassinat per la doble condició de jueu i resistent antifeixista. Malgrat la seva devoció patriòtica envers la República Francesa, i el refús a formar part d'un sionisme militant (com en fa constància en la seva correspondència particular sobre la creació d'una resistència estrictament jueva, contra la ocupació alemanya)²¹⁶.

La historiadora israeliana, Idith Zertal ho defineix a la perfecció amb una sola frase: «La catàstrofe judía de la Segunda Guerra Mundial, junto con los centenares de miles de refugios judíos que dejó a su paso, intensificó más que nunca la apremiante necesidad de un hogar nacional judío. La idea de este hogar nacional contaba con el apoyo de una filósofa judía tan crítica con el nacionalismo como Hannah Arendt. En su opinión, imprescindible en el mundo posterior a la Shoá. (...) No obstante, aunque acogió favorablemente la fundación de una patria judía, era muy crítica con muchos aspectos de esta idea tal como la concebían los dirigentes sionistas, así como con los mitos nacionales en los que se fundamentaba, sobre todo los que impedían, a su parecer, la coexistencia pacífica con los palestinos y los árabes.»²¹⁷

Malgrat la commoció de la Shoà i la seva sofisticada fórmula d'extermini d'éssers humans. El nazisme no posseïa el monopoli de l'antisemitisme, com tampoc del genocidi. En els molts països d'Europa oriental es desenvoluparen matances de jueus abans que les autoritats alemanyes iniciessin els processos de deportació als Camps d'extermini. En el

214 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg 117-118

215 HOBBSAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica pàg 16

216 BLOCH, Marc. La extraña derrota, testimonio escrito en 1940. Barcelona, 2009. Ed Crítica pàg 241-251

217 ZERTAL, Idith. La nación y la muerte. La shoá en el discurso y la política de Israel. Madrid, 2010. Ed Gredos pàg

testimoni d'Eichmann a Jerusalem, recopilat al llibre de Hannah Arendt, se'n destaca el cas brutal de Romania. On foren assassinats prop de 300.000 jueus, en mans de l'antisemitisme romanès.²¹⁸

La Shoà va crear una massa apàtrida, que havia estat privada de les seves propietats, i en molts casos amb tots els membres de la seva família assassinats. La major part dels que eren procedents d'Europa oriental temien morir en un pogrom si retornaven a les «pàtries» d'on havien sigut deportats. La qüestió d'un Estat jueu ja no era el somni ambiciós d'una comunitat intel·lectual, sinó la necessitat material immediata dels supervivents de milers de persones. Els quals, en poc menys de tres anys, passarien a formar una tercera part de la població original del nou Estat: «El 1949, prop de 350.000 persones que han conegut el genocidi nazi resideixen a Israel, on representen un terç dels habitants jueus²¹⁹. Un nombre molt semblant al de les víctimes de l'antisemitisme romanès, abans de les deportacions alemanyes.²²⁰ El resultat d'un projecte més ampli que la vella «nació kibbutz» de l'arada i l'espasa, era el projecte de llar jueva, la nova «Nació refugi». L'única «nació» on els jueus no serien perseguits ni exterminats. El que no s'esperaven els pares fundadors de la «nació refugi», era que un exercit de jueus procedents de països àrabs s'acolliria a aquest mite fundacional.

Nació Hapoel

La nació «Hapoel» és en contraposició a la nació «macabi», un Estat socialista fora del camp soviètic. Un Estat que suposa la convergència dels vells ideals de la nació «kibbutz» (omnipresència de la Histadrut, la Banca obrera, la igualtat home-dona en les esferes de poder i el Tsahal) juntament amb l'essència de la nació «refugi» per mitjà de la llei del retorn i la seva gestió a mans de l'antiga Agència jueva. I les xarxes d'Ulpanim (acadèmies d'hebreu modern), juntament amb les mesures d'assimilació dels nous olim, fonamentades en l'aprenentatge de l'hebreu modern i la incorporació al servei militar obligatori al Tsahal.²²¹

218 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 279-281

219 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicte de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 261

220 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 279-281

221 RAZOUX, Pierre. Tsahal. Nueva historia del ejército de Israel. Barcelona, 2014. Ed Battle Books pàg 165

De fet, el Tsahal, acrònim hebreu de les IDF (forces de defensa d'Israel), creat a partir de les bases de la Haganà (i per tant, amb una clara essència de la «nació kibbutz») esdevé el denominador comú, i el millor exemple per entendre el model nacional «hapoel». Un model d'Estat absolutament exòtic que mira cap a la Unió Soviètica, mentre aquesta, presonera del vell antisemitisme rus, li gira l'esquena en favor del nacionalisme àrab, personificat en la figura de Nasser i el panarabisme, que instrumentalitzaria la Nakba com a moneda propagandística contra l'enemic comú, sense plantejar en cap moment la creació d'un nacionalisme propiament palestí, o independent del gran panarabisme. El Tsahal s'inspira en l'exercit roig, a nivell d'uniformitat, a nivell de incorporació home-dona²²², i fins i tot crearia la seva primera condecoració militar, «heroi de Israel» inspirant-se en la medalla de «heroi de la Unió Soviètica»²²³. La seva evolució posterior, la medalla al valor, imitaria l'aparença de la condecoració soviètica, substituint l'estrella obrera per la de David, i el roig pel groc, en clara referència al color de l'estrella de David durant la Shoà.

Imatge: Medalla heroi de la URSS²²⁴

Imatge: Medalla al valor²²⁵

Recordem que la Unió Soviètica va reconèixer l'Estat d'Israel sota el concepte «de iure», mentre que Estats Units, ho faria «de facto».²²⁶ El darrer punt de trobada al llarg de la Guerra freda. Però encara més important, a nivell de mites nacionals, l'exercit roig havia alliberat els camps d'extermini. La qual cosa havia sigut presenciada per un terç de la

222 RAZOUX, Pierre. Tsahal. Nueva historia del ejército de Israel. Barcelona, 2014. Ed Battle Books pàg 113-115

223 RAZOUX, Pierre. Tsahal. Nueva historia del ejército de Israel. Barcelona, 2014. Ed Battle Books pàg 22

224 Imatge Url: https://en.wikipedia.org/wiki/Hero_of_the_Soviet_Union#/media/File:Golden_Star_medal_473.jpg

225 Imatge Url: https://en.wikipedia.org/wiki/Medal_of_V Valor_%28Israel%29#/media/File:MedalofValor.jpg

226 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 71

població fundacional de l'Estat, que en definitiva, eren supervivents de la Shoà.

Malgrat aquest imaginari d'idolatria secular vers l'Unió Soviètica, basat en les reminiscències marxistes de l'antiga «nació kibbutz» i la imatge de l'exercit roig alliberant els camps d'extermini i derrotant el règim nazi, el joc polític de la guerra freda i el tradicional antisemitisme rus situarien el panarabisme com el seu principal aliat, excloent l'Estat d'Israel del bloc comunista. L'escriptor francolibanès, Amin Maalouf, fa una interessant crònica d'aquesta aliança entre l'URSS i el panarabisme: «Fue en 1956, durante la crisis de Suez, cuando Nasser se convirtió en el ídolo de las masas árabes porque se atrevió a arrojarles el guante a la cara a las potencias coloniales (...) De la noche a la mañana, el joven coronel egipcio de 38 años se vio en el proscenio del teatro mundial. La tierra entera parecía dividida entre sus partidarios y sus detractores. En uno de los bandos, los pueblos del Tercer Mundo, en el movimiento de los no alineados, el bloque soviético y también ese conjunto creciente de la opinión occidental que deseaba que concluyera la era colonial (...) En el otro bando, Gran Bretaña, Francia e Israel; y también, de forma más discreta, algunos dirigentes árabes conservadores que temían para sus propios países la influencia desestabilizadora de Nasser»²²⁷ «La era de Nasser no duró mucho. Dieciocho años, si los contamos todos, desde julio de 1952 hasta septiembre de 1970, es decir, desde el golpe de Estado hasta que murió, y once años si nos limitamos al período en que los pueblos árabes creyeron en él de forma masiva, desde julio de 1956 hasta junio de 1967, es decir, desde la nacionalización del Canal de Suez hasta la Guerra de los Seis Días. (...) a los quince meses justos de la batalla de Suez, Nasser entró victorioso en Damasco; su popularidad en Siria era tal que los dirigentes del país decidieron ofrecerle el poder. Quedó proclamada una «República Árabe Unida», que se componía de una provincia meridional, Egipto, y otra septentrional, Siria. El viejo sueño de la Unidad árabe parecía camino de realizarse. Más aún, esa dilatada república nasseriana coincidía exactamente con el reino que creó Saladino ocho siglos antes (...)»²²⁸

A l'ombra d'aquest nacionalisme àrab, recolçat pel Bloc Soviètic i enemic «ideològic» i «espiritual» de l'Estat d'Israel, el nacionalisme palestí jugava el paper d'un recurs

227 MAALOUF, Amin: El desajuste del mundo. Madrid, 2011. Alianza Editorial. Pàg 135-136

228 MAALOUF, Amin: El desajuste del mundo. Madrid, 2011. Alianza Editorial. Pàg 141-143

propagandístic. «Cuando el 1 de enero de 1965 un comunicado anunció la primera operación militar de una organización palestina desconocida hasta entonces, el presidente egipcio se dio cuenta en seguida de que aquella acción no era sólo contra Israel o contra Jordania, sino también contra él. Hasta entonces, los palestinos habían sido, de entre todos los árabes, los que con más entusiasmos habían apoyado al rais. (...) Los palestinos estaban convencidos que la movilización nacionalista de que había sido artífice el presidente egipcio era la única vía que iba a permitirles ganar. Pero algunos de ellos empezaba a impacientarse. Estaban hartos de ver cómo sacrificaban continuamente su causa para atender otras prioridades. Estaba claro que a Nasser no le corría prisa declararle la guerra a Israel. Tenía que llevar a cabo antes la unidad árabe, tenía que extirpar el colonialismo, tenía que consolidar antes la economía socialista, tenía que derrocar antes a los regímenes reaccionarios, etc. En opinión de los fundadores de Al Fatah, los palestinos tenían que llevar adelante solos su lucha y según su propia agenda; su primer comunicado equivalía a una declaración de independencia -y también de desconfianza- frente a los dirigentes árabes y, sobre todo, frente al principal de ellos, Nasser»²²⁹ En aquest tauler d'escacs de la Guerra Freda, la catarsi es produeix amb la guerra de 1967. «Circulaba una anécdota, inmediatamente después del desastre de 1967: la de un alto responsable egipcio que, rabioso por lo que acababa de suceder, tuvo un arrebató en presencia del embajador soviético: «¡todas esas armas que nos han vendido no valen para nada!». El diplomático se limitó a responder: «Son las mismas que les proporcionamos a los vietnamitas».²³⁰ A partir d'aquell moment, sota la ocupació israeliana, el nacionalisme palestí pendria com imatges a Che Guevara, les lluites d'alliberament nacional com la de Vietnam i es desvincularien del vell paradigma panarabista. Al mateix temps, la «nació hapoel», aquell Estat d'inspiració socialista exclosa del Bloc soviètic, faria honor al vell refrany que diu: «l'enemic del meu enemic, és el meu amic». L'aliança amb el bloc capitalista, i Estats Units, quedava consolidada a partir de 1967.

La «nació hapoel», a diferència del sionisme revisionista del vell Irgun, Menachem Begin i el seu pare espiritual, Vladimir Jabotinsky, transcendeix el vell mite del jueu errant i l'etern retorn messiànic a Jerusalem. El mite fundacional no és l'antic Regne d'Israel, del qual

²²⁹ MAALOUF, Amin: El desajuste del mundo. Madrid, 2011. Alianza Editorial. Pàg 151-152

²³⁰ MAALOUF, Amin: El desajuste del mundo. Madrid, 2011. Alianza Editorial. Pàg 177

amb prou feines existeixen «santuaris seculars» o «lieux de mémoire» com diria Pierre Nora. La veritable epopeia nacional del poble jueu és l'antisemitisme, i la seva expressió final han sigut la Shoà i el seu «lieu de mémoire» els crematoris d'Auschwitz.

L'escriptor i pacifista, David Grossman ho resumeix amb una sola frase: «Los israelíes no tienen más remedio que enfrentarse día a día al Holocausto»²³¹[fixem-nos que no diu jueus, sinó directament israelians]. És en aquest punt quan trobem la principal diferència entre la «nació hapoel» i la «nació macabi». Des d'una perspectiva històrica, són evolucions aïllades de dues visions oposades del sionisme, d'una banda, el sionisme-socialista hegemònic de la yishuv. I d'un altre el marginal i radical sionisme-revisionista, representat per l'Irgun, i Menachem Begin.

Representen, al mateix temps, l'evolució de dues propostes de «mite fundacional». En el cas del nacionalisme «macabi» el seu «lieu de mémoire» és Masada i el seu mite els «macabeus», el gran Israel, les fronteres bíbliques. En el cas «hapoel» el «lieu de mémoire» és Auschwitz, i l'epopeia és la Shoà.

Al llarg de la construcció de la «nació hapoel» és van emprar diversos mecanismes socials per «portar» Auschwitz a Israel. La creació de Yad Vashem (museu de la Shoà a Jerusalem), un veritable «lieu de mémoire» de més de 4000 metres quadrats construït del no res al costat del Mont Herzl.²³²

231 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 35

232 Web del museu Yad Vashem. url: <http://www.yadvashem.org/yv/es/about/index.asp>

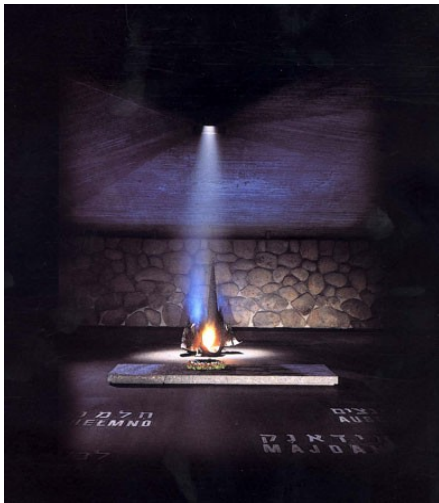
Imatge aerea de Yad Vashem²³³

A efectes «d'enginyeria social», com diria Hobsbawm. Esdevé la «invenció» en estat pur d'un lloc de memòria, tal i com defineix Pierre Nora. Un espai de culte nacional. Un vincle amb el mite fundacional.

²³³ Galeria fotogràfica online de Yad Vashem. Url: <http://www.yadvashem.org/yv/es/visiting/gallery.asp>

Imatge de la «Sala dels noms». Una cúpula on es mostren milers d'imatges de víctimes de la Shoà.²³⁴

«La flama que mai s'apaga»²³⁵

Reproducció de les andanes i un vagó emprats en la solució final²³⁶

234 Galeria fotogràfica online de Yad Vashem. Url: <http://www.yadvashem.org/yv/es/visiting/gallery.asp>

235 Galeria fotogràfica online de Yad Vashem. Url: <http://www.yadvashem.org/yv/es/visiting/gallery.asp>

236 Galeria fotogràfica online de Yad Vashem. Url: <http://www.yadvashem.org/yv/es/visiting/gallery.asp>

En essència, el judici d'Eichmann era la creació d'un nou mite fundacional. El darrer intent del sionisme del Mapai, encapçalat per Ben Gurion, de construir una «epopeia nacional» de tipus secular, basat en l'experiència de la «Shoà» i no en «Masada»²³⁷.

La columna de l'heroisme. Visitada per soldats del Tsahal durant el servei militar obligatori.

El redescobriment de la Shoà fou plantejat com la construcció nacional d'un relat històric «secular», un culte cívic (com dira Hobsbawm)²³⁸ que pogués ser un denominador comú i un element de cohesió entre religiosos i seculars, sionistes i no sionistes, sefardim o azkenazim, etc. En definitiva, alliberar-se dels mites fundacionals fonamentalment religiosos. El seu punt clau fou la captura d'Eichmann: «Quién diseño esta sala de la reciente construida Beth Ha'am, Casa del Pueblo, protegida, en ocasión del juicio, por altas vallas, vigilada desde el terrado hasta el sótano por policías armados hasta los dientes, y en cuyo patio frontal se alzaban las cabina en que todos los asistentes eran minuciosamente cacheados, lo hizo siguiendo el modelo de una sala de teatro, con platea,

237 SMITH, Anthony D. La nació en la història. València 2002. Ed Afers (Universitat de València) pàg 86

238 HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo pàg 278

foso para la orquesta, proscenio y escenario, así como puertas laterales para que los actores entraran e hicieran mutis»²³⁹ L'espectadora i cronista d'aquest procés judicial, que pretenia unir les noves generacions Sabra amb la commoció de la Shoà, no s'amaga quan²⁴⁰ declara a Ben Gurion, un director d'orquestra absent.

Segons les valoracions d'Arendt, arran del judici d'Eichmann, després de la concessió de poder als religiosos, no només era massa tard per plantejar aquesta reorientació «espiritual» del sionisme, sinó que el mecanisme emprat (judici d'Eichmann) no va funcionar. «Desde el punto de vista de la acusación, la historia era el objeto alrededor del que giraba el juicio. «En este histórico juicio, no es un individuo quien se sienta en el banquillo, no es tampoco el régimen nazi, sino el antisemitismo secular.» esta fue la directriz fijada por Ben Gurión, y fielmente seguida por el fiscal Hausner, quien comenzó su discurso inicial (que duró tres sesiones) remontándose al Egipto de los faraones y al mandato de Haman (...)»²⁴¹ Pero el problema era que aquest «antisemitisme secular» tenia la seva màxima expressió en Auschwitz, i la Shoà, a diferència de «l'esclavitud a Egipte» i «l'èxode» de la Torah, era un fenomen històric, recent, immediat. I per tant, no podia instrumentalitzar-se sota els paràmetres que Lowenthal descriu: antiguitat, continuïtat, terminació i successió. En paraules de Arendt: «Pese a los esfuerzos de Ben Gurión y de su portavoz el fiscal, allí, en el banquillo de los acusados, había un hombre de carne y hueso.»²⁴² Una persona real, que al llarg del procés demostraria ser més semblant als vulgars funcionaris apàtics dels textos de Kafka, que a l'arquetipus sàdic d'un genocida.

Idith Zertal va més enllà que Arendt. Segons la historiadora israeliana, el propòsit de Ben Gurion de crear una historia «nacional» basada en bons i dolents, tan fàcils de distingir com el blanc del negre, topava amb la realitat gris dels horrors de la Shoà. No només el paper clau dels consells rabínics, que denunciaria Arendt, com a col·laboradors ingenus en les primeres fases de la Shoà.²⁴³ Sino tot una casta de delators, col·laboracionistes, kapos i Sonderkommandos. «Durante la década de 1950 y principios de 1960, se

239 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 15

240 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 15-16

241 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 37

242 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 38

243 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 173

organizaron casi cuarenta juicios en virtud de la ley contra los nazis y sus colaboradores. (...) pero estos recuerdos angustiosos y perturbadores, que constituían memorias singulares de la Shoá, no lograron hacerse sitio en la memoria nacional oficial del genocidio en Israel. Todos los que fueron juzgados ante los tribunales en virtud de esta ley (con una sola excepción) hasta la fecha del juicio de Eichmann, en 1961, eran ciudadanos israelíes, nuevos inmigrantes, individuos patéticos y lamentables, supervivientes que, a su llegada a Israel, fueron reconocidos por otros supervivientes, a veces por casualidad, y denunciados a la policía. El sistema judicial israelí los juzgaría con la misma ley con que se incriminaría diez años después al ex oficial de las SS Adolf Eichmann.»²⁴⁴

El punt d'inflexió, no obstant, es produeix quan la «nació hapoel» aconpleix, sense proposar-s'ho, amb el somni de la «nació macabi». L'ocupació de Gaza i Cisjordania, després de la guerra de 1967. «(...) tras la «guerra de redención» de 1967, y prueba flagrante de la inanidad de esta pretensión mesiánica, Menájem Beguin declaró que Israel no debía confiar en la humanidad, sino sólo en su propio poder, pues era el único capaz de distinguir entre el humo que emergía del canal de Suez bombardeado y «el humo mucho más oscuro de los crematorios». Gracias a la evolución del poder del pueblo judío, no habría una nueva Shoá, explicaba Beguin: **«Érets Israel está ya en nuestras manos, y nunca más habrá un nuevo Masada»** [negreta és meva] De este modo, Beguin yuxtaponía acontecimientos muy alejados cronológicamente entre sí, sintetizando toda la cronología del pueblo judío en un presente único, infinito, fuera de la historia»²⁴⁵ El pare de la «nació macabi», Menachem Begin, heretava la terra promesa que Ben Gurion havia posat a les seves mans. La manca d'una separació «Sinagoga-Estat» amb vocació d'incloure els religiosos en una fidelitat política²⁴⁶ Una població mizrahim que renegava del seu paper *proletari* a la socialista «nació hapoel» en mans de les elits sabras, d'ascendència europea²⁴⁷. Així com l'establiment de la cooficialitat del àrab per garantir una integració dels àrabs-israelians en la vida política del nou Estat.²⁴⁸ Al mateix temps, la Guerra del 1967 no només era la fi del mite de «David contra Goliat» i el renaixement de

244 ZERTAL, Idith. La nación y la muerte. La shoá en el discurso y la política de Israel. Madrid, 2010. Ed Gredos pàg 123

245 ZERTAL, Idith. La nación y la muerte. La shoá en el discurso y la política de Israel. Madrid, 2010. Ed Gredos pàg 310

246 OZ, Amos. Voces de Israel. Una controversia entre la vida y la muerte. Barcelona, 1986. Muchnik Editores. Pàg 21

247 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 293-296

248 AMARA, Muhammad: Language education policy: The arab minority in Israel. 2002, Kluwer Academic Publishers pàg 39-41

les fronteres del Gran Israel, a totes dues bandes del riu Jordà. Era el fi mateix d'aquell exòtic model socialista fora del bloc soviètic, i l'aliança plena amb els Estats Units.²⁴⁹

Tots els propòsits de Ben Gurion per tal de garantir la cohesió de l'Estat d'Israel van tenir l'efecte contrari, i van propiciar la desaparició de la «nació hapoel» i l'hegemonia del Mapai. A les eleccions de 1977, Menachem Begin, el vell líder de l'Irgun, artífexs de la massacre de Deir Yassin²⁵⁰, l'home que a les primeres eleccions constituents havia tret un modest 11% dels vots emesos²⁵¹, guanyava les eleccions i heretava la *terra promesa* creada pels seus adversaris del sionisme-socialista. Un Estat amb les fronteres bíbliques del vell Regne d'Israel, un servei militar omnipresent i l'aparell militar més poderós d'orient mitjà.

Havien passat quasi trenta anys des de la resolució de Nacions Unides, sobre la partició, quan el mateix Menachem Begin declararia: «la partició de Palestina es ilegal. Nunca será reconocida... Jerusalén fue y será para siempre nuestra capital. Eretz Israel será restaurado para el pueblo de Israel. Para siempre.»²⁵² Aquell fanàtic marginal, prendria el poder al Primer Ministre «Sabra» que havia tingut Israel, Isaac Rabin. El successor de Golda Meir (la «mare» de la pàtria) al capdavant del govern. Nascut en un kibbutz de la segona alià (1922). Líder de la Palmaj, l'elit de la Haganà. Heroi de guerra. Comandant a la guerra del 1967. En paraules de Grossman: «portador, en suma, del ADN de la identidad israelí»²⁵³

Nació «macabi»

Les claus del nacionalisme de la «nació macabi» queden resumides en la declaració que va prendre, de manera anònima, l'escriptor Amos Oz, ferm opositor a la Ocupació dels territoris palestins. «Lo que ninguno de vosotros consigue entender, pese a toda vuestra inteligencia, es que el trabajo sucio del sionismo aún no ha terminado ni mucho menos. Ciertamente, podría haberse acabado en el cuarenta y ocho, pero os interpusisteis, [l'interlocutor s'adreça a Amos Oz, en referència al sionisme-socialista del yishuv] no nos dejasteis

249 MAALOUF, Amin: El desajuste del mundo. Madrid, 2011. Alianza Editorial. Pàg 177

250 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 79

251 CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana pàg 273

252 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 72

253 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 48

acabar. Y todo por la «yidicidad» de vuestras almas. Por vuestra mentalidad de la Diáspora. ¡Porque queríais jugar limpio! ¡Qué vergüenza! Podríamos haber superado todo eso y ahora seríamos ya una nación normal con valores refinados, con relaciones de vecindad humanísticas con Irak y con Egipto, y con unos pequeños antecedentes penales... como todos los demás. Como los ingleses y los franceses y los alemanes y los norteamericanos (que ya han conseguido olvidar lo que les hicieron a los indios) y los australianos, que prácticamente exterminaron a los aborígenes. Ellos han acabado el trabajo. ¿Y qué? ¿Por qué es tan terrible ser un pueblo civilizado, respetable, con unos insignificantes antecedentes penales? Sucede en las mejores familias. Ya te he dicho que estoy dispuesto a asumir personalmente esos antecedentes junto con Sharon y Begin y el general Eitán.²⁵⁴

Aquest testimoni que recull Amos Oz fa referència al context de 1982, i la participació militar d'Israel al Líban. La magnitud d'aquestes paraules, i les tres figures protagonistes (Sharon, Begin i Eytan) queden aclarides amb la lectura de l'historiador Ilan Pappé: «Varios procesos que se han descrito hasta ahora convergen en la Guerra del Líbano de 1982. Lo primero fue la creciente conciencia de los palestinos de los territorios ocupados. El segundo, el incremento de las operaciones de resistencia palestina en el sur del Líbano. El tercero, la voluntad del gobierno del Likud de poner fin de una vez por todas a la cuestión palestina recurriendo al uso de la fuerza. Los dos primeros procesos dieron lugar a que Sharon presionase a Begin para invadir el Líbano. Sharon contaba con la colaboración del jefe de Estado mayor, el nacionalista Refael Eytan, y juntos promovieron la agresiva política israelí hacia el sur del Líbano.»²⁵⁵ No obstant, com indica de manera molt encertada Ilan Pappé, Israel va trobar el seu propi Vietnam.²⁵⁶ Els arguments de Pappé en aquesta comparació són dos. D'una banda, la guerra del Líban fou la primera intervenció militar israeliana amb oposició política i ciutadana. Però especialment ens trobem davant de la primera guerra de la «nació macabi». Una guerra diferent a totes les altres que havia viscut Israel, especialment la de Yom Kippur amb prou feines 10 anys abans. Avi Shlaim afegiria: «Dos líneas básicas en la política israelí condujeron a la invasión a gran escala de Líbano en junio de 1982: la alianza con los libaneses cristianos

254 OZ, Amos. Voces de Israel. Una controversia entre la vida y la muerte. Barcelona, 1986. Muchnik Editores. Pàg 80-81

255 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 304-305

256 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 305

y el deseo de acabar con la OLP. Menachem Begin apoyaba firmemente ambas ideas. (...) Al mismo tiempo, estaba decidido a librar batalla contra la OLP por los ataques que realizaba a través de la frontera con Líbano. Consideraba que las represalias no eran suficientes; Israel tenía que tomar la iniciativa, destruir las bases de la guerrilla en el sur de Líbano y desplazarla al norte del país, tan lejos como fuera posible de la frontera con Israel. (...) Sin embargo, el verdadero artífice de la invasión israelí de Líbano fue Ariel Sharon, cuyos objetivos eran mucho más ambiciosos y de mayor alcance.»²⁵⁷ En definitiva, com afirma Shlaim, la destrucció total de l'Organització per l'Alliberament de Palestina, l'hegemonia militar sobre orient mitjà (especialment després del tractat de pau amb Egipte, i la desaparició del panarabisme) i el recolzament d'una hegemonia cristiana al Líban, personificada en el maronita Bashir Gemayel²⁵⁸. La qual cosa hagués suposat el primer Estat veí i aliat d'Israel. «El propio Begin recibió a Gemayel en Jerusalén el 16 de febrero y le comunicó que Israel entraría en Líbano en caso de que las actividades terroristas continuaran y, si esto ocurría, sus tropas continuarían hacia el norte hasta donde fuera posible.»²⁵⁹

La primera guerra «macabi», a diferència de les guerres de la «nació hapoel» no es basava en els principis de la Haganà, de l'arada i l'espasa, David contra Goliat. Les conseqüències serien Sabra i Chatila.

«El punto más bajo de la invasión lo marcó, en septiembre de 1982, la masacre de los habitantes de dos campos de refugiados del sur del Beirut, Sabra y Chatila, a manos de los falangistas cristianos. Una milícia maronita, alentada e incitada por oficiales israelíes del más alto rango, mató a cientos de palestinos, hombres, mujeres y niños.»²⁶⁰ Allò que Ilan Pappé obvia, es que els falangistes libanesos reivindicaren el genocidi com una resposta a les massacres dels camps de refugiats cristians de Damour i Karantina, a mans de membres de la OLP a inicis de la Guerra civil. Així com, especialment, com a resposta a l'assassinat del president (i cristià maronita) Bashir Gemayel. «El 14 de septiembre, tres semanas después de su elección, Bashir Gemayel murió asesinado en las oficinas centrales de su partido, probablemente por agentes de la inteligencia siria. El

257 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 435

258 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 435-439

259 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 437

260 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 307

asesinato destruyó el puntal básico que sustentaba toda la política israelí en Líbano. Con la violenta salida de escena de Gemayel, el plan de Sharon de crear un nuevo orden en Líbano se vino abajo como un castillo de naipes. Sharon temía que las milicias izquierdistas y unos dos centenares de hombres de la OLP que se decía que aún se encontraban en Beirut destruyeran por completo la posibilidad de un régimen estable proisraelí en Líbano»²⁶¹ Sota el pretext d'acabar amb terroristes de l'Organització per l'Alliberament de Palestina, Sharon va autoritzar l'entrada dels falangistes cristians als camps de refugiats de Sabra i Chatila. Convertint a les tropes del Tsahal, encarregades de protegir la seguretat dels refugiats, en còmplices d'un genocidi. «Los milicianos cristianos, sedientos de venganza, perpetraron una terrible masacre dentro de los campos, asesinando a cientos de mujeres, hombres y niños. Israel calculó el número de muertos en setecientos u ochocientos, mientras que la media luna roja lo estimó en más de dos mil. La carnicería se llevó a cabo desde la tarde del jueves, 16 de septiembre, hasta el domingo día 19.»²⁶²

El cineasta israelià, Ari Folman, realitzava el servei militar al Tsahal durant la guerra del Líban i tenia 19 anys quan aquell dia va ser movilitzat a Beirut. La pel·lícula d'animació *Waltz with Bashir* (en referència al president libanès assassinat, magnicidi que esdevindria el detonant de la massacre), presenta la grotesca col·laboració de les forces del Tsahal, encarregades de protegir el camp de refugiats palestins.

261 SHLAİM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 455

262 SHLAİM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 455

Fotograma de la pel·lícula *Waltz with Bashir* (Israel, 2008. Dir: Ari Folman.).²⁶³ Ari Folman mostra com ell i altres soldats van obeir l'ordre de llençar bengales, durant la massacre de Sabra i Chatila.

«El vínculo con la Fuerza de Defensa Israelí estaba lo suficientemente claro como para que 400.000 israelíes protestasen contra la masacre y para que se crease una comisión de investigación encabezada por un juez del tribunal supremo [Yitzak Kahan i la comissió Kahan]»²⁶⁴ «El sentimiento de horror y repulsión en Israel y la gran protesta internacional forzó al gobierno a nombrar una comisión de investigación dirigida por Yitzak Kahan, magistrado del tribunal supremo. (...) La comisión Kahan presentó su informe el 7 de febrero de 1983. Su conclusión fue que Israel tenía una responsabilidad indirecta en las masacres de Sabra y Chatila, toda vez que las falanges entraron en los campos de refugiados con el conocimiento del Gobierno y con el apoyo del Ejército. Recomendó del ministro de defensa así como de distintos altos mandos militares. Sharon anunció de inmediato su rechazo a las conclusiones y recomendaciones de la Comisión Kahan. El 14 de febrero el Gobierno decidió por una mayoría de dieciséis con el único voto en contra de Sharon, aceptar las recomendaciones de la Comisión Kahan.»²⁶⁵

263 Document audiovisual: *Waltz with Bashir*. Israel, 2008. Dirigida per Ari Folman.

264 PAPPÉ, Ilan. *Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos*. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 307

265 SHLAIM, Avi: *El muro de hierro: Israel y el mundo árabe*. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 456

Ari Folman compara la participació indirecte del Tshal amb la banalitat del mal que descriuria Hannah Arendt durant el procés d'Eichmann. Literalment, Ari Folman diria: «Vam llençar bengales, que els van ajudar a cometre un genocidi. Vam assumir el mateix paper que els nazis. No vaig matar a ningú directament, però vam obeir l'ordre de llençar les bengales.»²⁶⁶ La comparació de Folman ens permet comprendre la commoció que va viure la societat israeliana. De cop i volta, el miratge del mite de Masada i la reconquesta de la terra promesa de la «nació macabi» es va esfondrar. La societat israeliana va despertar de cop, i va recordar que la seva veritable epopeia nacional era la Shoà. El sionisme de la «nació hapoel» havia portat Eichmann fins a Jerusalem per instruir tot una generació Sabra, el mateixos -que com Folman- se sentirien *col·laboracionistes* d'una grotesca i repugnant banalitat del mal. Que al cap i a la fi, va ser el que van aprendre realment del judici d'Eichmann. La qual cosa s'escenificaria en la manifestació més gran de la història d'Israel, quasi mig milió de persones entre Tel Aviv i altres ciutats, en una població de menys de sis milions d'habitants.²⁶⁷

La catarsi de Sabra i Chatila obria una crisi política a Israel, sumada a la crisi econòmica, (hiperinflació del 400%). A les eleccions de 1984, el Likud perdria vuit escons i quedaria per darrera dels laboristes de Peres per escassos tres escons²⁶⁸. Els partits religiosos, (un altre de les herències enverinades de la manca de separació «Sinagoga-Estat»), salvarien el Likud i forçarien una coalició contra-natura entre tots tres. Auto-anomenada Govern d'Unitat Nacional, que es proposava resoldre de manera conjunta la profunda crisi social, moral i econòmica del país que havia creuat de manera perversa els límits de la seva essència fundacional. Ariel Sharon desapareixeria de la primera escena política, i Isaac Rabin, ocuparia la cartera de defensa que ell deixava bacant²⁶⁹. A l'ombra del que Shlaim anomena «l'estranya parella» (Peres, laborista, i Shamir, substitut al Likud d'un Begin enfonsat), tots dos nascuts a Polònia, hi havia un vell jueu Sabra, adversari polític de Peres, disposat a capgirar-ho tot.²⁷⁰ Isaac Rabin, l'home que havia personificat la «nació hapoel», i finalment, com diria David Grossman: «la intifada terminó de abrirnos los ojos por completo.»²⁷¹ Una insurrecció dels territoris ocupats sota els processos històrics de la

266 Document audiovisual: Waltz with Bashir. Israel, 2008. Dirigida per Ari Folman.

267 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 456

268 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 465-467

269 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 465

270 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 467

271 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 18

caiguda del camp soviètic i la primera guerra de Irak, que suposava la mostra mundial de qui havia guanyat la guerra freda. Al mateix temps que els bombardejos de míssils scud iraquians impactaven contra Tel Aviv i altres ciutats d'Israel.²⁷²

Els palestins s'alçaven tot sols, després de la desaparició del «socialisme real», i molt abans, del panarabisme, que sempre els havia emprat com eina propagandística, o subjecte polític passiu de la guerra freda. Els palestins s'alçaven com a «nació» creada pels israelians el mateix dia de la independència d'Israel. La seva propia epopeia nacional, la Nakba. «El apresamiento de un barco palestino cargado de armas ha supuesto un gran alivio para Israel, pues este ingente arsenal no podrá ya emplearse contra él. (...) Pero en las palabras de los portavoces del ejército y del gobierno, así como en los medios de comunicación, resuena también una nada disimulada alegría por el hecho de haber dado con la «prueba definitiva» de las criminales intenciones terroristas de los palestinos. (...) los intrepidos comandos sionistas cuya misión era la adquisición de armas durante el Mandato Británico fueron acusadas de terroristas por los ingleses. Sin embargo, cuando *nosotros* [cursiva seva] hicimos todo eso, no se trataba realmente de terrorismo. Aquello eran actuaciones legítimas de un pueblo que lucha por su supervivencia y por su libertad, mientras que cuando los palestinos hacen lo mismo, su conducta se convierte en *la prueba* [cursiva seva] que con tanta ansiedad llevábamos esperando.»²⁷³ . David Grossman mostra amb aquesta ironia, la nova percepció que va prendre l'esquerra israeliana respecte la situació palestina. Una bomba que els havia explotat, podríem dir que de manera literal, a la porta de casa. «Nunca podré olvidar a una joven pareja israelí que me reveló sus planes de futuro: Se casarían y tendrían tres hijos. No dos, sino tres, porque si uno de ellos moría, les quedarían otros dos. Esta escalofriante manera de pensar tampoco me es ajena. [Grossman escriu això el 1996. deu anys abans de la mort del seu fill Uri] No deja de ser más que el fruto de la «insoportable levedad de la muerte» que aquí lo domina todo. Una concepción de la existencia que caracteriza, en mi opinión, también a los palestinos, que saben muy bien lo que es el sufrimiento. Ésa es precisamente la enfermedad de la que Isaac Rabin y Yassir Arafat deseaban curarnos cuando tomaron el camino de la paz»²⁷⁴

272 PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal pàg 331

273 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 217-219

274 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 55

La proposta de «Pau a canvi de Terres» que el Likud, i tota la dreta (des de l'extrema fins la moderada, secular i religiosa) considerava alta traïció. Només es pot comprendre a través de dues branques contraposades del sionisme, i la seva interpretació del relat nacional. Pels sionistes hereus del pensament de Menachem Begin, era tal i com ell havia expressat després de la resolució de Nacions Unides, i el mandat de partició en dos Estats: «la partición de Palestina es ilegal. Nunca será reconocida... Jerusalén fue y será para siempre nuestra capital. Eretz Israel será restaurado para el pueblo de Israel. Para siempre.»²⁷⁵ Però ja no es tractava d'aquella denominació neutre de «Palestina» com espai geogràfic. Palestina s'havia convertir en una «Nació Palestina», creada en paral·lel a cada passa que Israel feia per tal de crear-se a si mateix com una «Nació Jueva».

Pels hereus del sionisme-socialista de la yishuv, creador de la nació «kibbutz», de la nació «refugi» i de la nació «hapoel», era acceptar d'una vegada per totes un compromís històric que havien deixat pendent. Com tantes altres coses, inclosa la separació «Sinagoga-Estat», i la redacció d'una Constitució Política que les resolgués.

Acceptar la partició, i fer-ho amb les fronteres prèvies a 1967 no era cap sacrilegi per l'esquerra sionista. Al seu entendre, mai havien sigut un objectiu, ni formaven part de la seva mitologia nacional. Com sí ho eren, en canvi, la Shoà (present en l'imaginari col·lectiu que havia commocionat la societat amb l'escàndol de Sabra i Chatila), i el sistema de kibbutzim que les reformes econòmiques del Likud havien posat en perill.

La primera Intifada, en si mateixa, demostrava que el somni del sionisme primigeni: Un Estat propi on viure en pau, era cada vegada més lluny. Acceptar el pacte de «Pau a canvi de Terres», era una reconciliació amb la Història de 1948.

275 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 72

De «Shir Lashalom» a la «Nació Golem»

«¡Y en este momento», vociferó el locutor, «se están estrechando la mano!», para añadir en un susurro, con verdadero asombro: «Se están estrechando la mano. Ni más ni menos» (...) A primera vista el contacto que se ha producido sobre el césped de la Casa Blanca ha sido un contacto de símbolos. Isaac Rabin es, a los ojos de muchos de sus compatriotas, la esencia misma del ser israelí. Rabin simboliza, casi como perfecto estereotipo, al sabra, al nuevo tipo de judío nacido ya en el país, combatiente de la guerra de Independencia, jefe del Estado Mayor y líder indiscutible de la guerra de los Seis Días, en suma: la sal de la tierra. Para los palestinos, sin embargo, Rabin simboliza la perversidad de la ocupación israelí. No van a olvidar sus palabras en los inicios de la Intifada cuando dijo: «¡Rompedles los huesos!» (...) Arafat, a los ojos de la mayoría de los israelíes, simboliza la imagen estereotípica del enemigo. Astuto y escurridizo, nunca se fiarán de él. A quien se le ocurra volverle la espalda él le clavará un cuchillo. Durante treinta años los dirigentes de Israel han enseñado a su pueblo a ver en Arafat una bestia bípeda seguidora de los pasos de Hitler, una criatura que se encuentra fuera de la sociedad humana y, por ello, al margen de toda posibilidad de diálogo. La mayoría de palestinos, por su parte, ven a Arafat como el símbolo del resurgir de su pueblo. Arafat representa al superviviente que se impone sobre toda dificultad y escapa de cualquier persecución. (...) Dos símbolos se han estrechado la mano y el contacto se ha convertido, de repente, en humano. Un contacto en el que ha habido rechazo y aversión, además de una curiosidad instintiva, y hasta una sonrisa. **Un contacto entre dos personas de carne y hueso.**[negreta meva]»²⁷⁶

He subratllat en negreta les darreres paraules de Grossman, a causa d'una raó fonamental. En un estudi sobre Nacions i nacionalismes, tot es basa en «abstraccions», i si ens movem en el terreny de les tesis constructivistes (com és el cas de l'autor d'aquest treball), podríem fins i tot parlar de «invencions».

La Construcció del mite nacional de la Nació «hapoel» havia portat Eichmann fins a

276 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 14-15

Jerusalem. La voluntat del govern israelià, era jutjar el nazisme en una sala de justícia del nou Estat jueu. Exhibir al món, però especialment als seus ciutadans més joves, la personificació d'Auschwitz. No obstant, com va indicar Hannah Arendt: «Pese a los esfuerzos de Ben Gurión y de su portavoz el fiscal, allí, en el banquillo de los acusados, había un hombre de carne y hueso.»²⁷⁷ L'autora que descriuria la fredor i l'obediència pròpia d'un funcionari com la veritable motivació d'aquell home de carn i ossos. La mateixa banalitat del mal que Ari Folman i 400.000 manifestants a Tel Aviv havien sentit després de Sabra i Chatila. En aquest aspecte, cal considerar la significació que fos Rabin, i no pas un altre dirigent polític, aquest home real de «carn i ossos». «En todas sus acciones Rabin ha simbolizado como nadie el crisol de vivencias básicas que han dado lugar al israelí i al sabra. La biografía de ese hombre, tan a menudo tildado de traidor, pasa por todos los estados arquetípicos de la formación del carácter israelí [«nació kibbutz», «nació refugi», «nació hapoel» i fins i tot ministre de la «nació macabi»] fue alumno de una escuela de agronomía, vida comunitaria en un kibutz en combinación con un entrenamiento castrense temprano en unidades de choque paramilitares (palmaj) que luchaban contra los británicos, comando de esas mismas unidades, participación en los convoyes que subían a la Jerusalén sitiada de 1948, combatiente en la batalla de liberación del Neguev, mando en la guerra de los Seis Días, y muchas más acciones en la historia del Israel actual: Portador, en suma, del ADN de la identidad israelí».²⁷⁸ Rabin, en tant que encarnació viva del sionisme, aplicaria allò que el sionisme havia desenvolupat des del seu naixement. Una perpetua adaptació i construcció segons les circumstàncies històriques i socials del seu entorn. «A mi juicio ese asombroso giro que dio Rabin en cierto momento lo devolvió a la esencia más profunda del carácter del sabra. Demostró con él una sorprendente capacidad de renovación, de lealtad hacia los intereses más hondos y evidentes de Israel y del pueblo judío y, por encima de todo, un despliegue excepcional de coraje y valentía. Rabin no solamente modificó su postura política sino que nos enseñó a todos, incluidos los inseguros, que nunca debemos ser víctimas de nuestros miedos, de nuestros prejuicios, de la educación que hayamos recibido ni de las circunstancias de nuestras vidas.»²⁷⁹

277 ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo pàg 38

278 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 48

279 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 48-49

Malgrat la perpetua «**Reconstrucció**» del sionisme, aquesta vegada semblava que Israel era davant d'un veritable «**Renaixement nacional**», equiparable a la reunificació Alemanya o la caiguda del Mur de Berlín. Una manifestació, quasi tan nombrosa com la que havia fet caure Sharon i Begin, emplenava [precisament] la plaça dels Reis de Israel a Tel Aviv. La segona manifestació més gran de la història d'Israel.²⁸⁰

«Rabin hizo un corto y convincente discurso. Comenzó con una nota personal: «He sido soldado durante 27 años. Luché mientras no había posibilidades de paz. Creo que ahora hay una oportunidad para la paz, una gran oportunidad, que no podemos dejar escapar. Prometió que su gobierno agotaría cada resquicio, cada posibilidad de lograr una paz global. Expresó su creencia de que sería posible hacer una paz incluso son Siria, y finalizó de la siguiente manera: «Debemos transmitir en estos momentos un mensaje al pueblo israelí, a los judíos de todo el orbe, a las gentes de los países árabes y a todo el mundo, de que la nación de Israel quiere la paz, apoya la paz y, por ello, os doy las gracias»²⁸¹ En acabat el discurs, Rabin va cantar Shir Lashalom [literalment, cantem a la pau] l'himne del pacifisme israelià. Ho va fer llegint la lletra en un paper, que guardaria amb delicadesa, abans de morir.

Dejen que salga el sol
a que ilumine la mañana
el más puro de los rezos
no nos traerá de vuelta
Aquel cuya vela fue extinguida
y fue enterrada en el polvo
un llanto amargo no lo despertará
y no lo traerá de vuelta.

Nadie nos sacará
de un pozo oscuro y sin fondo
aquí ni la alegría de la victoria
ni las canciones de alabanza servirán.

280 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 596

281 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 596

Tan sólo canten una canción por la paz
no susurren una plegaria
tan sólo canten una canción por la paz
con un grito a viva voz

Dejen que el sol penetre
a través de las flores
No miren para atrás
dejen ir a los que partieron.

Alcen sus ojos con esperanza
No a través de las miras de los rifles
canten una canción por el amor
y no por las guerras

No digan que el día vendrá
traigan ese día
porque no es un sueño
y en todas las plazas
aplaudan sólo por la paz.²⁸²

«En el bolsillo de su chaqueta se encontró una cuartilla cuidadosamente doblada con la letra de una canción que había cantado en el mitin, «la canción de la paz». Estaba manchada con su sangre y agujereada por una de las balas del asesino.»²⁸³

El funeral de Rabin va ser la tercera manifestació més gran de la Història de Israel. Més d'un milió de persones van passar per davant del seu taüt, situat davant la Knesset. La primera havia sigut a Tel Aviv, en contra de Sabra i Chatila, la segona a la futura plaça Rabin de Tel Aviv, la darrera a Jerusalem.²⁸⁴

282 Shir Lashalom. Trad: Carlos Reyes Barría. Url: <https://musicaisraeli.wordpress.com/>

283 SHLAİM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 596

284 SHLAİM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 596-597

Rabin havia sigut assassinat per Yigal Amir, autor material del crim. Però al darrera, hi havia tota una campanya d'odi de la dreta sionista, que fins i tot havia caracteritzat una efígie del Primer Ministre amb l'uniforme de les SS. «Atravesaba yo anoche en mi coche el Bosque de Jerusalén cuando en una de las revueltas del camino, vi a un hombre que descendía de un vehículo y arrancaba apresuradamente un cartel rojo y negro que decía «Rabin asesino». ¿Qué les dirá hoy ese hombre a sus hijos? ¿Cómo les va a explicar por qué un día pegó ese cartel y por qué lo ha arrancado ahora? El cartel ya no está, pero el pegamento permanecerá ahí por un tiempo como testigo. Como ya tantas veces ha sucedido en la Historia, los disparos han llegado solamente después de un larguísimo reguero de palabras violentas, de provocaciones, de maldiciones y de pegatinas incendiarias en los vehículos. ¿Cómo no se habrán dado cuenta los voceros de la provocación y los insultos, los incitadores de la violencia callejera, que al final de esa cadena de acciones se encuentra siempre un hombre armado listo para rotular el mortal punto de exclamación de todas esas palabras que todavía nos resuenan en los oídos?»²⁸⁵

Imatge: Manifestació en contra dels Acords d'Oslo. Jerusalem, 6 de setembre de 1995²⁸⁶

²⁸⁵ GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 50

²⁸⁶ Jerusalem Post: 6 de setembre de 1995. Url: www.jpost.com/Magazine/This-Week-in-History-Rabin-assassinated-

En tot cas, Yigal Amir, era un israelià de «carn i ossos» que materialitzava tota una història paral·lela del sionisme. Jove estudiant de dret a la Universitat de Bar-Ilan, sabra fill de jueus mizrahim i extremista religiós²⁸⁷. Yigal Amir era la personificació de l'odi al model d'Estat que el sionisme-socialista havia procurat adaptar pensant en futur sabras de la seva condició. «Durante su juicio, Amir confesó que asesinó a Rabin con la intención de acabar con el proceso de paz, e invocó la ley religiosa judía en apoyo del asesinato. Cuestionó la legitimidad del Gobierno, negó el derecho de los ciudadanos israelíes árabes a jugar papel alguno en la democracia israelí y denunció a Rabin por abandonar a los colonos. Amir dijo al Tribunal que, de acuerdo con la halacha, un judío que entrega su tierra al enemigo y pone en peligro la vida de otros judíos debe ser ajusticiado.» (...) Amir no era un perturbado mental. Estaba totalmente cuerdo, pero era un radical en sus convicciones políticas y religiosas. Era una poderosa mezcla de fanatismo religioso y nacionalismo racista. No estaba solo. Formaba parte de una subcultura contagiada de la fiebre mesiánica generada por la guerra de los Seis Días. Era, en palabras del autor Zeev Chafetz, «tan israelí como la crema de humus». Había sido entrenado por sus rabinos y pienso que apretó el gatillo en lugar de ellos.» La guerra de los Seis Días tuvo un impacto en los sectores religiosos israelíes y dio lugar al «sionismo religioso». La conquista de Cisjordania, que había formado parte del reino bíblico judío con Judea y Samaria, convenció a muchos maestros y rabinos ortodoxos de que estaban viviendo en una era mesiánica y de que se acercaba la salvación. (...) Cuando Menachem Begin llegó al poder en 1977, los partidos religiosos se mostraron encantados de participar en su Gobierno como socios minoritarios. Los partidos religiosos se fueron derechizando, mientras el Likud se volvía más religioso; el resultado fue una asociación incluso más estrecha entre ellos. Yitzhak Rabin subestimó fatalmente la pasión que impulsaba a la derecha religiosa y el peligro que suponía para la democracia israelí. Hombre profundamente laico, no llegó a comprender realmente las creencias de la derecha religiosa y solía considerarlos como un grupo político estridente pero marginal.»²⁸⁸

«Isaac Rabin estaba intentado introducir un profundo cambio en este país, a pesar de

380652

287 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 597-598

288 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 598-599

haber formado parte durante años de la realidad violenta y belicosa de éste. La violencia, para desgracia nuestra, ha penetrado en todos y cada uno de los tejidos de nuestra vida pública y privada. El asesino es una metástasis de la brutalidad, el odio, la crueldad y el aborrecimiento con que nos hemos acostumbrado a obsequiar, no salmente a nuestros enemigos, sino a nosotros mismos»²⁸⁹

Un altre violència, retinguda i calculada des de feia dècades, va acabar de rebentar els acords d'Oslo. A diferència del que s'esperava l'esquerra israeliana, Oslo no va posar fi a la Intifada. Aquesta, pel contrari, havia escapat del control d'Arafat. Mentre a Israel grans rabins ortodoxes feien proclames als soldats israelians en nom de la Halajà (com si es tractés de veritables fàtues islàmiques, com les del règim de Jomeini contra Rushdie), exigint-los desobediència a les ordres de retirar-se dels territoris ocupats²⁹⁰, la insurrecció palestina de la Intifada era monopolitzada pel terrorisme jihadista. «Una y otra vez la gente clamaba en la calle: «¿Hasta cuándo va a continuar esto? ¿Qué clase de paz es ésta? Incluso los israelíes que hasta ahora habían apoyado el proceso de paz han empezado a perder la fe en él y las encuestas y las encuestas reflejan un fuerte ascenso de los partidos de la derecha. «Peres, Peres» han dicho burlonamente las pancartas de las manifestaciones que han seguido a los atentados, «¿Es éste tu nuevo Oriente Próximo?»²⁹¹

Les eleccions del 29 de maig de 1996 van ser un plebiscit pel pacifisme israelià. L'atomitzat parlament israelià, la radiografia perfecte de l'Estat a través de la seva circumscripció única i representació absoluta de totes les sensibilitats dels ciutadans va sumar un 51% dels vots en favor de Benjamin Netanyahu, líder del Likud, i un 49% en favor de la investidura de Shimon Peres.²⁹²

El mateix Benjamin Netanyahu que havia sigut rebutjat per la vídua de Rabin, durant la celebració del funeral. «Leha Rabin se negó a estrechar la mano de Benjamín Netanyahu, el líder del Likud, cuando acudió a consolarla, debido al papel que había jugado en la

289 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 50

290 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 600

291 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 54

292 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 57

creación del clima que condujo al asesinato de su esposo.»²⁹³

La darrera esperança d'una negociació, amb el posterior govern d'Ehud Barak, quedaria avortada amb la reaparició en escena d'un vell fantasma del passat. Ariel Sharon. «Este hombre, a quien muchos daban ya por acabado y consideraban parte del pasado. Ese político militarista, astuto, de ideas extremistas y dudosa conducta; este hombre que ha fracasado en prácticamente todos los cargos públicos que ha ocupado, que les ha arruinado la vida a casi todos los que han estado con él»²⁹⁴. El mateix que iniciaria la segona intifada amb una visita a Al-Aksa, per després presentar-se a unes eleccions amb la promesa d'erradicar-la. «Decenas de israelíes inocentes, mujeres y niños, han muerto a manos de grupos terroristas palestinos durante la campaña electoral. Cada entierro, cada llanto de un huérfano, «demostraba» a los israelíes los «errores» de Barak por haberse prestado a hacerles concesiones a los palestinos, al tiempo que se veían empujados hacia el hombre que les prometía que no negociaría bajo el fuego. La desesperación y el temor que se apoderó de los israelíes -y la completa falta de conciencia del dolor y el sufrimiento palestinos- es lo que ha permitido la subida de Sharon al poder.»

El retorn del Likud al poder és aborta el renaixement d'Israel, la fi del somni de «Shir Lashalom», i provoca el naixement de la «nació Gueto» o de la «nació Golem». La «Nació Golem» que encerclaria l'Estat amb un nou Mur. L'Estat d'Israel com un nou Gueto. Protegit per una bestia de pedra que ningú pot controlar. Els coets de Hamàs sobre Sderot. Els refugis de bombes a cada llar. L'operació plom fos...

Yasmina Khadra (pseudonim de l'excomandant de l'exercit algerià, Mohamed Moulessehoul) descriu la «nació golem» de la següent manera: «Sharon está leyendo la Torá al revés. Cree que está reguardando a Israel de sus enemigos y no hace sino encerrarlo en otro gueto, sin duda menos aterrador, però igual de injusto. ¡Un muro! ¿Qué sentido tiene un Muro? El judío ha nacido libre como el viento, inexpugnable como el desierto de Judea. Si omitió delimitar su patria hasta el punto de que casi se queda sin ella, es porque durante tiempo creyó que la Tierra Prometida era aquella donde ninguna muralla impidiese que su mirada llegase más lejos que sus gritos (...) Todo judío de

293 SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàg 597

294 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 250

Palestina es un poco árabe y ningún árabe de Israel puede evitar ser un poco judío.»²⁹⁵

Deia el professor Joan B. Culla, amb molt d'encert, que la darrera font documental de qualsevol treball sobre Israel es troba al diari d'avui.

La Vanguardia, 20 de maig de 2016. Nota de premsa enviada per Henrique Cymerman: «Benjamin Netanyahu, primer ministre d'Israel, ultimava ahir un acord de govern amb Avigdor Lieberman, a qui ha ofert la cartera ministerial de Defensa. Aquesta nova aliança reforça la majoria parlamentària del Govern, però el converteix en el més dretà de la història d'Israel. Lieberman és partidari d'expulsar tots els ciutadans palestins d'Israel (un 20% de la població), suprimir l'Autoritat Nacional Palestina i instaurar la pena de mort.»²⁹⁶ Recorro a veure que diu Haaretz: «Outgoing Defense Minister Ya'alon: Extremists Have Taken Over Israel»²⁹⁷

Més endavant trobo dins la notícia: "In general, Israeli society is a healthy society, and the majority of it is sane and aims for a Jewish, democratic and liberal country," Ya'alon said. "But to my great sorrow, extremist and dangerous elements have taken over Israel and the Likud Party and are shaking the foundations and threatening to hurt its residents."²⁹⁸ Confio que el diari de demà, porti millors notícies.

295 KHADRA, Yasmina: El atentado. Madrid, 2013. Alianza Editorial. Pàg 253-255

296 La Vanguardia. 20 de maig de 2016

297 Haaretz 20 de maig de 2016 Url: <http://www.haaretz.com/israel-news/1.720653>

298 Haaretz 20 de maig de 2016 Url: <http://www.haaretz.com/israel-news/1.720653>

Conclusions

«Tenen melic les nacions?»

Ernest Gellner

«Res més internacional que les identitats nacionals.»

Anne Marie Thiesse

“Les coses són com són, però podrien haver sigut d'un altre manera”. Aquesta frase, per si sola, la gran conclusió d'aquest “estat de la qüestió” sobre la formació d'identitats i conflictes. Una frase que hauria de romandre escrita a la façana de totes les facultats d'història.

Al llarg d'aquest TFG ens hem proposat un anàlisi històric de la construcció de la identitat nacional israeliana. Com diria Ernest Gellner, “el último, y menos típico, nacionalismo europeo”²⁹⁹ És difícil redactar les conclusions sobre la construcció de la identitat nacional israeliana sense recorre, una vegada més, a les pàgines del diari d'avui per comprovar que la identitat israeliana torna a reconstruir-se, a *imaginar-se*, per bé o per mal, d'una manera diferent.

Si llegim les pàgines del diari d'avui i tornem immediatament la vista enrere cap a la lectura de les fonts històriques emprades en aquest treball, ens adonarem de la certesa de les paraules de David Lowenthal, quan citant el poema de Hartley, ens deia: “el passat és un país estrany, allà les coses funcionen d'un altre manera”. Les diverses etapes històriques del sionisme polític, i la seva aplicació en la construcció de la identitat israeliana són un exemple viu de les tesis de Lowenthal. Necessitem el passat per justificar el present, i per fer-ho, el sacralitzem, inventem relíquies i aquestes finalment, no només atorguen coherència al present, sinó que més aviat en determinen les seves característiques.³⁰⁰

La construcció de les identitats nacionals són un producte d'*enginyeria social*, com afirmava Hobsbawm, i tal com afegiria Thiesse un sistema de producció en serie, un «sistema Ikea» de construcció de las identidades nacionales, que permite montajes diferentes a partir de las mismas categorías elementales,(...)»³⁰¹ Com diria la historiadora francesa, res més internacional que les identitats nacionals.

Al mateix temps, el sociòleg Anthony D. Smith té raó quan retreu a Hobsbawm i els seus deixebles (entre els quals s'hi suma l'autor d'aquest TFG) que no tot pot atribuir-se a les

299 GELLNER, Ernest: Naciones y nacionalismo. Madrid 1988, Alianza editorial pàg 139

300 LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal. Pàg 570-575

301 THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro pàg 13-14

elits d'una *intelligentsia* la determinació plena, vertical, de dalt a baix, del resultat final de les construccions nacionals.³⁰² Allò que disposen les elits culturals al llarg de les fases A i B de Hroch, un cop arribem a la fase C (la política de masses)³⁰³ han d'adaptar-se a la realitat social, econòmica i cultural de la seva conjuntura històrica. Israel n'és un gran paradigma. De la “nació kibbutz” a la “nació Golem”, del mite de Masada a la Shoà, les circumstàncies socials del segle XX han determinat la perpetua reconstrucció de la identitat nacional.

El sionisme polític no només és com deia Gellner, el darrer nacionalisme d'Europa, és també una construcció nacional inconclusa. La formació d'una *comunitat imaginada*, com diria Anderson, que no pot deixar d'imaginar. L'embrió nacional israelià, jiddisch, secular i azkenazim va reorganitzar-se com el mosaic de les peces de Rubik. La perpetua recerca de la cohesió a qualsevol preu. El sacrifici del laïcisme en favor del vincle amb els religiosos i la cohesió demogràfica, la defunció del jiddisch i el renaixement de l'hebreu modern (i secularitzat) com a llengua de tots els «hebreus» (azkenazim, mizrahim, sefardim, falashas...), l'acceptació de l'àrab en règim de cooficialitat i l'exempció militar dels àrab-israelians... Thiesse defineix els nacionalismes europeus com un sistema ikea, aleshores nosaltres podem definir el sionisme com un Rubik que reordena una vegada i un altre els seus colors, per tal d'incorporar tots els mosaics culturals possibles en una sola identitat. Malgrat la gran habilitat dels *enginyers socials* israelians el resultat esdevé l'aliança en favor d'un sionisme, que a inicis de la construcció nacional era el més marginal i minoritari de tots. Dos models que acabarien trobant-se personificats en les figures de Isaac Rabin i Yigal Amir. Dos persones entre els milions que formen la *comunitat imaginada*, com diria Benedict Anderson.

En segon plànol, darrera els bastidors d'aquesta obra de Teatre (si utilitzem el llenguatge de filofia política de Hannah Arendt), un altre identitat nacional s'anava creant a cada moviment de la construcció nacional israeliana. El dia de la Independència n'és el seu dia de la «Nakba» (el desastre). Primer com a eina propagandística del panarabisme i fermes seguidors de Nasser. Més tard, després de la caiguda de Nasser i l'inici de l'Ocupació de 1967, inspirats en les lluites d'alliberament nacional i la guerra de guerrilles d'Ernesto

302 SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial pàg 101

303 HROCH, Miroslav: La naturaleza de la Nación, València, 2001 Ed Afers (Universitat de València) 13-33

«Che» Guevara. Finalment, amb la caiguda del camp soviètic i l'inici del procés de pau, el nacionalisme palestí esdevindria presoner del fanatisme religiós i el jihadisme. Grossman ho defineix de la següent manera: «A veces parecería que los israelíes y los palestinos carecen de unos rasgos propios claros sin el conflicto como parte integral de ellos, sin el «enemigo» cuya existencia es necesaria (¿e incluso vital?) para la conformación de su identidad y de su unidad como pueblo. Escuchando hoy a los dirigentes israelíes y palestinos, se espanta uno al apreciar en sus palabras una especie de alegría por su propia desgracia, porque se hayan cumplido los malos augurios que habían pronosticado, a pesar de haberse cumplido por su propia desidia, y cuando todas sus esperanzas se hacen añicos ante sus ojos.»³⁰⁴

El jihadisme posaria les darreres peces del Mur de la «Nació Gueto», i el seu «Golem», el monstre de pedra creat com el Leviatan de Hobbes. El conflicte i el fanatisme com a peça fonamental de totes dues identitats. Recordem la història del «Golem»:

«La leyenda del Golem, divulgada por el novelista Gustav Meyerick, pertenece al folclore yiddish. Nació en el siglo XV y cuenta la historia del Maharal de Praga, Yehudah Leib, que dio vida, gracias al uso de la magia, a una criatura encargada de recorrer la ciudad para descubrir y prevenir los crímenes. (...) Un trozo de pergamino sobre el que él inscribe la palabra Emeth -que en hebreo significa «la verdad»- basta para dar vida a la criatura. Al borrar la «E» inicial, el Golem vuelve a la condición de inanimado. En la leyenda, la criatura escapa al dominio de su creador, con lo que pasa de aportar tranquilidad a producir espanto.»³⁰⁵

L'antisemitisme, que havia exclòs a molts jueus d'incorporar-se a les identitats nacionals que s'anaven construint a tot Europa, trobaria en l'Estat d'Israel, i en particular la «nació Golem» el seu nou argumentari. Tal i com recull el filòsof francès, Michel Onfray: «L'antisemitisme canvia de forma després d'Auschwitz i, més tard, amb la creació de l'Estat d'Israel. L'antisionisme n'esdevé el component principal. (...) Alguns pensadors d'esquerres han fet costat a molts combats antisemites amb el pretext de defensar el poble palestí: Sartre dóna suport a Setembre Negre, autor de la matança d'atletes

304 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 176-177

305 COBAST, Eric. 100 mitos de la cultura general. Madrid 2014. Editorial Akal. Pàg 65-66

israelians el 1972 a Munic, (...) a més, podem recordar el suport de Jean-Luc Mélechon, amo del Front d'Esquerres, donava a Ahmadinejad quan estava al poder a l'Iran i amenaçava amb esborrar Israel del mapa o l'afecte que sentia per Hugo Chávez, el qual deia que «una minoria, els descendents dels qui van crucificar crist s'han apoderat de les riqueses del món, i han concentrat les riqueses en poques mans.»³⁰⁶

Altres exemples podem trobar-los en la premsa més recent. L'antic alcalde de Londres, el laboralista Ken Livingstone, commociona el Regne Unit quan afirma que Hitler era sionista.³⁰⁷ El diputat de la CUP, Benet Salellas, protagonitza un «Affair Dreyfus» al Parlament de Catalunya quan qüestiona la catalanitat d'Uriel Benguigui, i acusa el portaveu de la Comunitat jueva de Barcelona d'estranger i agent israelià, i adjudica la seva presència a les pressions d'un presumpte lobby «sionista» del parlament català.³⁰⁸ El regidor de l'ajuntament de Madrid, Guillermo Zapata, es obligat a dimitir a les poques hores després de descobrir-se que havia publicat, a les xarxes socials, acudits sobre la Shoà.³⁰⁹ Fins i tot el francès Eric Hazan, antic col·laborador de l'FNL durant la guerra d'Algèria i activista a Gaza i Cisjordania condemna de forma explícita el negacionisme de l'holocaust al sí del nacionalisme palestí. «la idea de que el holocausto es una invención sionista está más que extendida en Palestina. Piensan que ha habido masacres, però no tantas como se dice, no seis millones, es imposible. La negación del genocidio nazi se apoya en una especie de retorcido silogismo:

1. Los judíos nos han robado nuestra tierra y nos persiguen
2. El holocausto es su justificación moral.[mite nacional de la Shoà]
3. Por lo tanto, el holocausto no existe.

(...) Ya es hora que los intelectuales árabes, los Darwish y los otros, se pongan manos a la obra, que se inspiren del ejemplo de Edward Said, que denuncien a los que comprometen el futuro de su juventud falsificando la historia.³¹⁰

306 ONFRAY, Michel. Pensar l'islam. Barcelona, 2016. Edicions 1984. pàg 87-91

307 Diari The Guardian. 28 d'abril de 2016. Url: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2016/apr/28/antisemitism-rocked-labour-self-belief>

308 Diari La Vanguardia. 27 de Maig de 2016. Url: <http://www.lavanguardia.com/edicion-impresa/20160527/402070981739/la-comunitat-jueva-protesta-contra-salellas.html>

309 Diari El País, 14 de juny de 2015. Url: http://ccaa.elpais.com/ccaa/2015/06/13/madrid/1434219265_951793.html

310 HAZAN, Eric. Viaje a la Palestina ocupada. Madrid, 2010. Ed Errata Naturae. Pàg 74-76

Com afirma l'escriptor Etgar Keret. Aquestes manifestacions alimenten encara més la «nació gueto» i el seu «golem». Són el seu argumentari per cohesionar la societat israeliana al voltant del nou Mur d'un nou Gueto jueu a l'Orient Mitjà.³¹¹

Si els nacionalismes europeus són un «sistema ikea», el sionisme és un «Rubik» que s'ordena i barreja els seus múltiples colors a la recerca de cohesió. Cada època li correspon una composició diferent. La Constitució política, projectada per Ben Gurion a inicis del naixement de l'Estat no ha sigut redactada encara. En prou feines una setmana abans de concloure aquest TFG, les peces del «Rubik identitari» van reordenar-se per mostrar el govern més conservador de la història d'Israel. Sense cap mena de dubte, històricament a les antípodes de la «nació kibbutz» i del model polític de les primeres *aliot* de la *yishuv*.

«En los inicios de la Intifada, y especialmente cuando aumentó el número de atentados suicidas, a los palestinos les pareció, en palabras de uno de sus líderes, que la sociedad israelí estaba «hecha de telarañas». Hoy, sin embargo, ha quedado claro, que precisamente han sido esos durísimos atentados, con su elevado número de víctimas, lo que ha creado entre los israelíes un sentimiento de fraternidad y de identidad nacional tan fuerte que los ha empujado a soportar hasta los más terribles golpes con tal de que se cumplan los objetivos que Sharon se ha fijado. Dos años después del comienzo de la Intifada Israel es un país más militarista, nacionalista y racista que nunca. (...) El partido laboralista, forjador de la identidad nacional de Israel en los principios de su andadura, ha sido completamente fagocitado por las entrañas del gobierno de la derecha.»³¹²

Desconec en quin sentit giraran les peces del «Rubik identitari» en un futur immediat: «A partir de ahora la lucha por la paz no es otra cosa que la lucha por nuestra identidad, la única posibilidad que tenemos de seguir existiendo y de desarrollarnos con normalidad como nación, como sociedad y como seres humanos»³¹³

Les coses són com són, però podrien haver sigut d'un altre manera. Per acabar el TFG

311 Diari The Guardian 1 d'agost de 2015 Url: <https://www.theguardian.com/books/2015/aug/01/etgar-keret-books-interview-israel-the-seven-good-years>

312 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 256-257

313 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 52

només puc invocar les paraules de Grossman:

«Ahora son las tres de la tarde. Señalo la hora porque cualquiera sabe lo que sucederá después de que haya enviado este artículo. He escrito ya tantos en momentos como éste, después de un atentado, antes de un atentado, tantas veces he intentado comprender, explicar, encontrar alguna lógica en la actuación de las dos partes... Así que lo que me apetece ahora es coger un espray de pintura negra en lugar de sentarme a redactar un largo artículo y correr a escribir una misma pintada en las fachadas de Jerusalén, de Gaza, de Tel Aviv y de Ramala: «Locos, dejad de matar y empezad a hablar.»³¹⁴

314 GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral pàg 208-209

Bibliografia

HERZL, Theodor: El Estado judío. Barcelona, 2004 Ed Riopiedras.

RENAN, Ernest: ¿Qué es una nación?. Ed Sequitur, 2007

LOWENTAL, David (2010). *El pasado es un país extraño*. Madrid: Akal.

THIESSE, Anne Marie: La creación de las identidades naciones: Europa siglos XVIII-XX. Madrid 2010, Ézaro

GELLNER, Ernest: Naciones y nacionalismo. Madrid 1988, Alianza editorial

GELLNER, Ernest: Nacionalisme. València 1998, Editorial Afers

HOBSBAWM, Eric; RANGER, Terence: L'invent de la tradició. Barcelona 1988. Ed Eumo

HOBSBAWM, Eric: Naciones y nacionalismo desde 1780. BCN, 2000 Ed Crítica

SMITH, Anthony Douglas: Nacionalismo: teoría, ideología, historia. Madrid 2001, Alianza Editorial

SMITH, Anthony D. La nació en la història. València 2002. Ed Afers (Universitat de València)

ANDERSON, Benedict: Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo. Mexico DF, 1993. Fondo de cultura económica

NORA, Pierre. Les lieux de mémoire. Paris, 1997. Ed Gallimard

HROCH, Miroslav: La naturalesa de la Nació, València, 2001 Ed Afers (Universitat de València)

CULLA, Joan B: Israel, el somni i la tragedia: Del sionisme al conflicto de Palestina. Bcn 2004 La Campana

STAVANS, Ilan; Ressurecting hebrew. NY 2008 Nextbook (col·lecció jewish encounters)

LLUCH, Roser: Compendi gramatical de l'hebreu israelià. BCN 1987. Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT)

FERRER, Joan: El yídish, Historia y gramática de una lengua judía. Girona, 2008. Ed Linguae mundi

EVRON, Boas: Jewish state or Israeli nation?; Bloomington 1995, Indiana University Press

MAALOUF, Amin: Les identitats que maten. Barcelona, 2009 Ed La campana.

MAALOUF, Amin: El desajuste del mundo. Madrid, 2011. Alianza Editorial.

SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed

MALRAUX, Clara: La civilización del Kibbutz. BCN 1968, Labor

GROSSMAN, David. Escribir en la oscuridad. Barcelona, 2011. Ed DeBolsillo

GROSSMAN, David: La muerte como forma de vida. Barcelona, 2003. Ed Seix Barral

ARENDT, Hannah. Los orígenes del totalitarismo. Madrid, 1999. Ed Taurus

ARENDT, Hannah. Eichmann en Jerusalén. Barcelona, 2010. Ed DeBolsillo

ZERTAL, Idith. La nación y la muerte. La shoá en el discurso y la política de Israel. Madrid, 2010. Ed Gredos

CARBAJOSA, Ana: Las doce tribus de Israel: La batalla interna por el Estado Judío Bcn 2011 RBA

AMARA, Muhammad: Language education policy: The arab minority in Israel. 2002, Kluwer Academic Publishers

PAPPÉ, Ilan. Historia de la Palestina Moderna. Un territorio, dos pueblos. Madrid, 2007, Ed Akal

GRUBER, Ruth: Israel today, land of many nations. NY 1958, Hill and Wang

GLIDDEN, Sarah. Una judía americana en Israel. Barcelona, 2011. Editorial Norma

ÀVILA, Martí. El judaisme, història, espiritualitat, teologia, tradicions i festes. Barcelona, 2015. Ed Helios

ESTANYOL I FUENTES, Josep Maria. Judaisme a Catalunya, avui. Barcelona, 2002. Ed Pòrtic.

La Bíblia (Trad Interconfessional). Barcelona, 1998. Associació Bíblica de Catalunya, Societats Bíbliques Unides Ed Claret.

SAND, Shlomo. La invención de la Tierra de Israel. De la Tierra Santa a la Madre patria. Madrid, 2013. Editorial Akal.

BLOCH, Marc. La extraña derrota, testimonio escrito en 1940. Barcelona, 2009. Ed Crítica

VOVELLE, Michel: Introducción a la Revolución francesa. Ed Crítica, 2000.

KHADRA, Yasmina: El atentado. Madrid, 2013. Alianza Editorial.

KERET, Etgar. De sobte truquen a la porta. Barcelona, 2016. Editorial Proa.

COBAST, Eric. 100 mitos de la cultura general. Madrid 2014. Editorial Akal.

DICKENS, Charles: Oliver Twist. Madrid, 2013. Alianza Editorial

ONFRAY, Michel. Pensar l'islam. Barcelona, 2016. Edicions 1984.

Prensa

HAARETZ

Diari Haaretz, 2 de juny de 2010.

Url: www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.659189

Diari Haaretz 29 de febrer de 2012

Url: www.haaretz.com/israel-news/arab-justice-s-refusal-to-sing-israel-s-national-anthem-sparks-furor-among-right-wing-mks-1.415560

Diari Haaretz 9 de juny de 2013

Url: www.haaretz.com/israel-news/1.528615

Diari Haaretz 20 de maig de 2016

Url: <http://www.haaretz.com/israel-news/1.720653>

JERUSALEM POST

Diari Jerusalem post, 29 de desembre de 2015 Url: www.jpost.com/Israel-News/Supreme-Court-rules-on-Olmert-in-Holy-Land-case-438720

Diari Jerusalem Post 14 de juny de 2015 Url: <http://www.jpost.com/Israel-News/Police-officer-filmed-beating-Ethiopian-soldier-not-to-face-criminal-charges-405995>

THE GUARDIAN

Diari The Guardian, 15 d'octubre de 2015

Url: www.theguardian.com/world/2015/oct/15/stabbed-israeli-mistaken-arab-lashes-out-escalating-violence

Diari The Guardian 12 de març de 2015

Url: www.theguardian.com/world/2015/mar/12/israel-elections-arab-coalition-leader-says-priority-is-to-oust-netanyahu-ayman-odeh

Diari The Guardian 1 d'agost de 2015

Url: <https://www.theguardian.com/books/2015/aug/01/etgar-keret-books-interview-israel-the-seven-good-years>

LA VANGUARDIA

La Vanguardia. 20 de maig de 2016

La Vanguardia. 27 de maig de 2016

Imatges

Avidgor Lieberman. Fotografia de Baz Ratner. Haaretz 29 d'agost de 2011

Url: <http://www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.720411>

Dov Khenin (perfil Knesset)

Url: https://www.knesset.gov.il/mk/eng/ShowPic_eng.asp?mk_individual_id_t=780

Shimon Peres presentant al President Obama a Yityish Aynaw. Miss Israel 2013

Url: Daily mail 22 de març de 2013. Url: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2297888/Yityish-Aynaw-The-moment-Obama-meets-gorgeous-Miss-Israel-official-state-dinner-Jerusalem.html>

Fotografia de facebook de Yityish Aynaw durant el servei militar obligatori al Tsahal

Url: Daily mail 22 de març de 2013. Url: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2297888/Yityish-Aynaw-The-moment-Obama-meets-gorgeous-Miss-Israel-official-state-dinner-Jerusalem.html>

Imatge Twitter oficial de Benjamin Netanyahu.

Url: <https://twitter.com/israelipm/status/595271604503904257>

Bill Clinton encoratjant a Isaac Rabin i Yassir Arafat ha donar-se la mà després de firmar els Acords d'Oslo

SHLAIM, Avi: El muro de hierro: Israel y el mundo árabe. Granada 2011, Ediciones Almed pàgines central

Yigal Amir en una de les recents apel·lacions Diari Haaretz 18 de juny de 2015.

Url: www.haaretz.com/israel-news/culture/television/.premium-1.661295

Moneda de 10 sheqels, encunyada l'any 1984.

Url: <http://www.worldbanknotescoins.com/2015/03/israel-10-sheqalim-banknote-1978-theodor-herzl.html>

Bitllet de 10 sheqels, any 1978.

Url: <http://en.numista.com/catalogue/pieces2058.html>

David Ben Gurion llegint la declaració de Independència de l'Estat d'Israel.

Url: <http://www.haaretz.com/israel-news/.premium-1.588927>

Medalla heroi de la URSS

Url: https://en.wikipedia.org/wiki/Hero_of_the_Soviet_Union#/media/File:Golden_Star_medal_473.jpg

Medalla al valor (Tsahal)

Url: https://en.wikipedia.org/wiki/Medal_of_V Valor_%28Israel%29#/media/File:MedalofValor.jpg

Galeria fotogràfica online de Yad Vashem.

Url: <http://www.yadvashem.org/yv/es/visiting/gallery.asp>

Fotograma de la pel·lícula Waltz with Bashir. Israel, 2008. Dirigida per Ari Folman

Manifestació en contra dels Acords d'Oslo. Jerusalem Post: 6 de setembre de 1995.

Url: www.jpost.com/Magazine/This-Week-in-History-Rabin-assassinated-380652

Fonts Audiovisuals

Document audiovisual 1 (Yom HaShoà, Tel Aviv)

Url: www.youtube.com/watch?v=3d5qm1y-u3U

Document audiovisual 2 (haredim antisionistes, Jerusalem)

Url: www.youtube.com/watch?v=dO/rWCT6jW8

Document audiovisual 3 (judici Eichmann)

Url: www.youtube.com/watch?v=h2WBYHcpe50

Document audiovisual 4 (conversió forçosa dels falashas)

Escena de la pel·lícula: Vete y vive. (França-Israel, 2005. Director Radu Mihaileanu)

Document audiovisual 5 (Sabra i Chatila)

Escena de la pel·lícula: Waltz with Bashir. (Israel, 2008. Director Ari Folman)

Document audiovisual 6 (Manifestació pacifista Tel Aviv, 1982)

Url: www.youtube.com/watch?v=166DzMXFHcc

Document audiovisual 7 (Assassinat de Isaac Rabin)

Url: www.youtube.com/watch?v=PPCKxy1Sois

Document audiovisual 8 (judici Yigal Amir)

Url: www.youtube.com/watch?v=xxhbFqNrJ/4